Gheorghe Vlăduţescu

Încercare de utopie

Pseudo-roman

PAIDEIA

Redactor:Virginia Bănşoiu
1998 Editura Paideia
Şos. Ştefan cel Mare, nr.2, sector 1
71216 Bucureşti, România
tel: (00401)210.45.93. fax: (00401)210.69.87.
Str. Bucur, nr. 18, sector 4.
Bucureşti, România.
Tel./fax: (00401) 330.80.06
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale
VLADUTESCU, Gheorghe
Încercare de utopie; pseudo-roman Gheorghe
Vlăduţescu – Bucureşti : Paideia, 1998
p. ; 19cm. – (Colecţia Paideia – Literaturi
ISBIN973-9368-10-9

Era o zi toridă. Aerul parcă încremenise. Nici o adiere, frun-

zele plopilor care îşi lăsau umbra peste terasă abia dacă mai tremurau. Oricum, trebuia să-mi fac ceva de mâncare şi asta in bucătăria ca o etuvă. Peste toate acestea ajunsesem intr-un impas cu „lucrul", iar, pe de altă parte, starea nu-mi era dintre cele mai bune... din câte posibile, îmi dădeam seama, cu străşnicie, că n-am nici un motiv să fiu supărat pe ea şi mi-o spuneam mereu, ba, câteodată, mustrător, cu voce tare, chiar. Mai întâi că era o diferenţă de vârstă de luat în seamă, apoi că avusesem şi aveam eu încă destule necazuri ivite din situaţii neclare sau neclarificate. Cu egoismul meu dintotdeauna, mărunt, de conservare, neagresiv, dar ca respiraţia, permanent, mă gândeam că asta mi-ar mai trebui, să mi le asum şi pe cele ale ei, acum în fierbere. Cele două căsnicii ratate cam la fel, asta, deşi nu-mi place s-o recunosc, aşa stând lucrurile, au cam fost din vina mea.

Mi-a plăcut singurătatea, nu voiam să fiu scos dintr-ale mele, hârtiile şi cărţile să rămână în locul în care le-am pus eu, filmul care urma să fie văzut

trebuia să fie acela ales de mine, eu hotărâm ce avem să mâncăm si, mai cu seamă, spre disperarea şi „nervii" acelora, altfel femei de treabă, resemnat casnice, dar convinse că „bucătăria" era in rostul lor, ca femei ce erau, aşadar, peste dorinţa lor, in fond de a mă lăsa să-mi văd de treburi, şi peste plăcerea lor, pentru că îmi plăcea şi mie să gătesc (mă odihneam !), eu găteam. Acuma, ce-i drept, cu migală, cu artă, chiar până şi în operaţiunile mărunte şi, in pofida nerespectârii „canoanelor", ceea ce rezulta era, se pare, delicios.

„Reţetele" erau ţărăneşti, cel puţin atâta cât îmi aduceam aminte, sau, cel mai adesea, improvizate, fie ce-o fi, ce-o ieşi o ieşi.

Prin urmare, motive suficiente să nu fiu câtuşi de puţin supărat pe ea. în momente de hiperluciditate, imi ziceam că trebuie să mă supraveghez, chiar foarte sever, cât aveam de-a face cu ea, ca nu cumva vreun gest al meu, de oarecare familiaritate, să nu-i pară ca o încercare de a o determina să ia aminte de faptul că îmi este îndatorată. Aveam teamă, ce zic ?, spaimă, de aşa ceva, pentru că, totuşi, ce am făcut, am făcut ca s-o smulg din starea în care o găsisem, ca să se reapuce de treabă. Era prea dotată ca să fie lăsată să se piardă.

Ceea ce s-a întâmplat in zilele din urmă mi-a amplificat spaima. Eram la ea, fetiţa se uita la un film, cu o atenţie surprinzătoare. Se difuza ceva „sexy"; nu înţelegea ce este acolo şi era vădit intrigată... In fine, i-am zis maică-si să schimbe postul, filme de felul aceluia fiind pentru ea sau (ce înseamnă să nu prea gândeşti înainte de a deschide gura!) pentru mine, în lipsă „de altceva mai bun", îmi aduc aminte, chiar aşa am zis „de altceva mai bun", formulă ambiguă, prin ea însăşi; nu premeditat, in doi peri, şi nu, oricum nu, ofensatoare.

S-a întunecat la faţă şi s-a retras in sine. Rezum: peste două zile, a primit vizita unui bărbat, repetată apoi. Faptul mi-a accentuat culpabilizarea pe care începusem să mi-o fac încă din seara aceea. Deci, a presupus ceea ce nu voiam să presupună, pentru că nici nu socoteam că, îndatorată fiindu-mi, aş putea să-i cer, Doamne fereşte, să-şi plătească datoria, cum se plăteşte in asemenea situaţii. Dar, fată dragă, n-am făcut cămătărie, nu sunt cămătar... Ca să mă descurajeze, tot teşeam eu, şi-a adus, demonstrativ, prietenul. Mă sâcâia faptul (deci nu stă chiar degeaba), dar. mai mult, mă revolta că poate să gândească (ce

bănuiam) că ar gândi. Merit eu aşa ceva ?, îmi ziceam. Şi tot eu îmi răspundeam că, tară doar şi poate, dacă am dat drumul la vorbe, ca un prost.

Pe lângă aceea că şi-a adus „prietenul", mi se părea că, indicativ, nu m-a mai căutat, iar, culmea, in dimineaţa zilei despre care am început să povestesc, am văzut-o, era cu maică-sa, cu fetiţa, ducând greu un sac de voiaj. Se îndrepta către staţia de metrou, ceea ce înseamnă că mergea la gară. încă mai enervat; doar in asemenea situaţii îmi cerea maşina. Acum, nu. Este clar... Proasta de ea...

Cam (bine de tot, ce mai) fără de chef, m-am apucat să-tni pregătesc prânzul. Făcând ceea ce voiam să fac, aproape ca pe o operaţiune in sine, am mai uitat. La prânz, eram deja liniştit:

pentru că eu n-am gândit ceea ce ea presupune, cât mă priveşte, in faţâ-mi nu am nici o vină. Se va convinge ea odată şi odată.

"începusem să mănânc, pe măsuţa din balcon; era mai răcoare la umbra plopilor. Şi verdele lor mă liniştea şi el, in felul lui.

Aud soneria, deschid, îmbrăcată ca de „casă", înseamnă că se întorsese mai de mult. Din uşă: „— Ce faci ?", „— Ce să fac, mă apucasem să mănânc"; „— Aa, iartă-mă!". Şi a dat să plece. „- Dragă, dacă vrei, pofteşte la masă..."

A intrat, am început să mâncăm, vorbind aşa, ca de clacă.

Ah, ce cald, nu mai plouă, de, asta este vara. Cum stau cu lucrul ? Prost, m-am încurcat la ceva. Nu ştiu cum să readuc lucrurile la starea lor dinainte, ca totul să pară cât de cât verosimil. Sau măcar convenţia să poată trece cât de cât verosimilă.

,;- Adică ?". „Adică... Se organizează «puciul», se face «experimentul», se dobândeşte ceea ce se voia. Dar dacă «popo-

rul» (care, neavizat, nu înţelegea că totul fusese o înscenare şi apoi nici nu trebuia să ştie că a fost o înscenare), dacă poporul, deci, nu mai acceptă «întoarcerea» ? Doar «noul» regim îl dezamăgise. Apoi, era de observat o îndreptare către «stânga» in câteva din fostele ţări ale «blocului» Zet. Aici, zic, m-am încurcat. Dar este simplu, o aud. Adică ? Păi, cum, «poporul» pe care 1-ai inventat voia să fie primit în «Liga Universală» şi, cum tot era amânat, S să fie primit. Atunci, «poporul» o să creadă că «Liga» abia acum intervine ca lumea, pentru a-1 salva... Nu e simplu ? De altfel, dacă tot recurgi la convenţie, nu prea înţeleg de ce vrei ca toate să fie în perfectă logică a firii...

Aici, profesoratul..." „- Ce, profesoratul?" „- Nimic. Dar gândeşte-te la ce ţi-am zis". Iritat un pic, dar nerespingându-i sugestia, fals emoţionat, cu entuziasm jucat chiar, m-am dat ca dumirit şi am indemnat-o să bea un pahar de vin, ca de... iluminare. Deşi nu prea se dădea în vânt după aşa ceva, 1-a băut, ca de

sete. Apoi, deodată „— De ce eşti supărat pe mine?". „— Eu, Doamne fereşte!". „— Dar m-ai ocolit...". „— Am avut de lucra, vezi, doar..., am şi fost plecat o zi, două..." (Asta, mă asiguram eu, o va convinge că n-am văzut nimic). ,,— Unde ?".

„- Pe undeva, prin apropiere... Nu departe. Am avut niscaiva probleme...". „- Personale?". „- Păi, personale... Ale cui, altcuiva? Doar nu sunt avocat...". Probabil că simţea oarecare iritare în voce, încât a schimbat discuţia: „- Ştii, le-am trimis pe mama şi pe fetiţă la munte". „- Când ?". „- Azi, de dimineaţă". „- Cu trenul ?" „- Cu". „- De ce nu mi-ai cerut maşina ?". „— Păi, nu ştiam că ai venit. Doar zici că ai fost plecat", *,,-r* A, dar venisem". „- Da, dar eu nu mi-atn dat seama".

Deodată, s-a auzit, slab, o sonerie. S-a ridicat, în grabă, a răsturnat un scaun şi s-a repezit la uşă... întorcându-se: „- Cine era ?" (la tine, aceasta in gând) întreb. „- Nu ştiu, nu era nimeni". (Se cam fâstâceşte, o bănuiam, pentru că soneria nu era a mea. Şi apoi n-ar fi sărit aţa ca să vadă cine sună la mine.

Prin vizor constatase că nu sună nici la ea. „Este in aşteptare").

„- Dar tu de ce nu te-ai dus cu ele ?". „- N-am avut bani suficienţi". „— De ce nu mi-ai cerut, iţi împrumutam". „— Dar nu tot trebuia să ţi-i întorc ? Şi apoi, şi aşa ai Scut atâtea pentru noi... Şi, nici n-ai fost acasă..." (eh, cinică, fata, mă toacă acum cu minciuna mea străvezie). Iar o sonerie, de data aceasta mai aproape, parcă, parcă, la ea. Tot grăbită, se îndreaptă către uşă, priveşte prin vizor, o deschide şi îmi zice: „— Mă întorc puţin mai târziu". Mda! „Mai târziu" a fost cam două ceasuri.

Mă dădusem in pat. Adormisem chiar. Sunând, ii deschid. Avea, de acum, o rochie ca de plajă, în care arăta mai degrabă dezbrăcată. De cum a intrat, s-a lipit de mine, strâns, mai strâns, punându-şi capul in pieptul meu. Am ridicat-o şi am dus-o in pat... N-a scos o vorbă, nici mult timp după aceea. Stătea insă tot lipită, de mine (cam ca acela de pe o înălţime, de frică să nu cadă). Aşa, apoi, s-a ridicat şi a plecat. Seara n-a răspuns, nici a doua zi. Făcându-mi griji, având un rând de chei, râmase de dinainte de a se muta, am intrat... Nu era.

A apărut tocmai peste o săptămână, timp în care m-a sunat şi rnaică-sa, îngrijorată. Ca s-o liniştesc, i-am zis ceva confuz, din care ea să înţeleagă mai orice. Nu de rău insă.

Aşadar, apare peste o săptămână, vădit decontractatâ, chiar, in ochi cu o veselie, pe care nu i-o mai văzusem vreodată:

-

„- Gata! Nu mă mai mărit!". „- Ce! ?". „- Ce ai auzit.

Nu mă mai mărit, şi gata.". „- Dar nu înţeleg". „- Nici nu trebuie. Sau, dacă e să înţelegi ceva, atunci să iei seamă că asta nu din cauza dumitale". (Când trecea pe „dumitale" se depărta, se depărta...) „- Pentru că, oricum, dacă nu din cauza dumitale am renunţat, asta înseamnă că nici cu dumneata n-o să mâ mărit vreodată. Nu pentru că eşti (a înmuiat vorba) destul de interbelic, cum îţi zice cineva, alintându-se; eşti prea greu de suportat şi eu prea complicată. Ne-am despărţi repede, cu ură, de nici ca vecini nu ne-am mai suporta. E, sper, limpede ?". „- Este, dar tot nu înţeleg...". „- Treaba ta, eu nu-ţi dau nici o explicaţie, decât doar, în altă ordine, să ştii că pe «relaţia» ta am stat toată săptămâna la mănăstirea din preajmă, la care iţi place să te duci. Dacă îmi dai un pahar de vin, da' rece („de când bei, fată dragă, aşa tam-nesam ?"), poate iţi spun ceva care cât de cât te mai dumireşte. Că tare neajutorat pari când nu pricepi ceva. Ei, profesorul, obişnuit să le ştie pe toate, iar când este prins şi el cu «tema» nefăcută îi cade faţa, de zici că se sfârşeşte lumea".

I-am adus un pahar cu vin. L-a băut încet şi ca să se scuze parcă şi, deodată, tristă: „- Am fumat mult. Am gura uscată, aşa, coclită".

„- Da' spune-mi, stareţa asta a trăit, cum să spun, lumeşte, vreodată ?". „— Nu, i-am răspuns, cel puţin cât ştiu eu. Dar de ce, ce s-a întâmplat ?". „— A, nimic rău, dimpotrivă. M-a mirat doar că, fără să aibă exerciţiul lumii, dacă nu l-a avut, m-a ghicit. Şi nu m-a pus nici la post, nici la rugăciune, ci, doar, intr-o seară târziu, mi-a spus: «- Hai să plângem împreună!». Şi eu, eu am plâns, am plâns mult, ca in poveste, de să mi se usuce

ochii (eh, râd, a adăugat, simţind că poate să pară un pic ridicolă). A doua zi, eram liniştită, scăpată de toate şi de toţi, chiar şi de tine". „- Dar de ce şi de mine, de vreme ce, la urma urmelor, nu-ţi sunt decât vecin. (Iritat, un pic). Dacă şi asta te încurcă, ne putem ignora perfect". Şi-a revenit: „-- Iartă-mă, n-am vrut să te supăr. Am însă povara că ai făcut multe pentru mine şi că poate chiar gândeşti că ai făcut atâta; însă oamenii...

ingraţi..., ceea ce ar aduce cu un reproş sau cu un început de reproş pe care insa, probabil, niciodată, nu mi-1 vei face deschis.

Şi asta mă apasă. Dacă, totuşi, ne-am certa, îmi trece, câteodată, prin minte, parcă mi-ar fi mai bine. Cu aerul tău de bun samaritean, indiferent, ajuţi un om sau dai un os la un câine (a *propos,* să nu mai arunci oase, că s-au aciuat nişte câini pe sub fereastra ta, zic unii), o faci cu acelaşi aer...".,,- Dragă, sunt sau

nu aşa, ce-ţi pasă ? Ori ce-ţi *mai* (am apăsat supărător pe *mai)* pasă ? Ia, vezi-ţi tu de ale tale şi eu de ale mele... Acuma, să-ţi spun, n-am făcut ce zici tu că am făcut pentru tine, nici de milă, nici de silă, nici de dragul tău, nici de dragul meu, nici că sunt bun samaritean, nici că le dau câinilor de mâncare (imi este de altfel cam silă de cuconetul care doar le plânge soarta), ci numai să te ajut să-ţi redai (vezi, zic, să-ţi redai, nu să-ţi redau, eu) şansa. Profesorul, ca părintele, este dator să aibă grijă, unul de «elev», celălalt de «fiu» până la moarte. Mai cu seamă dacă «elevul» a fost şi bun. Asta-i tot, iar acum, lasă-mă! Mi-ai stricat ziua... Oricum, începând de azi, dacă ne mai zicem şi bună ziua. Nu te credeam aşa... aşa... încep să cred că i-ai cam mâncat viaţa aceluia, bietul de el, care ţi-a fost, cât ţi-a fost, dacă chiar ţi-a fost bărbat" (cu ultimele cuvinte, prosteşti, cum

12

le judec acum, socoteam că o fac praf). Voia să mai zică ceva, uimită de replică; am împins-o către uşă.

Mi-am strâns repede câteva lucruri, m-am urcat în maşina şi am plecat la vechii mei prieteni de lângă Râmnic. Să-i mai văd şi, eventual, să lucrez, la urma urmelor, să uit. Pe drum, şi noaptea, înainte de a adormi, am rememorat tot ce se întâmplase. Ca de obicei, nemulţumit de mine, mi-am reproşat până şi îngăduinţa; cuvintele, la despărţire, încă mai mult. însă, tot luându-le pe toate la bani mărunţi şi, incomodat de mine însumi, dar pornit şi impotrivă-i, am început să mă învârtesc în jurul „soluţiei" pe care mi-o dăduse (primirea poporului „meu" în „Ligă") şi s-o suspectez că a facut-o ironic. De altfel, îşi şi apropiase pleoapele şi vorbise cam din vârful buzelor. Probabil, se îndoia de ceea ce mă apucasem să fac. Nu ştia insă cât mă indoiam eu ? De ce nu-mi vedeam mai bine de cele cu care mă obişnuisem? Deprinsesem o tehnică, parcă, tară de cusur:

scriam uşor, cuvintele curgeau parca mai repede decât apucam să le scriu. Ce rost avea să încerc să fac ceea ce nu ştiam dacă va ieşi ca lumea, sau, mai curând, ştiam că nu va ieşi ? Aveam îndoieli, mereu mai multe şi mereu mai mari. Atât cu privire la „scriitură", cât şi la „scenariu", la acesta cu atât mai mult cu cât nu puteam sâ-i asigur coerenţa cuvenită. Bănuiam cam ce trebuie, insă, pentru asta, era nevoie de o forţă epica, pe care eu n-o aveam, sau, mai înainte de toate, nu aveam timp, nu *mai* aveam timp, ca să fiu epicizant cam ca in romanul latino-american. Mă atrăgea Llosa, dar mă şi inhiba. Totuşi, voiam să duc la capăt ceea ce începusem, chiar dacă rezultatul avea să fie un avorton. Mă incăpăţânam pentru cel puţin două motive: mai

13

întâi să stric mecanica aceea a scrisului („in profesie"), apoi să-mi lămuresc pe calea asta o seamă de chestiuni care imi păreau că aşa pot fi mai lesne desluşite. Deci, prin oglindirea unor fapte in oglinda, intr-un fel, a absurdului. Ca o demonstraţie prin absurd, dar altfel condusă.

Treceam şi prin momente de optimism, zicându-mi că nu atât structura narativă contează, cât ideea, dar eram mereu dispus şi să renunţ, încurajându-mă că, la limită, de ce să te scarpini cu mâna dreaptă la urechea stângă ? Reveneam insă: dacă nu era jocul (şi „dreapta-stânga" ţinea de joc), ce am mai fi fost noi ? Nu cumva, ludicul, cu tot ce ţine de el, este in intervalul (spaţiu-timp) dintre mâna dreaptă şi urechea stângă ?

Ce voiam să zic puteam zice şi direct; ceea ce îmi era mai la îndemână. Nu scrisesem „politologic", dar aceasta mi-ar fi fost totuşi mai apropiată, ca stil, ca epistemologie decât „povestirea", fie şi „povestirea-eseu" sau „eseul-povestire". Numai ca simţeam că alunec în moralizare, de ceea ce mi-a fost întotdeauna silă. Şi apoi, de unde dreptul meu, al oricui, de a moraliza ?

Mulţi şi-1 iau, e treaba lor. Aşa că, ei tot moralizează, peste tot se moralizează şi, poate, tocmai de aceea nu prea mai este morală : părintele pe copil (şi invers, când acela îmbătrâneşte), profesorul pe elev, şeful pe subaltern, patronul pe muncitor, liderul de partid pe liderul de partid, fericitul pe nefericit, mai nou, popoare întregi sunt moralizate. Organisme de tot felul o fac, fie in reuniuni speciale de „moralizare", fie venind la tine acasă să te tragi blând de urechi: „Vezi... ?" Chiar a intrat in obişnuinţă, oameni de bună credinţă şi indiferenţi la jocurile politice făcând-o. Eram o dată la un congres in Italia, când un profesor

14

de teologie, din Montreal, om altfel de treabă şi care ştia câte ceva despre „Bessarabie", după ce am spus şi eu ce aveam de spus, a ţinut să mă completeze. Tot ce auzise şi citise el, poncife, de tot hazul, când nu de toată revolta, toate le adusese, învelite intr-un moralism, acesta, mai ales, exasperant. Pe scurt, el care habar n-avea pe unde trăim şi care ne va fi fost istoria şi, de ce, intr-un fel şi nu in altul, tot dăscălea, incât aveai impresia că ce ni s-a "întâmplat ni s-a întâmplat că aşa am vrut noi, copii neascultători sau Dumnezeu ştie ce. I-am întors vorba, replicându-i (când transcriu, ce am spus mi se pare greţos-

apoftegmatic, dar n-am găsit ceva mai bun, atunci): „pentru dumneavoastră, cele ce am trăit noi văd că sunt o problemă de literatură ; dar pentru noi a fost şi încă este o problemă de viaţă" (Punct). Un diplomat, nu mai ştiu de unde, dar din Est oricum, mi-a zis în pauză: „Asta de mult îmi stă şi mie pe limbă să le zic... dar diplomat..."

Aşadar, aveam nevoie (nevoia mea) să mă destăinui, dar voiam să evit orice moralizare, de aceea, tn-am gândit la forma aceasta „centaur". Sub ea poţi spune mai multe şi, paradoxal, mai direct şi fără aerul de a tot face „analiză". Analizăm, analizăm până când realitatea pe care o analizăm piere. Cum se râdea de un foarte meticulos istoric şi sociolog al creştinismului, in Franţa: până îşi sistematiza ei datele de observaţie privitoare la un fenomen, fenomenul putea să piară.

Mai era încă un risc, anume să le tot aduc pe toate la filozofie, ceea ce le atingea şi pe ele, dar şi filozofia. Pentru că, orice s-ar spune, filozofia, bună la multe, nu e la toate. Si tot filozofând, tot turnând apă (sau, mă rog, vin) nu mai rămânea ni-

mic din vin (sau, contrar, din apă). Mai aud pe unul, pe altul dintre cei care nu prea ştiu nici ce e „piaţa" darmite filozofia, vorbind de „filozofia pieţei", pe altul de „filozofia alegerilor", dar nu e convins că sunt bune decât dacă iese partida sa, pe cutare de „filozofia deciziei" etc. Măi, să fie...

Ba, pentru unii cu pasiuni şi profesii incerte a devenit chiar loc de refugiu: „dacă ştiu să număr, nu pot fi matematician, dacă zic că mâine va ploua, nu înseamnă că sunt meteorolog".

Dar, dacă ipochimenul se îngândurează şi se încruntă la ceilalţi (plevuşcă!) şi dacă se umflă cât mai mult, nu însă imprudent, ca broasca din fabulă, că filozoful de lume nouă ţine la pielea lui, cât mai întinsă, totuşi, nu atât cât să-i crape şi, dacă mai şi gângureşte sentenţios, are şansă de a fi filozof, ba chiar filozoful.

O, tempora, o mores! Pentru Proclos, filozof era Platon, pentru Damascius, Proclos, pentru Thoma, Aristotel. Pe la noi, câte un soclu.

Le spuneam toate acestea prietenilor la care trăsesem, dar ei aveau aerul de a nu înţelege sau de a nu accepta. Firi ceva mai pragmatice, da! „- Gândiţi-vă, le-am zis într-o seară, stând la un pahar de vin, care ar cam fi deosebirea dintre a

atrage luarea aminte ştiinţific (de ce nu şi «urbanistic» ?) asupra pericolului (sau ca să nu prea sară în sus «asociatele» pentru protejarea lor), «a fenomenului înmulţirii şi sălbăticirii câinilor străzii» (că de «copii» nu prea e de *bon ton* să se ocupe) şi, să zic, închipuirea unui scenariu similar celui al «Păsărilor» lui Hitchcock.

Să vă iau urbea voastră ca loc al întâmplărilor, fiind mai mică.

Să ne închipuim, aşadar: de câteva zile apăruseră situaţii mai puţin obişnuite. Câini parcă bezmetici, câte unul sau doi-trei, arătau ca atinşi de o turbare (ca sminteală), dacă se poate spune

aşa, benignă. Mergeau împleticindu-se, treceau strada ignorând maşinile, dar nu atacau. Şi aşa «faţa» lor încremenită anatomic in suferinţă şi umilinţă, acum era mai căzută. Din gură le curgeau bale şi scoteau câte un icnet, ca pentru a mai înainta un pic. Păreau a fi pe moarte, o moarte a tuturor, determinată de nu se ştie ce. Oficialităţile intrigate (in localităţile mici, am ţinut să prezum, se intrigă mai prompt, părere de «turist», m-au contrazis, insă, gazdele), mai marii urbei s-au «sesizat» (cuvânt foarte potrivit doar intr-o poveste cu câini), s-au «sesizat» deci, şi au pus veterinarul să facă ce trebuia să facă. Şi veterinarul a cercetat; nu era vorba de turbare. Dar de ce ? Biet medic de provincie (şi încă veterinar)! Nu există grija ca medicii «de oameni» să fie înzestraţi in laboratoarele, dispensarele, in fine cabinetele lor, cu cele necesare; dar veterinarii ? Animalele acelea de trebuinţă, oricum sunt «sacrificate», iar cele «parazitare...» Când parcă şi oameni sunt prea mulţi, ce să mai ai grijă de animale? Făcând aşadar cât putea să facă, veterinarul local mai mult nu avea cum să hotărască. A trimis probe la «centru», iar centrul n-a găsit de cuviinţă să răspundă, pentru că nu a avut ce să răspundă.

Mai trecând zile, comportamentul câinilor a devenit mai straniu : începuseră de cu seara să se strângă şi, intre timp, indreptându-li-se mersul, in haită, potopeau străzi, pieţe, parcuri.

Se opreau din când în când şi urlau sfâşietor, prelung, cu suferinţă, pentru oamenii mai miloşi, a cerere de ajutor, însă, hăituiţi, nemâncaţi, începuseră să se sfâşie între ei. Rămânea în urma haitei ceva terifiant: sânge, capete cu dinţii rânjiţi, ghemotoace de păr. S-a hotărât de către aleşii urbei ca vânătorii să treacă la exterminarea lor. Ucideau aceştia câţi ucideau; având

17

mai multă hrană, cei ce vor fi scăpat, încă mai straniu, se făceau mai mari, din gură le ieşeau colţi lungi, pe cap şi pe spinare părul, sârmos, părea ca de perie. Din cum erau : suri, negri, albi, albi cu negru, negri cu alb, se făcuseră toţi roşiatici, noaptea parcă arzând, încă neagresivi, începură, totuşi, să zgârie cu ghearele uşile şi zidurile, cu o insistenţă de parcă voiau să-şi facă loc. Oamenii, cu teamă, circumspecţi, încă mai ieşeau. Până intr-o seară, când un câine, facându-se ca un cerc de foc, se azvârli în geamul mare al unui magazin. Vânzătorii şi cumpărătorii, înfricoşaţi, rugiră care încotro. După acela, prin spărtură, în acelaşi fel, covrig, se mai aruncă unul, apoi încă unul, şi incă. Alte geamuri fură sparte şi, ca o oaste mânioasă, haita parcă începu să prade sau, oricum, porni represaliile. Se aruncau în rafturi, spărgeau, răsturnau, totul într-un urlet de moarte. Tot mai mulţi, tot mai înverşunaţi şi mai puternici. Din cei ce nu apucaseră să intre, la un moment dat, unul se îndreptă către un bloc de locuinţe şi, în acelaşi fel, cerc învârtindu-se în aer, se aruncă asupra unui geam. Dar cum acela avea gratii exterioare, căzu chelălăind. Mai simţeau durerea, deci nu erau nici invulnerabili, nici invincibili. Sau, poate, acesta nu se «transformase» îndeajuns. Mai curând, pentru că, peste o vreme, altul reuşi să îndoaie gratiile, spărgând şi geamurile. Est timp, locatarii fugiseră îngroziţi. Se salvaseră, numai că pentru moment.

Alţi câţiva câini se aruncară şi, frângând barele de fier, pătrunseră in apartament, şi din acesta în holul de la intrare. După ei, alţii. Urlând, schelălăind, se incăierau ei între ei, năpustindu-se pe scări, în sus. Locatarii care o luaseră mai înainte se refugiaseră pe acoperiş. Cei care nu..."

18

„Ei, iubiţilor, să continui ? Nu. Fireşte că nu continui. Nu-mi face nici plăcere şi nici nu ştiu cum să închei. Cu deplina înstăpânire a monştrilor, nu vreau; cu *happy-end,* nu-mi place.

Deşi, in asemenea situaţii, ori-ori. Iar când nu e de ales, ce este bine, dintr-un punct de vedere, să zic al nostru, nu mai este sfârşit fericit din altul! în care-pe-care, nu mai încap nici morala, nici estetica. Lupul de care vorbea Platon, mi se pare, era un înţelept : văzând el nişte ciobani ospătându-se dintr-un berbec medita resemnat: dacă aş fi făcut eu lucrul ăsta... Da, îndreptăţiţi ciobanii, şi lupul nu, acesta nefiind, nu-i aşa, păstor... însă pentru berbec, vai!, era acelaşi lucru să ajungă in burta lupului sau in pântecul ciobanilor. Tot digestie! Ba,

aceştia, dinspre berbec, puteau să pară chiar amorali, premeditând. Cam ca în viaţa noastră a oamenilor: cei ce cresc sclavi şi cei care ii dobândesc accidental şi ii folosesc tot asemenea, într-un fel, lupul este dincolo de morală; ciobanii noştri însă au grijă de berbecul pe care abia ii mâncaseră, de când acela s-a născut. Să se hrănească aşa cum se cuvine, ducându-1 de colo până colo, ca să găsească iarbă cât mai bună şi păzindu-1 (să nu-1 ia lupul; nu-1 proteguie pe miel pentru el însuşi ci pentru ei. Aşadar, nu-mi place „sfârşitul fericit" pentru că nu ştiu ce este şi chiar cum este). Şi închei «povestea» intrebându-vă: ce ar fi mai cutremurător: scenariul acesta ori scenariul primăriei şi al cuconetului sensibil ? Doamne fereşte, să nu înţelegeţi că vreau o exterminare nemiloasă a bietelor animale.

Voi v-aţi născut la oraş, iar la ţară staţi, de moft, vara, să vă odihniţi sau, în fine, pentru orice altceva de acelaşi fel. Eu m-am născut intr-un sat şi ştiu ce era câinele pentru ţăran (zic ce era; acum nu mai sunt, sau mai sunt câini dar nu şi ţărani,

pe alocuri, nici unii nici alţii). Las câinii de paza, în gospodărie.

Dar aveam fiecare un câine care ne însoţea când mergeam cu oile la păscut. Nu neapărat contra lupilor. Era ca un tovarăş de joacă şi pentru copii, şi pentru oi. Mai ales primăvara, pentru miei. Ca in abecedar, zburdau mieii, zburda şi câinele... Când eram la medicină veterinară, ştiţi doar, încă mă cutremuram de spectacolul tragic al câinilor din ţarc, pentru experienţe. Cei atinşi de turbare, Doamne, era neomenesc ce se întâmpla (sau omenesc, dar nu câinesc); deci, atunci când asist la toate izmenelile astea ale «asociatelor», spre deosebire de Diogenes Cinicul, acesta se scârbea, pe mine mă apucă teama, încotro mergem, tot falsificându-ne sentimentele, şi reacţiile, şi trăirile...?

Vedeţi voi, totul este bine şi totul este frumos, când ne mascăm: moral, estetic, politic, ştiinţific, religios. Ne revoltăm teribil in cărţi, in gazete, in şuete, chiar de faptul de a se fi pornit un canal ca loc de exterminare. Ne gândim insă cu aceeaşi înfiorare că, deocamdată, azi, societatea însăşi, iar nu tribunalele, ceea ce este mai grav, condamnă la «canale» ? Cei ce trăiesc în «măţălăria» nevăzută a Bucureştilor nu sunt nişte condamnaţi ? Ne înfiorăm ? Ne revoltăm ? Nu, vai!, ne indignăm că sunt lăsaţi să iasă din când în când la suprafaţă. Şi ne strică peisajul...

Da... Cam asta e; vedeţi de ce vreau să scriu ce vreau să scriu? Voi sunteţi

lângă sufletul meu... îmi ştiţi viaţa, îmi ştiţi necazurile, mă ştiţi de mult, de mult. N-aţi fost, şi e dreptul vostru, in totul şi in toate în acord cu mine. Mai ales acum cred că vă indignaţi... Ei, glumesc..."

Nu interesează ce au replicat, dacă au replicat. Ne simţeam bine, adia un vânt răcoros, vinul era bun. A sunat telefonul...

20

„Vedeţi, le-am spus, dacă mă caută cineva, oricine, nu m-aji văzut, nu m-aji auzit...". „- Da, da. Nu, nu este, a fost, da, dar a plecat, nu ştiu unde, da bine, dacă se întoarce, ii spun, bună ss..., dar ce s-a întâmplat..., alo, alloo!"

Draga mea prietena (ea răspunsese ia telefon), bună şi înţeleaptă şi când era (voia să fie) rea, îmi pune un deget sub bărbie şi mă ridică aşa, retoric, de pe scaun: „Iubitule, iar ai intrat într-o încurcătură si iar ai încurcat pe cineva... Aceea plângea..." (Nu, draga mea prietenă, iubita mea prietenă, nu, n-am mai încurcat pe nimeni. De ce, chiar crezi de atâţia ani că eu încurc pe alţii, dar alţii nu mă încurcă pe mine? Sunt eu cum sunt, singuratic şi necomunicativ sau exasperant, nemailăsând pe nimeni să vorbească, atunci când mă prind şi, chiar, ştii bine, că mi-a plăcut şi cât mi-a plăcut vinul, mi-au plăcut cât am fost in stare şi... ei, ce! Dar iubita mea prietenă de o viaţă, tu, singura femeie pe care am iubit-o fără s-o doresc (te supără ?), iubita mea prietenă, poate, am făcut rău, fără să fi fost, să fiu un om rău. Aşa s-a întâmplat, firea mea, ca firea lupului, de ce nu ? Este lupul rău ? Sau şarpele, că e otrăvitor ?

Dacă vipera n-ar avea venin sau, având, nu s-ar folosi de el, ci plângând să moară că îl are, in ordinea sa, ar ţine de rău).

„Deci, iubita mea prietenă, ce vrei ? Să răspund telefonului ?

Ei, bine, uite, răspund". Şi am dat telefon: „- Ce faci dragă ?...

Alo!" „- Da... Eu sunt..." „- Unde eşti ?" „- Aici..." „—Aci". „- Aici". „- Deci, ce faci ?" „- Bine... Ei, bine...

Sunt singură, tristă..." „- Plângi !" „— Păi, tot plâng. Mâine vin mama şi fetiţa". „— Este bine...". „— Cât mai stai aci... ?" „- Nu ştiu..." „- Ââa..., aş vrea să vin şi eu cu fetiţa... Dacă

21

nu...". „- Cu fetiţa, da, da, foarte bine. Uite vorbeşte cu amicul, să-ţi spună cu ce poţi veni şi când să vă aşteptăm".

Au venit peste trei zile. Din autocar a coborât, sărind, mai întâi fetiţa, şi mi-a

sărit în braţe. Ea a fost ajutată cu bagajele de amicul, ceea ce a făcut ca nici măcar mâna să nu ne-o dăm.

In maşină, fetiţa, punându-mi o mână pe umăr: „— Ştii că nu trebuia să te pup ?" ,,- Ei, de ce ?" „— Pentru că ai supărat-o pe mami". „— Sst". ,,— Taci, mami! Auzi, când am venit, plângea. De ce n-ai luat-o cu tine, sărăcuţa de ea? Eşti rău!" „— Da, mi-a mai spus cineva aseară, o să te înţelegi bine cu ea..." Vorbeam fără chef. Şi, aşa, ca Ehrenburg, in altă situaţie, a lui, tragică, mă simţeam cam ca o vulpe într-un magazin de piei de vulpe. Am ajuns, gazda le-a dus intr-o cameră, cum s-a potrivit, nu în legătură cu aceea a mea („Butaforie", avea să-mi zică, ea, ceva mai târziu). Ca, totuşi, s-o evit, m-am apucat eu să gătesc. La ţară fiind, îmi retrăiam viaţa. „Bestia" asta de gazdă (glumind) a oprit-o să vină, ceea ce, totuşi, voiam, măcar să mă întrebe ce fac. Dar femeile... Vorbeam cu prietenul meu, filozofând fals, amar şi derizoriu: „Dragul meu, nu prea înţeleg de ce oamenii chiar se cred mai presus decât peştii ? Numai pentru că noi, acum, frigem plevuşcă asta prinsă în Topologul vostru? Când sfârtecă oameni, ce zice rechinul?" (Beam o ţuică bună, de linişte).

Am început să mâncăm.,,- Doamnă, zice ea, profesorul (!?) mi-a vorbit mereu despre voi. I-aţi fost mereu aproape. (Banal şi moale). Este bine să ai pe cineva apropiat". „— Da, zic eu, numai că asta nu se întâmplă prea des, iar, când totuşi se întâmplă, ca şi cum nu s-ar întâmpla... Mai demult se cita des şi

mânios, cu adresă exactă, o vorbă pusă pe seama lui Gorki (tot ce se poate să-i aparţină): «Filantropia este mod de a fi al burghezului». Este posibil că şi 'îndatorirea..." „- Ai vrut să zici altceva... ?" „- Nu! Exact ce am avut de zis am zis; nici mai mult, nici mai puţin". Iar o pornisem prost. Dar şi ea, sârmoasă.

Un hămăit înverşunat, cotcodăcit...; gazda: „- Vulpea la găinile vecinului..." „— Da, dacă i s-a dat prin natură să mănânce găini, cum nu poate să le crească ea însăşi, cum nici lupul oile....Ce să facă? în fond, am continuat, mai mult să schimb vorba, nu este ea de vină. Destinul o poartă... Şi dacă e să ne gândim bine, nu ea este cea care greşeşte, ci câinele care apără găinile şi gospodarul care le închide seara în coteţ. Ei, dar glumesc... Altfel, cine ştie ce aţi putea crede, eventual că încep să îndreptăţesc hoţia, poate chiar... proudhonist. Nu este politic, azi... Cum, proprietatea este un furt ? Deşi câteodată cam este.

Şi, in consecinţă, se răspunde la fel. Dar in acest caz, raptul ar cam trebui să treacă drept haiducie sau, dacă preferă cineva, o neohaiducie. Nu ? Să vă

povestesc ceva. Eram, intr-o toamnă, la muncă (devenise, din voluntara, patriotică) pe undeva prin Dobrogea. într-o zi, cu un amic, dând exemplu rău studenţilor noştri (le mai trebuia şi aşa ceva, pentru picanterie, să nu li se aplece de atâtea sfaturi bune), ei da, am plecat să vedem Adamclisi. La întoarcere, un „nene", cu un rucsac in spate şi alte sacoşe lângă el, ne-a făcut semn să oprim. Am oprit să-1 luăm şi pe el până la... L-am luat... Omul, ca pentru recunoştinţă, simţea nevoia să vorbească şi încă să fie imprudent de sincer. Dacă era altcineva ? Sau nu mai conta... Fusese la vie să ia struguri... Toţi din sat luaseră..., el, dus cu una cu alta,

amânase şi cât p-aci să nu mai apuce. Bine, da' via nu e a statului ? Nu, e a colectivei... Dar, cum vine asta, vă furaţi voi pe voi ? Omul s-a uitat lung, şi-a supt măselele cu un zgomot care pentru el era aproape o înjurătură, ceva de felul ăsta: Mamăâ, da' proşti mai sunt şi ăştia, aşa şi pe dincolo... Apoi, superior, a tăcut şi a mai deschis gura să spună doar: «la răscrucea din faţă, opriţi, că trebuie să cobor». Şi a coborât, uitându-se lung după noi şi scuipând printre dinţi în urma maşinii, în satul acela, vedeţi, dispăruse hoţia, pentru că toţi fkau. Nu, nu se furau.

Ci furau sau, ce va fi fost in mintea lor, îşi luau ce li se cuvenea din ceea ce le aparţinuse insă li se furase. Vremurile erau cele care erau şi cum erau că oamenii nu îşi luau înapoi ce credeau ei că trebuie să ia decât (dinspre lege) furând. Dar legea...

Ei, legea, o reţea de păianjen, cum zicea un grec din vechime, din care muştele mari scapă, rămânând numai cele mici. Legea era a statului... ca şi găinile ale gospodarului... dreptul de proprietate al acestuia nu era recunoscut de vulpe; ea trebuia să mănânce. Condiţia naturală este doar mai puternică decât legea...

— Vezi, dragă, m-am adresat ei, şi la curs, poţi să zici, puneam in opoziţie *pkysis* şi *nomos,* că legea, aşa şi pe dincolo... dar, că aici imbrac haina lui Kalikles, Kalikles de vacanţă, de pe Topolog la vale." N-a replicat...

Dar, băgaţi de seamă, am reluat firul, ce s-a întâmplat în anii din urmă a stricat multe, în comunitatea sătească de odinioară nu "se fura, cel puţin de pe câmp. Paznicul (se numea jitar) nu era ca să vegheze ca unui sau altul cu mâna mai lungă să nu intre, cum se spunea frumos, in «munca» altuia. Vedeţi, in «muncă» nu «in proprietate». Jitarui lua doar vitele la obor.

24

Copiii, prinzându-se cu joaca, mai uitau de oi, de vaci care, ca in felul ei vulpea cu găinile, dădeau iama în porumbişte. Oile mai cu seamă, căutând fasole... Jitarul le lua şi le ducea la «obor», lângă primărie, de unde nu li se dădea drumul decât dacă se plătea gloaba (o amendă care va să zică). Plătea românul, dar, ce plătea bietul copil, numai fundul lui ştia... Ei, erau alte vremuri... Nu zic, neapărat, că de tot bune. în genere nu sunt nostalgic, sămănătorismul de operetă iritându-mâ când nu mă mâhneşte, însă îmi place să revin la trăirile de odinioară care stau încă in mine uluitor de vii. Aproape că ştiu fiecare loc din pădure (din pădurea de atunci, pentru că, in memorie, evenimentele trăite sunt prinse într-o structură unică, spaţio-temporală), fiecare «luminiş», acolo ducând oile, Valea Mare care se termină in două-trei mici lacuri cu raci mulţi, ca şi lunca şi coastele care coborau către ea din sat. Acesta, îl ştiţi, e pe deal, pe coama unui deal, mai exact. Când mai merg pe acolo, încerc să refac traseele; încercam, mai curând, pentru că am renunţat de mult. «Căutarea timpului trecut» nu avea nici un rost într-un *topos* care este in altă ordine decât aceea a memoriei, îmi plăcea mai de mult să merg în pădure, într-un loc anume, o padină care devenise, datorită frumuseţii sale unice, nume propriu, «Padina». Ce mai, aşa cum citeşti, in copilărie, cel puţin, oarecum cinematografic sau pictural: un loc, un personaj le asociezi cu un loc sau cu cineva anume (cine, bunăoară, nu numai copil nu sj-l reprezintă pe Jean Valjean ca Jean Gabin ?), dacă aşa se întâmplă, ei bine, acea Padină şi acum este asociată in mintea mea cu «Pe un picior de plai/Pe-o gură de rai». Era chiar ca o gură, de lumină. Uşor in plan înclinat, din «vale» (Valea cu Raci) urcai pe o fâşie îngustă, mai intâi, care apoi se lăţea ca să

25

se sfârşească brusc, reîncepând pădurea întunecoasă. Era acea Padină ca un ochi de lumină al pădurii înseşi. Acolo am vrut să mă duc mai întâi, de cum mi-a fost la îndemână, şi apoi la «Baltă». Tot asemenea, din baltă, un smârc, pe lungime, aproape traversa lunca, *Balta* trecuse în nume propriu. Era ca o oază in lunca întinsă, parcă şi mai întinsă vara, sub un soare fierbinte şi orbitor... Balta era un loc umbros, cu papură multă şi anini, înalţi, foşnitori, primăvara cu nuferi şi bănuşei (probabil, din aceeaşi familie, doar că mai mici şi galbeni). Când o traversai (era in lăţime cam de 10-15 metri, pe alocuri doar de 1-2) ţi se prindeau lipitorile de pulpe. De altfel, de acolo se şi luau; puse in sticle cu apă, intrau în

«dotarea» tămăduitoarelor de pe atunci. Care, în treacăt fie spus, nu erau chiar ineficiente, îmi aduc aminte că după război făcusem, ca mai toţi copiii, bube in cap, de nevindecat, parcă. Se dădea cu o alifie *Cadum,* ce să vă spun, mirosea clasa cu copii tunşi şi cu bube ca nişte pecingini, de ţi se tăia respiraţia. Dar o babă îi spune maică-mi sa se ducă pe coastă (era iarnă) şi să ia floarea uscată a unui «mărăcine» anume (o iarbă) care ieşea deasupra zăpezii, înalt şi pitoresc.

Carbonizate, «florile», se făcea apoi un fel de pastă (nu ştiu cu ce, pare-mi-se, cu ţuică; vă închipuiţi ce miros, de acum, dar, oricum mai suportabil, cel puţin de unul dintre învăţători care mirosea când a sudoare, când a ţuică, după anotimp. De fapt a amândouă, dar vara era mai puternic acela de sudoare, pe când iarna acela de ţuică). Indiferent ce şi cum, «pasta» a făcut minuni. Deci, lipitoarele... Când a început colectivizarea, au fost şi ele deposedate, dar de nume, pentru că au apărut «iipitorile» satului, vezi Doamne... O asemenea «lipitoare» era şi un unchi al meu, om înalt, frumos, cu părul alb, alb de când îl ştiu, trist,

cu o nobleţe pe care i-o imprimase nefericirea: un fiu ii murise în război (ca în poveste, cel bun), iar celălalt, ca să scape, se mutilase, destul de ambiguu, de a părut mai curând accident şi întors in sat (variantă mai realistă poate: doar fiul rătăcit s-a întors), cum nu prea mai erau bărbaţi, se hotărâse să le ţină locul mai tuturor. Dar nu ăsta era lucrul cel mai rău... Pentru aşa ceva nici o nevastă nu 1-ar fi pârât la şeful de post; mai degrabă ar fi facut-o daca el le-ar fi ocolit. Dar, cam plăcându-i băutura (ce zic, plăcându-i bine!) a început să fure mai întâi din casa tătâne-său (a lui, de fapt), apoi, să-şi facă mâna, de la neamuri, de la vecini şi tot aşa până 1-au înhăţat «jandarii», aşa li se zicea bravilor «bărbaţi de arme». Ei, revenind, lipitorile acelea din «Baltă» dacă ţi se prindeau de picior, trebuia să le laşi până se umflau de sânge, ca să se desprindă singure. Altfel, dacă trăgeai de ele, nici lor nu le era bine, dar nici ţie, le rămânea ventuza in piele. Oricum, operaţiunea era dureroasă, sigur pentru tine, sigur şi pentru lipitoare, dar in felul ei. Şi, copii, chiar (sadici, un pic), ne plăcea să le vedem cum se umflă.

Chiar ne ziceam că e sănătos... Poate că şi era. Balta, aşadar, era mirifică. Prin copaci (anini), păsări (ciori, stăncuţe, gaiţe) îşi făceau cuiburi. Era o hărmălaie de-ţi lua auzul. Am revenit cu câţiva ani in urmă. Aninii fuseseră tăiaţi, smârcul «drenat», in cea mai mare parte... Pustiu, ce mai... Pământ uscat, crăpat... Ce le-o fi venit! Nimeni nu mi-a dat un răspuns mulţumitor. De fapt, cred că nu înţelegeau întrebarea mea.

Când trăieşti la oraş e una, când trăieşti la ţară e alta.

Orăşeanul revine cu sentimentul vacanţei, puţin şi operetistic. Ar vrea să-i vadă pe ţărani mai mult la horă, invârtindu-şi mândrele tot o floare, in cămăşile lor, cu râuri şi catrinţe viu colorate. Or,

cei ce trăiesc in sate acum trăiesc sau vor să trăiască într-un prezent nu numai temporal. Civilizaţia şi uniformizează, poate chiar că ucide primăveri, dar de principiu alterează numai in percepţia dezrădăcinatului cu nostalgii; nu şi in aceea a celuilalt care rămâne locului. Urbea în care am tăcut liceul era, zic şi acum ca atunci, o minunăţie. Aşezată in lunca unui râu, pe marginea dinspre acesta era străjuită de «grădina publică» (zăvoiul de odinioară), in care mâna omului se vedea numai in câteva alei (dar aducând cu mici drumeaguri), in câteva bănci cioplite în mari trunchiuri de copac şi intr-un chioşc in care cânta fanfara militară. Altfel era în starea naturii, de acum ca o pădurice în toată regula. Cu falnici copaci, dar şi mărăciniş, cu uscături, buturugi, cu arbori căzuţi, putregăind încet, în sfidarea veşniciei până şi in această a doua moarte.

Casele locului, cochete, îngrijite, aveau unul, şi puţine, cel mult două, caturi. Şi acestea in central comercial şi de promenadă. Cea mai înaltă clădire mi se părea enormă, un fel de zgârie nori, era o clădire nouă, Casa de Cultură. Când a murit Stalin, s-a pus un portret pe toată faţada... Nu se ştia, exact, mai nimic despre el, acela, cum a fost, de fapt, atunci, s-a şi plâns, însă, şi unii vor fi făcut-o sincer: că a murit un om, că acest om era cine era ? Dar, încă o dată, poate că sincer. Portretul insă, aşa cum era, imens, înspăimânta... Poate că hipertrofierea dezvăluia ce propagandă ascunsese... Nu ştiu dacă vor fi stat lucrurile aşa; pe atunci gândeam altfel. Pur şi simplu, era ca mortul expus, cum era expus, în plin oraş. Deci, acea clădire îmi părea chiar majestuoasă, având şi-o arhitectură mai aparte, care, fie şi aparent, o supradimensiona, pe înălţime. Vâzând-o mai cu

câtăva vreme în urmă, mi-a părut aproape o maghernіţă. Intre timp, locul vechilor case îl luaseră blocurile cu 4, cu 5, cu 8, cu 10 etaje, ca mai peste tot.,,-

S-au luat şi ei după voi, bucureştenii..." „- Ei, s-au luat; şi bucureştenii după cine s-au luat?

Nu spun că vina e toată a arhitecţilor. Poate că nici măcar in primul rând a lor. Totuşi, unde erau? Văd că mai încoace au apărut, tunând şi fulgerând că ce urâtă e aia, ce monstruoasă e ailaltă, că trebuie îndulcit peisajul... Sâ-1 îndulcească, dar tăcând.

Să facă şi să tacă; vorba multă, sărăcie, doar. Şi apoi, dacă tot au tăcut înainte, şi nu e numai cazul lor, acum, să-şi suflece mânecile şi, la treabă. Dar asta-i altceva.

Tot ce se poate ca unii edili locali să se fi luat după aceia ai Bucureştilor, mai internaţionalişti. Şi, uite aşa, dărâmă una, dărâmă alta, ca să pui în loc pe dracu... Şi să fim in rândul lumii, nu ? De fapt, cam aşa gândim: de ce nu şi noi ? Un ins din satul meu, «intrat în pensie» după ce slujise ani buni ca miliţian la oraş, revine acasă. Ei, om subţire, nu aşa ca ţăranii ăştia... Venind 23 August, sărbătoare mare, el trebuia s-o întâmpine. Ţăranii îşi vedeau de ale lor; lucrau ei, până la prânz, măcar, şi a doua, şi a treia zi de Paşti. «Găgăuţă» al meu (poreclă moştenită după tată-său, deşi nici el departe de ceea ce ea *sămnica,* aşa cum se zicea pe vremuri), «Găgăuţă», deci, ce credeţi că face ? Se apucă, măre, şi îşi văruieşte uluca, lucru bun şi frumos; pe deasupra, mătură şi prin ogradă, şi în faţa porţii, de laudă şi fapta asta. Ei, nu era de ajuns. Caută niscaiva vopsea, găsi, şi se apucă să scrie: TRĂ1A2CĂ (S-ul era intors el, dar n-a murit nimeni din cauza asta) REPUBLICA POPULARĂ (era «populară») dar nu-i mai ajunge uluca. Seri-

şese prea mare. Ce să facă ? Să şteargă ? Nu mai avea nici var, nici altă vopsea. Să lase aşa? Chiar că nu se putea. Ingenios, mai având loc pentru un «R» trase de îndată un «R», cam subţire, ce-i drept, dar «R". Aşa că, oamenii aveau de ce să se mire: mă, da deştept Găgăuţă ăsta ăl tânăr (ca să-l deosebească de ăl bătrân) io-te, vere: «Trăiască Republica Populară R.» (Punct). Chiar aşa. Văzuse omul pe la oraş ce văzuse, de ce nu şi el, acasă, pe uluca lui ? Prea departe de «Găgăuţă» nu erau nici edilii urbei mele, ca de altminteri şi ai Râmnicului vostru, care faţă de ce era odată, urbanistic nu prea mai aduce cu o grădină de delicii. Au făcut aceia să dispară casele frumoase de altădată, lacând in schimb să răsară clădiri cât mai inalte. Nimic de zis, dar un pic de stil nu submina orânduirea socială. Ce au avut cu scuarul din faţa liceului din urbea mea în care

un erou de demult tot ţinea steagul sus ? Cândva eroul părea impunător; acum, cu atâtea clădiri inalte, in jur, se micşorase, de aveai impresia că de la înălţimea ta poţi să-i priveşti de sus cuşma lui.

S-au retrasat străzi, dispărând unele, apărând altele. Ce mai, alt oraş, nu însă şi mai frumos. Distrus oraşul vechi, măcar să fi fost îplocuit cu altul, modern, cu stil. Odată, m-am dus cu câţiva studenţi intr-o practică (ziceam noi) de antropologie culturală (de fapt, mai marele de pe atunci de la Cultură, din zonă, om şcolit, de altfel, ne-a oferit un fel de tabără, pentru o lună, intr-o localitate, către munte). Atunci, având puţin timp, între două trenuri, i-am.îndemnat pe însoţitorii mei să vadă urbea, eu voind să le fiu ghid entuziast şi mândru. Dar, nemaicunoscând, nemairecunoscând locurile, i-am rătăcit. Cât despre frumuseţea oraşului... Ce mai, ca in Balta Albă, ca in Berceni, ca in Fio-

reasca... Ce rost mai avea să te deplasezi intr-o asemenea localitate, cu intenţie turistică, dacă iţi mulţumeai pornirile luând autobuzul cutare către Berceni... Şi gata...

Ei, cam aşa cu nostalgiile; voi, nu ştiu dacă aveţi...; viaţa copilului la oraş, mai cu seamă in oraşele acestea dormitor, seră, cuibar, copilăria este cam ca blocurile: cenuşie, convenţională, stereotipă, pe scurt, nefirească, îmi povestea cineva că şi-a luat plodul la ţară, unde, văzând acesta din urmă o capră, 1-a întrebat ce o fi drăcovenia aia care se «biâricase» cu picioarele dinainte intr-un copac să apuce niscaiva frunză. «O capră», va fi răspuns, instructiv-educativ, tatăl. «Dar, s-ar fi mâniat copilul, nu este adevărat; in cartea mea de colorat, capra este mov».

,,- Ce zici, iubito, nu cumva este mov ?" am intrebat-o pe ea, văzând-o că picoteşte. Să nu rămână mai prejos, cu falsă naivitate : „dar, ce culoare, chiar, are capra ?" Chiar, ce culoare...

Totuşi nu voiam să mă prind în jocul ei: „Toată povestea asta cu capra îmi aduce aminte de ceva... Mă îndrăgostisem, nevoiemare, la tinereţe, cam imediat după terminarea facultăţii, de o fată, incă studentă, la Filologie. Cum, pe atunci, nu ştiu dacă şi acum, orice student de la acea facultate voia să ajungă scriitor, aşa şi ea. Şi s-a apucat să scrie o nuvelă in care era vorba despre o capră. Mai mult, nu atât că nu ţin minte, dar n-am luat-o in seamă, tot legându-mă de idee: «de ce neapărat o capră ?».

Şi tot o sâcâiam, până ce am enervat-o atât de rău, încât nu m-a mai suportat. Şi m-a părăsit. Şi eu, care voiam să mă însor cu ea..." ,,— Bine ţi-a făcut", mi-a zis gazda, moale, neinteresatâ.

Totuşi, ca să zică, in continuare, ceva: „Ai mai văzut-o de atunci ?". „- A, sigur, am devenit chiar buni prieteni, chiar foarte buni. Acuma este bolnavă rău, dar, cu ani in urmă, venea

31

deseori pe la mine, se aşeza intr-un fotoliu (ca o cloşcă, ziceam eu), cu picioarele sub ea şi tricota. Sporovăiam ore in şir.

Câteodată, rareori, întrerupându-mi monologul imi zicea:

«— Ştii ce, eu mă dezbrac. Te dezbraci şi tu ?» Mereu aceleaşi cuvinte, acelaşi ritual. Apoi, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, ne despărţeam... N-o căutam eu niciodată, nici când dispărea o lună-douâ, chiar cu anii. Şi, niciodată, n-am zis eu :

«Mă dezbrac...» Cred că nu i-ar fi plăcut şi ar fi dispărut definitiv din peisajul meu. Şi mi-ar fi părut rău. Cum îmi pare acum că este bolnavă, poate că intre timp nici nu mai este...

Voind s-o văd, mi-a spus să n-o caut. Să-i am mereu, mi-a zis, imaginea ei de cloşcă. De altfel, mi-a mai spus că a şi lăsat ca, moartă, să fie tot timpul acoperită. Să n-o vadă nimeni strivită şi umilită de boală, ci fiecare să rămână cu aceea, cum a ştiut-o el. Da..." Probabil că vocea mi se voalase... Am simţit mâna ei pe umăr apăsând liniştitor. I-am prins privirea... Da, ca şi iubita mea din tinereţe, „sârmoşenia" era mai mult un mod de a-şi masca timiditatea, delicateţea până la urmă, chiar sentimentalismul.

Cred că nu i-a plăcut că s-a lăsat „fără gardă", şi, revenin-, du-şi: „— Săraca! Dar de ce a trebuit, pe atunci, de mult, s-o descurajezi ? Râzând de ea, crezi... ?" „- Nu cred nimic, dragă, am întrerupt-o. Sau nu cred decât că, dacă avea ce să spună şi cum, cu celebra ei capră, spunea oricâte descurajările mele.

Dacă nu, tot la fel, oricâte îndemnurile... în treburi de astea, un impostor in minus, problema, zic, ţine de un fel de igienă publică. Reţine, te rog..." (iar am spus o prostie şi ea m-a privit lung-lung, dar nespunând ceva, ca lăsându-mă in plata Domnului). ,,- Da, am reluat, cred că iar n-am brodit-o", dar, ca şi

cum nu era de ajuns, am adăugat: „vorbesc aşa, in genere, aici, intre noi,

trebuind să fie regula: orice asemănare cu personaje reale este pur întâmplătoare". Ca să se încheie discuţia (discuţie..., monologul meu) aici gazda ne-a arătat ceasul: era târziu. S-au dus toţi care pe unde aveau camera, eu am mai rămas... Mă răvăşisem de unui singur, aducându-mi aminte de una, de alta... Cum satul acesta nu era, spaţial, prea departe de acela al meu, deşi cât de departe in timp, parcă mă simţeam în copilăria mea. Ca a celor mai mulţi, grea, chiar foarte grea, dar, bag de seamă, de intensă trăire şi de o cuprindere cu asupra de măsură parcă. Născut înainte de război, chiar dacă războiul se ţinea departe, el s-a simţit şi in satul de pe coama dealului, cu case de lemn, bine încheiate, cu pridvor inundat vara de muşcate şi iama de gutui in geam. Ce a urmat războiului...

Când veneam acasă de la şcoală, maică-mea mă punea să mă dezbrac in tindă şi-mi lua cămaşa la puricat... Păduchii... Nu era sodă caustică pentru săpun; in locul acestuia, cu cenuşă, se făcea o pastă murdară, şi nu chiar de ţinut prin preajmă. Când s-a adus DDT-ul, peste tot, toţi miroseam a DDT, nu ştiu cât de 'bun era acesta, dar altceva nu era.

Cu câţiva ani in urmă, venisem tot aşa la prietenii mei vâlceni. Menajul li-1 făcea o mătuşă de-a lor, o femeie de tot pitorescul, de la limbaj la comportament. Gătea bine, punând pricepere, imaginaţie; de altfel, fusese bucătăreasă la mari personaje politice, de dinainte, de celălat dinainte, adică... «de 23 August».

Că tot basculau intre «înainte» şi «după»: «înainte» şi «după» 23 August, «înainte» şi «după» decembrie '89, «înainte» şi «după» 1996 (când cu noiembrie). Şi, dacă mereu intre

33

«înainte» şi «după», o tot luăm de la început, încet, încet, capătul «tunelului» de care vorbeşte mai fiecare începe să aducă, ştiu eu, cu grota. Ei bine, femeia căreia i se zicea în mod obişnuit şi de către oricine, de la mic la mare, pe nume, şi de aici toţi: Gaica in sus, Gaica in jos, îi cam dădea cu ţuica (Dumnezeu s-o ierte, tare plăcută mai era când se încuraja cu sticla; o ţinea in bucătărie, pe masă; nu prea se îndemna la pahar. Pe la ţară, de altminteri, ţuica se şi bea din sticlă). Tot cu sticla, tot mestecând in vreo oală, prăjind ceva, curăţind o ceapă, spălând o salată, şi pentru că ţuica cerea mâncare şi pentru că, asemenea oricărui bucătar care se respectă, gustă din una, din alta, auzim o dată in bucătăria de vară răcnete: «Moor! Săriţi! Săriţi!

Moor!». Repede toţi... Ce? Ce? «Moor», «Moor». Ce e? Ce e ? în fine, printre

lamentări şi icnete ne-a dumirit: „Am vrut să frig chiftele şi, în loc să le dau prin faină, le-am dat prin DTT, că cine dracu' 1-a pus aici. Şi am înghiţit câteva... Moor!"... etc.

Ei, da, primul ajutor... Cum eram cel mai calificat, totuşi făcusem ceva veterinară şi mai aveam de atunci vagi cunoştinţe de *toxicologie* (deşi pentru reţeta mea nu era nevoie de studii), in acest caz, am zis că e nevoie de ceva ulei şi albuş de ou bine bătute. Biata femeie răcnea, acum invers: «Lăsaţi-mă să mor, şi nu-mi mai daţi aşa ceva». Fie că DDT-ul era „expirat" (nu ştiu dacă îşi pierde toxicitatea), fie că, totuşi, era faină care mirosea, prin atingere, contaminare, a DDT, fie că organismul ei era ca al unei bătrâne din Atica în stare să bea treizeci de drahme greutate de cucută, fără să păţească ceva, între timp venind şi medicul de dispensar şi mai făcând şi el ce va fi făcut, sigur este că originala bătrână n-a păţit nici pe dracu. Ba, arăta şi mai

bine. N-aş fi zis acelaşi lucru şi despre chiftelele suspecte. Praghezii lui Svejk se vor fi dat ei in vânt după carnaţii cârciuma-

Jâ, pusese praf contra

rului

din

in loc de mirodenii, ploşniţelor, dar asta era treaba lor.

O dată cu DDT-ul, mai era de suportat altceva. Nu zic, în sine, intenţie bună... Prin '46—'47, dimineaţa ni se dădea la şcoală o bucată de pâine şi câte o cană de lapte, nu doar că, cenuşiu, dar şi cu un miros, de cam trebuia să te ţii de nas. Era, umbla vorba, lapte praf, nu mai auzisem noi de aşa ceva. Nu ştiu de unde venea, dar stricat nu era, rău n-a făcut nimănui.

Bine, oricum, însă mirosul, şi apoi ideea de lapte praf...

Fusese seceta... îmi aduc aminte că, odată, mai călre seară, probabil, pentru că totul era fără de culoare, aşa îmi amintesc, m-a luat maică-mea la un loc, i se zice Locul mare, pentru că era mănos, şi de pe el am strâns, acolo, ca 2—3 grămăjoare de coceni. Ştiuleţi, nici vorbă... însă, in fine, timpuri trecute, cu bune, cu rele, mai multe de acestea, deşi... Mă plimbam încet prin iarba care năpădise curtea, ii simţeam răcoarea... eram ca acasă, în copilăria mea. O uşă se deschise şi, din canat, mă întrebă: „de ce nu dormi ?" „Nu pot... de linişte şi de greieri.

Vino încoace" „- Sunt desculţă" (Parcă era motiv). „Vino...

Aşa, simţi iarba". „Nu, mai bine te-ai culca". „Dar nu înţelegi că e prea multă

linişte ? Cu 2-3 ani in urmă am avut, ca musafir, un neamţ..." „- Iar povesteşti ?" „- Dar ce să fac, dragă ?

Dascăl şi singur totodată, nu pot decât să povestesc. Aşa m-am învăţat, n-o să mă mai schimb... Vrei să asculţi sau nu, eu, dacă am început, tot am să povestesc. Dacă nu vrei să asculţi, o să-mi povestesc mie. Aşadar, îl duc pe neamţ la ţară, la cineva

apropiat. Dimineaţa, se face de opt, se face de nouă, de zece; ce-i cu neamţul? îi bat in geam, îngrijorat oarecum. Iese, in sfârşit, din cameră frecându-se la ochii umflaţi, de somn şi de nesomn în acelaşi timp. „- Ce-i domnule ?", îl întreb. ,,- Păi ce să fie, am adormit greu, abia către ziuă". „— Ai insomnii, cafeaua, vinul de aseară?". „— Nimic din toate acestea, ci liniştea. Abia când s-a crăpat de ziuă şi am început să aud raţele măcăind, gâştele gâgâind, căratele - hurducăind pe şosea, ei bine, abia atunci am adormit".

Intre timp, coborâse din pridvor, în curte: ,,— Desculţă ?" „— Da, desculţă. E teribil... Teribil de tot... (Fremăta, parcă) Spune-mi, nu-i aşa că ai cam bătut câmpii povestind despre fata cu capra ?" ,,— Dar ce, nu ţi-a plăcut ? Să ştii că, poate nefericită, din fire, nu te admitea nici dacă o contrariai, nici dacă o lăudai. Râzând de ea, era de altminteri în stilul ei, am pierdut-o ca posibilă nevastă (nici nu s-a măritat vreodată), dar am păstrat-o ca prietenă. A fost cea mai bună prietenă; ii spuneam orice. Şi necazurile... din amor, pe atunci, la tinereţe, aveam şi necazuri de felul ăsta. Şi mă asculta, mă încuraja sau mă statuia să renunţ, când i se părea ei că e cazul. Dacă se mai purta «peţirea» şi dacă i-aş fi cerut, cred că ar fi fost până şi în petit pentru mine. îmbolnăvindu-mă o dată, mi s-a spus că rău, chiar foarte rău... Iar povestesc... Vrei ?" „- Da, te rog" (Se prinsese cu amândouă mâinile de un braţ şi-şi pusese capul pe umărul meu}. „Eram, într-o vară, la Buşteni. Ploaie, frig, am tăcut o pneumonie. Mă duc la spitalul din localitate. Medicul (nu-1 judec, bun, rău?) mă vede la «raze», îmi face şi o radiografie, cu un aparat cred că vechi de 3(MO de ani (sau părea). Era, pe film, mi-a arătat medicul in cauză, o formaţiune cam de mări-

mea şi forma unei banane: ori emfizem, ori tuberculoză (zicea el, eu nu văd decât exteriorul «bananei»; nu ştiu ce ascunde) ,ori... şi a ridicat amândouă mâinile spre tavan (ca spre cer).

Ori...? am insistat eu. ,,- Dumnezeu ştie", ceva ce era mai mult decât lămuritor. M-a îndemnat să plec şi să iau examenele de la capăt. Am ajuns acasă, i-am dat „fetei cu capra", cum i-ai zis tu, un telefon, spunându-mi că vreau s-o văd. Până atunci (ca şi de atunci) cred singura dată când am încălcat consemnul. Şi a venit. M-a ascultat şi m-a sfătuit, cum ar fi făcut oricine, să mă mai caut. „— Dar, dragă, nu pricepi ? Rezultatul este acelaşi ? De ce ? Ca să ştiu exact despre ce este vorba ? Nu ţin neapărat să ştiu de ce mor. Ştiind, eşti şi mai bolnav... în copilărie, după o răceală straşnică, rămăsesem cu spaima de boală şi citeam tot ce îmi era la îndemână şi în aceeaşi zi eram una după alta bolnav ba de inimă, ba de ficat, ba de rinichi..., ce mai, de un întreg tratat de patologie. Mă întâlnesc o dată cu o fostă colegă de „primare", atunci la o şcoală sanitară. „- Ce faci?" mă întreabă ea. „- Rău, îi răspund; sunt tare-tare bolnav". „- Dar ce ai ?". „Ciroză", zic (tocmai citisem despre aşa ceva), îţi închipui ce a putut să-şi imagineze fata. Nu ştiu dacă a zis ceva, cum a râs, că de râs nu avea cum să nu râdă, insă precis s-a uitat la cap. Sigur, doar anatomic era la locul lui.

Deci, i-am spus „fetei cu capra" să încheiem discuţia şi din când in când sâ-mi mai dea telefon ca să ştie... M-a ascultat parcă resemnată, tristă (nu ştiam, dar ea era cu adevărat bolnavă-bolnavă; fără sâ-mi dau seama i-am tot răsucit cuţitul in rană). A revenit a doua zi, cu un medic, mai apropiat ei.

I-am povestit şi lui ce aveam. (Uşor iritat; dacă eu i-aş fi nesocotit *ei* hotărârea, mai rămânea ceva din casă care să nu-mi fi

fost arancat in cap ?). „Domnule, imi explică medicul: emfizem nu poate fi, sigur. Ascultându-te, am îndoieli şi că ai avut pneumonie". „- Dar, doctore, n-am inventat eu toată povestea asta!

Ara fost, când eram copil, ipohondru, dar acum, la vârsta asta, îmi e indiferent dacă mai trăiesc un an, şapte sau numai o zi.

Doar, ca un bătrân critic, mi-aş dori «subitul»".

într-adevăr, n-a fost ce mi s-a spus că este. Ea insă avea ce nimeni nu vrea să aibă. Şi a avut puterea să mă încurajeze, nespunându-mi nimic despre starea ei. Trebuie că plângea în hohote, pe dinăuntru. Asta e „fata cu capra" sau „asta

era".

Vezi, tu, n-aş vrea să aflu că a murit, deşi se prea poate. De când am aflat cât este de bolnavă, nu mai citesc anunţurile mortuare din gazete şi mă tem de ziua în care cineva îmi va spune:

„Ştii că... aşa şi pe dincolo... ?" Doar, pe patul de moarte fiind, atunci aş indura, aş vrea chiar să aflu, ca să-i spun: „Vin deindată, dulcea şi teribila mea prietenă. De fapt, mai mult decât atât, un *alter ego* feminin".

Din casă s-a auzit glasul fetiţei; ea a intrat şi m-am dus şi eu să mă culc, mult timp urmărind cum noaptea se învălătucea, tot luând chipul „fetei cu capra".

A doua zi ne-am dus cu toţii la râul din apropiere. De obicei mic, când nu plouă, chiar seacă. Am găsit un loc cu apa mai adâncă şi pe margine nisip ceva mai mult decât pentru cozonăceii celor două copile (prietenii mei aveau o nepoţică de 4-5 ani).

„- Când eram mic, după prânz, «intre prânz şi amiaz'», după ce aduceam oile acasă şi înainte de a porni din nou cu ele, mergeam la râu. Coboram toţi val-vârtej pe coastă şi nu ne opream decât la râu. Ne aruncam în grabă cămaşa şi izmenele

şi, goi puşcă, ne bălăceam, tot intr-o «chirăitură». Un lucru:

unde se scăldau copiii, nu se scăldau şi vârstnicii. De fapt aceştia se «spălau» şi ei dezbrăcându-se de tot, numai că ţinând să-şi acopere cu palma cât se putea acoperi din ce nu se cuvenea să fie văzut. Era insă o chestiune de convenţie. Ba, mai curând, se atrăgea atenţia. Cam cum va fi făcut un ministru al artelor, de prin Franţa mai de demult, rămas celebru prin pudoarea lui. Ca nudurile să nu mai fie chiar nuduri, ar fi hotărât el ca, la statui, fie parte bărbătească, fie parte femeiască, să se pună ceva de felul şi rostul frunzei de viţă a stră-strămoşilor noştri după ce au păcătuit. Vă închipuiţi că mai orice vizitator ţinea să ridice puţin «frunza»... Este, de altminteri, o chestiune de psihologie. Pe plajă, chiar la «nudişti» la «2 Mai», te uiţi indiferent la femeile goale puşcă (şi se prea poate că şi ele la bărbaţi, tot aşa despuiaţi-despuiaţi). Când însă vreuna se îmbracă şi vântul numai ce ii ridică puţin, dar puţin, fusta, dezvăluind mai nimic, deja tu ai redevenit bărbat şi ea femeie. Nu ? Lăsaţi că aşa este, nu mai faceţi voi femeile pe «nu ştim» sau «nu e adevărat». Aşa, deci, cu bărbaţii aceia pudici, şi ei, insă in felul lor. Femeile, pe vremuri, şi la ţară vreau să zic, ei bine, ele, la

scaldă, erau un poem: Rămâneau numai in «cămăşuţă» (cuvânt frumos pentru «combinezon» sau cum s-o mai zice azi, orăşeneşte), şi chicotind cu oarecare frivolitate se băgau în apă, tot făcând o gimnastică: sus-jos, sus-jos, ferindu-se să-şi ude părul. Ce făceau după asta, îmbrăcau ce mai aveau peste cămăşuţă ori şi-o dădeau jos fiind udă, nu mai ştiu... N-am văzut... Ştiţi voi... ? Nu, nu ştiţi sau nu vreţi să-mi spuneţi...".

„Ei, chiar nu ştii..." Ea : „Zău, ai aşa ceva ciudat in tine, dacă

nu un pic malefic: dar, culmea, nu noaptea, ci ziua. Azi-noapte cu «fata cu capra» chiar că m-ai făcut să lăcrimez. Ziua însă..." ,,- Ce? doar vă povestesc una, alta şi, dacă se "întâmplă să nu ştiu ceva, întreb. Să nu întreb înseamnă ori că mă fac că ştiu, ori că mă fac ca nu ştiu. în povestea cu pricina chiar că nu ştiu; nu aveam obiceiul să trag cu coada ochiului, deşi aşa cum eram, eu şi toţi ceilalţi, ne cam aţâţa hărmălaia femeilor, fetelor (in fine), frivolă, zic acum ; pe atunci nu ştiam că era aşa. Acum mai mult ştiu; pe atunci simţeam mai mult...

Ei, sau poate că mă laud şi cu una, şi cu alta; numai tânăra mea prietenă, studentă fiindu-mi, poate să spună ce e cu ştiinţa" (Iar am zis-o, dar mă iau vorbele...). Surprinzător însă, ea, completând, parcă: „şi dacă nu numai cu ştiinţa ?" Nu avea nimic râu in privire; ba, ceva un pic mustrător, un pic şăgalnic, un pic cu aerul : „copil mare".

Am trecut repede peste ceea ce era nu atât confesiune, nu era omul s-o facă, şi in public, cât îndemn la oarecare precauţiune estetică, i-aş zice. Oricum, sunt lucruri cu care chiar că nu se glumeşte... da, este o măsură şi in vorba de clacă... I-am pus un deget pe nas şi am apăsat uşor; a înţeles şi, cum numai ea ştia să facă (de fapt, fiecare în felul lui) a clipit uşor, imperceptibil, din ochi. Cred ca înţelesesem şi înţelesese şi ea. Deşi..., vorba, uneori, este ca vinul... Te duce, te duce...

Am intrat in apă, limpede, întremătoare. A venit şi ea după mine... (Ei, Doamne, cam târziu, pentru mine.) Nu ştia să înoate sau se făcea că nu ştie; oricum in apa mică, nici nu era nevoie.

Doar dacă ai fi vrut cu tot dinadinsul te-ai fi înecat. Mi-a zis s-o susţin cu mâinile, ea încercând să plutească înotând, Am

tacut-o cam fără chef, nevoind de fapt. A durat însă puţin, renunţând cu oarecare brutalitate. „— De ce fugi de mine?" Vădit se întristase, insă pâlpâia ceva din ochi, de „ştiu eu ce ştiu". Nu i-am răspuns. Ce să-i răspund ? „— Nu fug sau, mai ca in romane, de mine fiig"? Ieşind, amicul mă întoarse cu vreo 4-5 ani in urmă: „îţi mai aduci aminte cum am secat râul şi am prins peşte ?". „- Păi, cum, drace-diavole, să nu ţin minte, după cele ce am pătimit ? Vâlcenii mei râseră; ea (interesată) mă îndemnă să-i povestesc. „- Ce (ipocrit!) iar să povestesc ? Hai, le zic lor, mai este şi rândul vostru" „— Ei, da, numai că ce s-a întâmplat mai cu seamă ţie ţi s-a întâmplat".

Da, mai ales mie. Făcusem un fel de baraj din pietre, găteje şi nisip; apa, şi aşa mică, pe secate, se oprise în acesta, dincolo de el scurgându-se, peştele mic, de o şchioapă se zbătea deja ca pe uscat. De ajuns sâ-1 adunăm ca pe merele sau perele căzute sau ce se doreşte. Şi am strâns, nu glumă. Ne-am dus acasă, I-am curăţat şi 1-am pus într-un tuci mare in care se încingea uleiul. Dacă era bal, bal să fie... Mai aveau ei nişte ciuperci coapte, puse în oţet, şi, ca să meargă, mai înainte cu o ţuică, chiar că de Vâlcea, galbenă, rece, într-un entuziasm general, ce mai, parcă burta era a duşmanului. Trece vremea, ne culcăm, insă cam la două-trei ceasuri după miezul nopţii, un rău teribil.

Stomacul parcă se adunase în gât, abdomenul se umflase, de să crape, o transpiraţie mâzgoasă, mai ales pe partea exterioară a palmelor. Hait ! că nu-i a bună. Ciupercile ? Otrăvitoare, a fost prima bănuială. A doua, singura adevărată: prea mult şi greu peştele fript in ulei şi cald; ciupercile şi ele... Am ieşit in curte; linişte, lună, cer înalt. O tăcere care mă.înspăimânta, parcă os-

tilă, provocându-mi un fel de sindrom al celui în pustiu şi in pericol. Simţeam că leşin, dar am început să alerg. Am intrat in grădina din spatele casei, către pădure, să am mai mult loc, şi hopa-hopa ca la *Daciada,* de nevoie. Aud, deodată, un foşnet; în pădure erau mistreţi şi se întâmpla să coboare in porumbişte.

Dar nu era nici un mistreţ. Era amicul, aici de faţă, care şi el săracul... Şi tot aşa până la ziuă, şi bine am făcut, că aşa am ajuns până acum. A doua zi, cam livizi, doar cu ceaiuri..." „— Ce mă miră, dragul meu, este de unde ai ştiut că trebuie să alergi ?" „Eu, şi de la ţară şi... veterinar (neisprăvit), aveam de unde să ştiu. Când vreo vită (bou, vacă) se „sângera", mâncând multă lucerna, trifoi, se

lua un mosor mare, din acela de „năvădeală" (de la războiul de ţesut) cioplit la un cap şi i se băga in... cum să zic? fiind. Ei, vaca şi fundul... Şi apoi era alergată din urmă..., avându-se grijă să s.e stea la distanţă... prudentă. Da, câştigai şi războiul cu vaca aceea, aşa, ca un fel de bombă. Da, asta a fost. Nu e amuzant? Poate pentru cine n-a pătimit ce am pătimit noi... de altfel, amicul aici de faţă mai are el experienţe cam asemenea". „- Lasă-le încolo", obiectă el, dar mai mult a îndemn. „Ei, atunci, doar cu mierea, cu ţuica îndulcită cu miere. Asta este in exclusivitate pentru tine, i-am zis ei, deşi văd că şi amicul vrea să audă ce ispravă a făcut.

Venisem la ei, in oraş. Unde-i cutare ? Avea omul muncă de teren. Ce teren, să tot ai! Nu vine seara; ei, treburi de rezolvat, probleme, ca pe teren. Nu vine nici a doua zi, nici noaptea următoare. Da, multe probleme... Cine a zis că la «Casa Pionierilor», cum era pe atunci, sunt mai puţine treburi decât la Combinatul din localitate, acela cu explozia din romanul unui scriitor

42

- de pe aici ? Apare în ziua următoare, galben şi tremurând şi icnind. Ce să-1 mai certe nevasta ? Moare omul, nu altceva. Trece el şi peste asta şi plecăm împreună prin urbe. «Ce s-a întâmplat, bre ?» «Pe dracu, m-am dus la un învăţător dintr-un sat de pe aici, şi, cu acela, cu alţii, m-am apucat de învârtit o carte. In fântâna adâncă se răcea câte o sticlă de ţuică îndulcită cu miere şi dă-i, şi dă-i, până iată ce s-a întâmplat». Iar singura răzbunare a nevesti-si era să-i aducă aminte, când lumea ii era mai dragă, de ţuică îndulcită cu miere, îngălbenea, transpira şi se jura că nu va mai juca niciodată cărţi. «— Ţi-a trecut, domne ?». «- De miere nu...». «— Dar de cărţi, ce să mai zic», trebui să adauge tanti...

Vezi, dragă, m-am adresat ei, ce înseamnă să fii necumpătat ? Rău lucru... Aşa ne scurtăm viaţa şi, uite, ajungem acolo...

Pe deal era cimitirul satului. Cu deschidere către întreaga luncă, in spate cu pădurea, ziceam eu, că acolo să tot zaci. Cam la fel este vechiul cimitir din satul meu... Odată, îi spuneam unui mai tânăr prieten, din zonă şi el, că aş vrea, după ce s-o întâmpla ce s-o întâmpla, să fiu dus acolo. Iar, acela, mai in glumă, mai in serios, sau mai curând să mă abată de la fixaţia pe loc morbidă, cu seninătate: «Da, este o idee! Şi eu vreau tot acolo şi într-un mormânt alături, în noaptea lungă, fără de sfârşit, de plictiseală, din când in când, cu şăgălnicie, să-ţi bat în perete: Eşti acasă vecine?» Este acelaşi care a voit să înfiinţeze o companie de pompe funebre «Somn uşor», dar s-a indignat judecătorul, la înscriere, şi l-a dat

afară. Ce ziceţi ? Doamne fereşte. Nu am nimic, dar nimic, cu morbidul. Vorba unui grec: de ce să te temi de moarte'.' Cât trăieşti, ea nu este, când ai murit, nu mai eşti tu.

43

De morbiditate i-aş învinui pe cei care prea se îngrijesc, trăind încă, să-şi pregătească somnul de dincolo, ridicându-şi vreun cavou ca un castel. Şi aici sunt, iată se şi vede unul, prea impunător, prea lumesc, prea trufaş, şi pentru ce?

Nu ne eliberăm de trufie nici măcar arunci când nu mai hotărâm noi asupră-ne. Eu zic, câteodată, că, dacă ne-am aşeza mai... metafizic faţă cu moartea, am fi ceva mai buni. Dar nu, de ce am face-o? Sau dacă e prea mult şi prea greu să ne oprim în faţa ei, refuzând să ne reprezentăm ce este dincolo de ea, măcar să ne mai moderăm trufia, gândindu-ne, doar, că este.

Şi dacă fericiţi (cât poate fi omul fericit) şi dacă prăbuşiţi, mergem într-un cimitir, starea de bine, ca şi aceea de disperare, se mai atenuează.

Da! Se făcuse de prânz, cele două copile cam chiţăiau de foame şi, drept este că şi mie, probabil că şi celorlalţi, le ghiorăiau maţele.

Ne-am apucat mai toţi să încropim ceva şi am început să mâncăm, timp in care, ca să nu-i las in pace, le-am zis că, totuşi, trebuie să mă mai asculte puţin, mâine sau -poimâine, vorbindu-le de proiectul meu. Altfel, nu mă dumiresc. Aşa, ori renunţ la el, ori chiar ii duc la capăt, fie ce o fi, fie cum o fi.

Cu prietenii mei, vâlcenii, mai începusem să discut; atâta doar.

Şi atunci, mai mult ca ei să înţeleagă de ce m-am apucat de aşa ceva. Or, acum, voiam să ştiu dacă să continuu sau nu şi, in cazul din urmă, să mă întorc la ale mele, mai la îndemână şi, poate, şi mai folositoare. „- M-aţi ajuta dacă aţi mai avea un pic de răbdare şi dacă m-aţi urmări cât se poate, in zile de vacanţă, de atent."

44

După-amiază, am plecat la Râmnic; urma să fac niscaiva târguieli: „- Ai mai văzut pe cineva dintre cunoscuţi?".

„— Nu, nici n-am căutat s-o fac". „— Doar pe la Episcopie am trecut, aşa sentimental". „- Atâta ?". „- Atâta". „- Dar de ce, episcopului i-ar fi plăcut, poate, să te vadă?". „— Nu ştiu !". Sunt ani buni de când, nemaiintersectându-1, nu l-am mai căutat nici pe el, nici pe alţii". Probabil că greşesc, dar mă tem de situaţii

penibile. Sun la uşa cuiva: „Cine e?". „Eu sunt!". îmi închipui ce poate gândi acela: „Ce vrea ?". Când zice „pofteşte in casă" se întreabă, tăcut, „cât o sta ?"

„- Nu cred că iţi închipui asta şi despre noi ?". „- Dacă mi-aş fi închipuit, n-aş fi spus ce am spus. Fiţi siguri. Când o să gândesc asta, o să vă spun ca să-mi atrageţi apoi atenţia unde greşesc. Eu, nu voi. Ca să mă alint, aş zice: Cănuţă cum sunt...

însă am mai spus asta o dată şi cineva ar fi comentat: «Ce Cănuţă, că e Cană-om-sucit, de-a binelea». Ea era înăuntru, dar tot m-a auzit şi, aşa zicând după clişeu, cu o falcă in cer, alta pe pământ, ieşi în tindă să mă contrazică, insă cam contrazicându-se pe sine: „Dar nu e adevărat şi nu acum".

„— Acum, draga mea, nu. Acum eu le-am povestit lor ce abia că auzişi. Apoi, ce importanţă are acela (sau aceea) care a spus ce am auzit că a spus că a făcut-o în urmă cu o secundă sau cu . 10-15 ani ? Şi, apoi, să ştii că mi-a plăcut. Când am auzit ce-ai fi zis, dacă erai de faţă te pupam. Părinteşte insă... Aşa că las-o baltă, că oricum nu mă deranjează, dar deloc. Oi fi, dar cine nu este? Şi-apoi, este chiar mai atrăgător să fii aşa. Ce, nu te-ai plictisi fiind ca un cod de morală sau ca unul de maniere elegante sau ca un manual de logică ? De altfel, tu care eşti o fată

deşteaptă şi cultivată, probabil că te-ai întrebat, şi, dacă da, ţi-ai şi răspuns de ce bătrânul Aristotel, mare încă, le-o place nu le-o place contemporaneiştilor noştri (prea amatori numai de azi ca valoare) a încununat de fapt, cărţile de logică cu ceea ce s-ar putea numi pato-logica, o cercetare a sofismelor. Ştim sau nu ştim logica de manual, gândim, totuşi, corect. Ca daimonul lui Socrate, ea ne învaţă cum să nu greşim. De aici şi *Respingerile sofistice* ca încoronare, zic eu, de acord?". „Da, de acord cu Cănuţă..." „Ei, vezi dragă, până la urmă ne înţelegem, cu vorba... Alţii, altfel, îmi spunea mie, mai demult, o cuconiţă tare zvăpăiată că până la urmă toate neînţelegerile se rezolvă în pat.

Acelea dintre soţi, acelea dintre iubiţi... Ce bine ar fi să existe ceva ca «patul» şi pentru partidele politice, pentru marile puteri ale lumii sau, mai lângă noi, pentru cutare, care vrea să fie el cel mai cu moţ şi judecător a toate, sau pentru cutare, care vrea să dărâme toate statuile ca să-şi facă el, din ele, măcar soclu; că statuie din bucăţi nu se prea poate. Dar nu există un asemenea pat, decât pentru amorezii mai zburdalnici". „— Vreo aluzie ?" „A, nu, Doamne, cum aş face-o, când la mine, ca intr-o casă a spânzuratului, se găseşte frânghie să şi

comercializezi". Dar mai bine decât să «polemizăm» amical, du-te tu şi pune-ne ceva «de-ale gâtului», cum îi place cuiva drag mie să se alinte, că, iată, amicul stă să leşine. Ca şi eu, de altfel. Eu, încă mai mult, că am nevoie de sprijin. Voi, de bine de rău, aveţi; ei se au unul pe altul, tu noaptea tot iţi veghezi fetiţa, doar eu, in singurătatea mea, visez la Binele omenirii. Gata!

Am zis-o şi pe asta!". Fâcându-şi curaj: „Dar azi-noapte ascultai greierii. Eu...". „— Dragă, eşti absolut adorabilă când te bo-

sumfli. Numai să nu te mânii. Şi acum,, du-te la bucătărie că noi, aici, avem, deocamdată,

mânu vezi ce face prietena noastră.

ce

face".

„— Dragul meu, nu-mi place cum te porţi cu ea. Eşti câteodată imposibil, dar imposibil. Ţi-am spus asta şi când a fost vorba de celelalte două, ţi-o spun şi acum. Şi o fac cu prietenie, cu dragoste... Poate că nu ai oameni mai apropiaţi de tine, mai devotaţi chiar decât noi doi. Dar, îţi repet, nu faci bine deloc, dar deloc. Fata asta ţine la tine şi suferă că o tot ironizezi... Am văzut cum se uită la tine când începi să-ţi spui chiar eternele tale prostii; i se luminează faţa. Când însă o tot înţepi, văd că îi înoată ochii în lacrimi. Mi-ai povestit ce i s-a întâmplat. După o experienţă cu un bărbat ca acela, de care a trebuit să rugă chiar din oraşul unde se stabilise, o alta, şi mai ales cu tine, care ai ajutat-o atâta, ar fi dezastruoasă pentru ea. Gândeşte-te este încă tânără, are un copil...". „- Da, iubitule, tocmai că mă gândesc. Vreau să-ţi spun că atâta cât va voi, eu voi fi alături de ea. Nu vreau s-o leg însă într-un fel sau altul de mine ca, mai târziu, să fim nevoiţi şi ea, şi eu să suferim. Dragul meu, am aproape de 60 de ani, ea e la 30. Este mai bine să-i fiu prieten, aşa cum sunt cu voi, decât iubit, eventual, soţ. Ca să râd, nu zic bărbat; e cuvânt riscant, posibil mincinos. Nu-i cer nimic, ii dau cât pot. îmi place şi mie să fiu, măcar la bătrâneţe, sentimental. Asta este tot. Dar bine că mi-ai spus. O să fiu mai atent. Deşi nici ea nu prea este ceară moale". Mă întorc. Stătea in uşă. Auzise, probabil, tot. „- Ai ceva împotrivă, acum, că tot ai auzit ?", am intrebat-o. „- Nu, decât că nu vreau să-ţi fiu nepoată", şi a râs. La ce auzise, ce altceva să

47

spună? Era înţeleaptă. Apărând un vecin, localnic, am rămas doar noi, bărbaţii, cu el. „— Domne, parcă ne-a admonestat el, este greu. 'Mneavoastrâ, ce vă pasă. Nu prea aveţi griji. Faceţi sau nu faceţi ce trebuie să faceţi, leafa merge. Dar noi ? Domne, dacă nu zgârmi la rădăcină fiecare porumb, nu creşte, şi nici oaia dacă nu stai la curu' ei. Şi-apoi, chiar treaba asta s-o fac până mor ? Văd şi eu la televizor, una, alta... Femeia mea a fost fată frumoasă... S-o vedeţi acuma... Are 30 de ani, dar arată ca o babă. Anu' trecut a dat cu sapa, de i s-au zdruncinat creierii.

Domne, mneavoastră sunteţi fericiţi, noi nu". (Da, domne, parcă ii comentam, noi suntem fericiţi că avem o leafă, că nu dăm cu sapa de dimineaţa până seara, că ne afundăm in fotoliu şi ne uităm la televizor seară de seară, totuşi, nenorociţii de noi.

Domne, fericirea noastră este cea mai mare nefericire, dacă începem să luăm seamă de noi. Ce mai mult decât nişte râme suntem ? Domne, te înţeleg. Am trăit la ţară. în sărăcia lor, oamenii de pe atunci erau măcar ceva mai fericiţi pentru că nu aveau nici o fereastră spre lume. Acum, insă cu „dracul" în casă... Domne, televizorul, domne, este drama. Iată, omul ăsta vede frumoasele care se unduiesc ademenitor şi jinduieşte la ele.

Aţâţat, întinde mâna şi dă de nişte oase... Totul, când se întâmplă, este fiziologie şi demografie, aşa zicând. Dar omul ăsta nu are dreptul la amor pentru amor ? Sex, se zice acum. Ei bine, la el nu este aşa ceva. Vede şi el cum mănâncă alţii, in filme. Nu ce mănâncă. A devenit poate mai importantă problema lui *cum.* Venind şi eu din lumea lui, deşi cu părinţi ceva înstăriţi, nu pot să spun că am crescut in sărăcie, dar am avut mereu sila, chiar, de a mânca in bucătărie, fără ca să am cine

48

ştie ce rafinamente şi pretenţii. Sau tocmai de aceea: nu am (avut) sentimentul că mănânc pentru faptul de a mânca, nici doar pentru a trăi. Am început să cred că este şi asta o treabă cu dichis: să nu-ţi mănânci ciorba, lângă aragazul pe care se încălzeşte tocana, să nu mănânci peşte, când până şi vinul din pahar a luat mirosul lui. însă omul acesta... îmi aduc aminte (iar îmi aduc aminte) ce însemna masa pentru zilierii — la sapă, la coasă - pe care ai mei îi luau să le facă muncile agricole, pe cele câteva, nu multe, 4-5 hectare de pământ, câte aveau. Munceau şi ei, dar nu pridideau; funcţionar public, tatăl ce

mai putea face când avea de strâns „foncierul" din 7 sate ? Către ora 11 (de prânz) li se ducea de mâncare in luncă: ciorbă grasă de porc, varză, chiar dacă era cald afară, deja se sleiau. Pe la amiază, mai mâncau ce a rămas; seara se mânca mai bine, acasă. Dar totul somatic, elementar... Mâncau şi râgâiau, semn de saţietate... Ba, mai lipsea puţin, şi râgâiala era semn de bunăstare. Râgâia cel ce, dacă, şi atâta, uneori, mânca doar un boţ de mămăligă ? Nouă ni se pare disgraţios; clar ? Ce n-ar fi dat flămândul să râgâie şi el? Tristă confirmare a relativităţii pascaliene; dincoace şi dincolo de Pirinei... ,Vai!

Da, domne! Ai dreptate, domne! Noi suntem fericiţi faţă cu voi... Ce fericire însă, amară, rău mirositoare.

,,- 'Mneata ce faci, m-a întrebat, omu', eşti funcţionar ? Că văd că ai mâini albe şi nebătâtucite. (îmi venea să-i zic: hoţ, domne, escroc, domne, „peşte" la curve, domne). La urma urmelor, ce făceam eu mai mult ca să am mâinile albe şi nebâtărucite ? Am eu dreptul la mai bine, când măcar unul de alături are doar dreptul la rău? „- Ceva de felul ăsta", îi

răspund. „- La ghişeu, acolo?". „- Cam aşa". „- Da, e bine. Nu te pripeşte soarele, nu te bate ploaia. Vă mai suflă vântul, pe voi, funcţionarii, că vă mai duce de colo până colo, vă mai dă afară, însă, tot la ghişeu...". „- Tot". „- Şi crezi că e bine ?" „— Nu, nu e bine". „— Păi atunci... ?" „— Păi atunci..." „- Şi cocoana asta tânără (se învârtise pe acolo) tot funcţionară ?". „- Nu, un fel de dăscăliţă". „- A, asta-i altceva..." „— La copii, vreau să zic, aşa, ca pe la noi ?" „— Nu prea, ii invaţă pe cei mai mari". „- Da. Bine. Ce-ţi este ? Că doar nu ţi-o fi femeie!". „— A, nu, nepoată, da, nepoată, ştii, de frate..., in fine...". „— Nu m-aş fi mirat să-ţi fie şi femeie.

Pe la voi se poate orice". „— Da, orice" (din păcate, orice, orice). Doamne, de ce ne-ai lăsat aşa, ca in lumea noastră să se poată orice ?

Un fel de poveste veche şi la multe popoare este că, la facerea lumii, Dumnezeu a dat fiecărui animal, ca specie: unuia iuţeală, altuia gheare, altuia colţi, blană călduroasă să nu îngheţe. Omului insă nimic din toate acestea, doar minte, ca să-şi facâ veşminte, arme, locuinţă; pe scurt orice, inclusiv rău, unul altuia. Animalele, in aceeaşi specie, nu prea văd să se aservească. Nu există luptă de clasă, nici, probabil, ură de rasă. Se mănâncă unele specii pe altele, lupii-oile, oile-iarba, vulpea-găinile, găinele-râmele. Noi, insă ? Au pornit oare războaie lupii din vest contra celor din est, sau vor fi făcut revoluţii vulpile ? în

lumea sălbăticiunilor pier exemplarele slabe; la noi, se pare că acelea care încearcă să se ridice sunt repede lovite. Ce-i scria lui Periandros, Thrasybullos ?: ca să stăpâneşti, trimite la moarte pe toţi aceia care se ridică deasupra celorlalţi. Pe scurt,

50

îl dusese in lanul de grâu din marginea cetăţii şi, cu o nuia, reteza orice spic care se înălţa deasupra celorlalte.

Clase! Să nu revenim la caste, deşi mă tem că „avansăm înapoi" tare repede. Şi de la „clase", concept ideologic se spune, azi, chestiune discutabilă, să nu ajungem la „caste", nici ideologie, nici antiideologie, ci realitate tragică: dacă n-am ajuns deja, şi aceasta, cu cea mai nefericită „categorie" socioprofesională, cum zic azi pudicii noştri politologi şi sociologi (unii dintre ei par că au fost făcuţi să tot lustruiască şi justifice).

Cu ţăranii, adică. Şi, ca in India de odinioară, din sărăcie (sau sărăcire). Se întrevede îngroşarea liniei care îi desparte pe ţărani ; nu ştiu de ce, dar ii desparte sau ii ghettoizează, în condiţia lor de lucrători cu sapa. Şi mai este ceva: nu pândeşte cumva pericolul, abia acum, al profeticului (în acest caz) Gherea, atât de hulit o vreme, de în 1990 i se dăduse jos şi bustul de pe soclul lui, dintr-un parc, pericolul fiind neoiobăgia ? Neputând să-şi plătească datoriile, in cele din urmă nu-şi vor pierde, fie şi.unii dintre ei, pământul? Şi ce vor ajunge, clăcaşi?

Că de ideea de muncitor agricol încă suntem departe. Trist lucru, dacă aşa se va întâmpla.

Prin urmare, se poate întâmpla orice. Ca intr-un proverb, sociologic foarte transparent: „La Dumnezeu şi în Ţara Românească este cu putinţă orice". Cuvântul însuşi „orice" e degradat, pentru că, omeneşte, semnifică in ordinea răului: sărăcie, arbitrar, mitocănie, înşelăciune, intoleranţă, grobianism.

Timpul trecea şi, pe măsură, simţeam că, dacă nu mă dumiresc, mă cam lasă entuziasmul pentru proiectul de roman-eseu sau ce va fi fiind, dacă va fi ceva. începea să mi se pară cam

51

fără de rost şi ca un fel de ambiţie deşartă. Totuşi mă mai ţinea dorinţa de a încerca altă modalitate, poate mai aplicată. Aveam şi îndoieli: de ce apologul, pentru că avea forma „fabulei", orice s-ar spune. Dar fabula, sociologist, este folosită numai când nu se poate spune direct ceea ce vrei sau socoti că ai de

spus.

Deşi cred că fabula îşi dă măsura tocmai în situaţii in care nu e nevoie să se vorbească indirect, pe ocolite. Esop, bunăoară, este exemplar, însă nu neapărat genul ca atare mă atrăgea ci, un pic, exoticul situaţiei şi parcă patima evaziunii, dorinţa mai fiecăruia de refugiu intr-o lume in care să-şi apară sieşi ca demiurg desăvârşit, cu putere de control asupra lucrurilor şi întâmplărilor.

Insula mea, din suflet, aceea cu o istorie şi o geografie politică menite să-mi fie loc şi timp de refugiu, dar şi ca pentru o moralizare, cam cum erau „moralităţile" medievalilor, din teatru ca şi din repovestirea vieţilor sfinţilor sau din *Bestiarii* şi *Lapidarii.* Pe scurt, ideea era aceasta, o insulă ca „pierduta" lui Gaunilon *(cognominant aliqui perditam),* o insulă de nicăieri, dar, ca situaţie, oriunde, cu o ţară mică, în poziţie geografică privilegiată, aflată între state mai mari şi puternice care de veacuri au făcut şi desfăcut jocuri şi destine. Mă gândeam, la un moment dat, la o inventare a istoriei acelei ţări şi la punerea in pagină, ca intr-un manual: ernogeneză, organizare statală, structuri politice, cultură. Ca joc, îmi părea superb. Ceva ca in ErewoAn-ul lui Butler, dar, aşa-zicând, foarte realist-didactic. La fel geografia: cu munţi, câmpii, râuri, lacuri. Cu bogăţii ale solului şi subsolului; mă gândeam chiar la o hartă, şi de data aceasta totul ca într-un manual. Mă prinsesem in joc; făcusem fişe istorice: biografii ale personajelor, desfăşurarea războaielor;

tot aşa, o documentaţie geografică. Bunăoară, cutare râu izvorăşte din şi se varsă în, are atâta lungime, trece pe unde trece. Muntele cutare are înălţimea..., localitatea x, populaţia..., ce îndeletniciri, ce obiceiuri, ce metehne, oamenii. Mă gândeam şi la tradiţii, şi la folclor, ca şi la cultura, să-i zic, gramaticalizată.

Ce mai, totul după modelul utopiilor, poate chiar mai amănunţit, ca jocul să fie tnai joc. Pentru că, lucrând la aceste fişe, începuse să mă ispitească ludicul pur şi simplu. Bănuiesc că există deja şi multe asemenea încercări. Dar ce nu se repetă, tematic ?

Toate romanele «de dragoste», cu adulter sau nu, au cam aceeaşi schemă. Aşa insă, cum aceleaşi situaţii generice trăite sunt individualizate in funcţie de purtător, şi acelea imaginate, acestea după capacitatea de a închipui a fiecăruia, după priceperea de a da coerenţă şi stil. Nu este nimic ieşit din comun in viaţa şi moartea lui Romeo şi a Julietei, dar, în *Romeo şi Julieta,* ca operă, nimic nu este comun. Este, cum este opera, una irepetabilă. Deci nu mă gândeam ca la o

piedică la faptul că repetam gesturi. Interesează mai mult cum este *Cetatea Soarelui* a lui Campanella, in deosebire de alte utopii, mai vechi sau mai noi ? Te prinde şi descrierea ei, cu amănuntele istorice şi urbanistice, dar individualitatea vine din ceea ce semnifică.

Aveam convingerea, aşadar, că merită jucat jocul, fie şi pentru el însuşi. Ce frumos ar fi, de pildă, să descrii faţa cealaltă a *lunii,* eventual ca o *antilume,* unde toate se întâmplă pe dos ? în lumea aceea care nu se vede, apele tot de la izvoare curg ? Iar munţii, nu cumva se sprijină in vârfuri ? Şi iarba, nu creşte in jos? Şi reptilele de tot felul, din toate speciile zoologiei, nu sunt asemenea ciocârliei ? Iar când se moare, ca in scrisoarea lui

53

Seneca al nostru, se revine cumva la viaţă ? Lumile posibile nu sunt neapărat ireale. Vorbeam odată despre un filozof grec, ultimul scolarh in Atena, Damascius, acela care in 529 a fost nevoit să părăsească cetatea şi să piară în Orient. Ca un făcut, primul filozof, Thales, nu se ştie când s-a născut şi era fenician, stabilit intr-o cetate greacă, pe când Damascius se topeşte, parcă, în Orient, pierind nu se ştie când. Greu de citit Platon, greu şi Aristotel sau Proclos, dar acest Damascius aduce, ca limbaj, mai curând cu un *Antilimbaj.* Când te aplici unei Antilutni, ce limbaj mai potrivit, decât acesta ?

Probabil că trebuia să rămân la joc, dar cred că am început să-1 stric. - Ei, bine, prea încărcându-1 de semnificaţii: vedeţi voi, nu înţeleg şi pace «alchimia» totalitarismelor sau măcar a unora. Politologi din lumea întreagă, grăbiţi să ne lumineze, să ne judece, să ne mai taie o dată gâtul, să ne culpabilizeze, de parcă păcatul originar noi 1-ara fi săvârşit (şi, ce este mai grav, unii chiar de pe aici, beneficiari o vreme, ca apoi, instinctual, când au simţit că se scufundă ceva..., ce conta pentru ei ?) Da, politologii, cuvânt cam de încurcare a limbii, ei da, aceştia ie-au lămurit pe toate... Ei nu mai au nici o nedumerire... Fericiţi oameni ! Ca aceia, probabil, care se văd lisus, judecători de apoi pentru toţi, pe pământ, deşii unii nu sunt, poate, decât Ejov-i, Nicolski-i de alt timp; că Robespierre-i... strugurii sunt prea acri. Sau fii de ai lor, Ejov-i şi Nicolski-i de lume nouă, dar tot in numele unei dreptăţi siluite si al unui «adevăr» faţă de care o singură mişcare era posibilă: admite-1 sau te tai!

Vedeţi, înţeleg nazismul; lucru nemţesc. Se cuvenea ca toate să aibă motivaţie şi s-a găsit. Chiar dacă prin abdicare şi pentru totdeauna de la elementara condiţie a omului. Orice crimă, din

dragoste, din ură, este de neiertat. Criminalul, in situaţii de acest fel însă, este criminal faţă cu acela căruia i-a luat viaţa. Dar când ucizi un evreu sau un slav pentru că unul este evreu şi altul slav, crima este in contra unei umanităţi in ansamblul ei.

Genocidul nu e să omori zeci, sute. E de-ajuns să ucizi un evreu că e evreu, un negru că e negru. Şi ceea ce este mai grav e că s-â căutat chiar în faptul de a fi evreul evreu şi slavul slav motivaţia şi îndreptăţirea crimei. Dacă o crimă poate fi justificată. Dar câte n-au fost uitate, oricum. Câţi negri n-au murit în sclavie, şi câţi amerindieni, şi câţi maiaşi, câţi azteci ?

Timpul a trecut, aceia parcă nici n-ar fi fost; dreptatea trece mereu de partea celui mai tare. Celor slabi rămânâdu-le să piară, aşteptând, in lumea de dincolo, poate, judecata istoriei, dreptatea istoriei. Dar ce mai înseamnă pentru bieţii aceia, mai ucişi de umilinţă decât de armă ? Pentru că cel tare te ucide de fapt de două ori: mai întâi umilindu-te. Ca uliul pe filomela cea cu gâtul împestriţat a lui Hesiod: „grăit-a filomelei..., un şoim...; sărmane, te plângi când unul mai puternic decât tine te-a înhăţat ? Vei merge unde te voi duce, oricât ai fi de cântăreaţă; de vreau, mă ospătez cu tine, de nu, iţi dărui libertate". Când auzea vorbele astea, filomela murea de umilinţă. Cu ce drept acela o mânca sau ii dădea libertate, ca şi cum libertatea ei era dreptul lui ? Cu ce drept Cortez, cu ce drept Pizzaro ? Cu ce drept, până şi blândul Aristotel, care, prin testament, işi elibera sclavii ? Cum adică, ii elibera... Un om să elibereze oameni, cărora el (semeni ai lui) le luase (ră) libertatea ?

Nemţii lui Hitler erau pregătiţi să stăpânească «1000 de ani», deci pentru crima de 1000 de ani. Asta înseamnă că, ase-

menea uliului, pe unii îi sfăşiau, altora le dădeau libertatea de a fi sclavi. Fără de sclavi, ce făceau cu pământurile din Rusia ?

în comunism însă aberaţia este poate mai mare. Exterminarea duşmanului de clasă, bine de tot, de tot. Să nu mai lăstărească.

A pierit burghezia, au pierit moşierii, au dispărut clasele sociale, venind torul către unitatea întregului popor. Bine, unitatea...

Atunci de ce mai era nevoie de securitate, de pândă, de pâră, de vânzare, de cumpărare ? De ce toate acestea, când lupta de clasă nu se mai ascuţea şi noi

puteam dormi liniştiţi in casă, zicând aşa, după o poezie a vremii ? între cine să mai fie dacă nu mai erau clase, nu mai erau duşmani, ca să auzim cum se ascute lupta, nici noaptea, nici ziua. Din afară, apoi, ce pericol ? Doar regina Angliei îl plimbase pe Ceauşescu, nu-i aşa, cu regala majestăţii sale caleaşca. De ce atunci? Asta nu înţeleg. Vă spun ceva acum ce n-am spus mai nimănui: nu de teamă, nu de spaimă, nu de silă, nu de milă. Pur şi simplu, pentru că mă tot întrebam: de ce. Nici acum nu mi-atn dat răspunsul. Or, adică, nu intr-o logică, totuşi, normală. Erau ei aberanţi dar eu am nevoie de o explicaţie, încă o dată, normală. Dacă tot intrăm in logica smintitului, o facem pentru el, "pentru liniştea lui. îmi amintesc, cândva cu ani in urmă, am mers, cu un prieten de odinioară, mort acum, la spitalul de nebuni să vedem pe cineva, în curte, o femeie ne-a cerut o bancnotă de 17 lei. Amicul, om de replică (scriitor, cinematografist), i-a răspuns: N-am decât una de 30. Ei, mulţumesc, a zis aceea, n-am să-ţi dau restul.

Totul s-a rezolvat, in logica ei, prin intrare in aceasta, însă eu voiam să ies din ce-şi zicea smintitul in inima sa. N-am reuşit; aşa că mă dezvălui. Cred că la sfârşitul lui '86, începutul lui '87

nu mai ştiu exact, am primit intr-o sâmbătă o carte poştală de la Circa de miliţie, aflată pe o stradă cu un nume predestinat, de victimă sigură, ca luni să mă prezint la Serviciul (Laboratorul ?) numărul cutare, Criminalistică. Marea ticăloşie... Ţi se trimitea de vineri-sâmbătă, ca duminică să ai tot timpul, eventual, şi să mori. M-am dus luni şi, acolo, un ins, civil, (de la poartă mi s-a zis un nume de bulgar sau ceva de felul ăsta), cum i-am arătat cartea poştală m-a prevenit că dacă nu spun tot ajung ca ăia.

M-am uitat după degetul lui, pe perete erau faţă-profil clienţi de ai lor. «- Dar, ce ?» (Blânda şi laşa replică a intelectualului) «- Sunt profesor la Universitate...» A părut mirat: «- Dar de ce *aţi* (trecuse la plural) venit ?». «- De ce m-aţi chemat...!?».

Făcând pe miratul (păcat de el, am aflat că era, totuşi, absolvent de drept - drept ?), a căutat (... de claca) intr-un seif. «- A, da, e o chestiune de rutină. A, nimic...» Şi a apăsat pe un buton şi a venit un ins mic şi negricios care m-a luat de încheietura mâinii stângi şi m-a dus (parcă inima mi se oprise), intr-o încăpere alăturată, şi m-a pus să scriu cu dreapta, cu stânga, de mână, de tipar, ca apoi să-mi ia amprentele... Vi s-au luat vreodată ? Este îngrozitor... Să-ţi întindă, într-o batjocură totală, tuş pe partea interioară a palmelor şi să facă acela, mizerabilul

acela, tot ce voia, nemernicul... Am plecat de acolo, în drum spre casă, tot voind să-mi şterg o mână cu alta, de tuş. Probabil că arătam ca de pe altă lume... Şi acum mai păstrez batista înnegrită de tuş... Dar, nu s-a terminat... După o vreme, apare in uşă sectoristul... Un nenorocit de mălai mare, acum, probabil, poliţist ; dar el tot cu traista („diplomatul") prin piaţă, după chilipir. Pe vremuri, nu ştiu dacă şi acum, amenda câte o biată

57

bătrână care vindea câteva legături de pătrunjel, dar pe vreun negustor brunet, cu burtă prea mare ca să fi dat vreodată cu sapa şi mâini îngreunate de inele, îl proteguia sigur... Ce, pătrunjel ii trebuia mitocanului ?

Ei, da! Nici una, nici alta intră la mine ca la el acasă. Se fixează intr-un fotoliu şi, după o tăcere „retorică": «- De ce-ţi trebuie dumitale maşina de scris ?»

Era cu autorizaţie. «- Păi, c-o fi, c-o păţi», îşi sugea măselele. Mâncase prin vecini. Avea obiceiul. «- Da» (cât mai îngândurat, nevoie mare...) «- Da» (Se ridică si începând să-şi deschidă şliţul: «- Unde mă piş ?»). După '89 a fost singurul lucru pentru care aş fi vrut să-1 divulg sau ştiu eu ce să fac.

închipuiţi-vă, un nenorocit numai cur şi nesimţire, descheindu-se la pantaloni: «— Unde mă piş ?»

Eram liniştit (liniştit?) o săptămână, două, o lună, trei, mai primeam câte o carte poştală, tot aşa, vineri-sâmbătă, pentru luni. Luni: «— Dar e o greşeală!» Alteori, două-trei săptămâni la rând. Şi uite aşa, mereu. Ce a fost ? Am aflat mult după. In urbea în care eu făcusem liceul se întâmplase că cine ştie cine (dacă?) furase(ră) nişte arme. Şi aşa, isteţii miliţieni de ieri (paşnicii poliţişti ai vremurilor mereu mai eroice de acum) m-au făcut hoţ de arme. Vă puteţi da seama de întreaga mârşăvie de atâtea decenii, pornind numai de la un caz. Ce puteai face ? Nu că îţi puneau vreun pistol prin casă. Era prea obositor... Mălaimare trebuia să-şi facă piaţa. Iar limbricul acela (era slab, unduios) trebuia să-şi câştige gradele fără riscuri şi, mai ales, fără de osteneală... Bestia... S-ar putea să fie şi azi. Era zelos. Păcat de facultatea pe care ar fi făcut-o. Nu sunt răzbunător, dacă ci-

58

neva mi-ar cere date mai exacte n-aş da. Numai atât insă: cei care hotărăsc azi să le spună, domne, poliţiştilor ca atunci când mai pătrund in casele oamenilor, dacă se cer afară, să-şi desfacă şliţul la closet (Mălai-mare, al meu, s-ar putea să fi fost chiar mai stilat ; alţii, nu se ştie, se pişau în casă!). Ştiaţi toate

astea ? Nu, nu le ştiaţi. Deşi situaţii de felul ăsta sunt multe si altele cu mult mai grave. De neiertat, şi numai pentru asta de reamintit. Sunt oameni care au murit in anonimat şi s-a lăsat peste ei uitarea. Dar măcar atât pentru aceştia. Să fie identificaţi. Şi aşa răzbunaţi. Eram copil, auzeam că, in '49 sau '50, un învăţător (pe numele lui Dogaru), un bătrân care işi aştepta sfârşitul in pacea lui, a fost luat intr-o seară ca dimineaţa în grădină să fie găsit... «spânzurat». Se spânzurase cu cureaua de la pantaloni, numai că aceasta era vag strânsă in jurul gâtului şi săracul (Dumnezeu să-1 ierte!) se sprijinea cu picioarele pe pământ.

Voi toţi sunteţi ceva mai tineri, sau oricum mai tineri, cu mult mai tineri decât mine. Mai aveţi viaţă multă in faţă. Nu ştiu dacă trebuie să priviţi inapoi. Poate că nu. Trăim acum un timp greu. Le-aş zice politicienilor ca să pună deocamdată topoarele de o parte şi să se aşeze alături să mai salveze ce se mai poate salva, între timp, fiecare, in ceasul său de taină, sâ-şi ascută barda, ca, atunci când se va ajunge la capătul ridicolului, deja, tunel, atunci să-şi taie capetele sau ce vor vrea ei şi ce vor putea ei să-şi taie (Că, doar, suntem de-ai noştri!). Dar nu... Nu ştiu de unde atâta duşmănie, atâta încrâncenare, atâta ură, a vecinului cu vecinul, a cunoscutului cu acela cunoscut, a partenerului cu partenerul, a necunoscutului cu necunoscutul. Mai la

început, credeam că este vorba de fenomenul vasului sub presiune, de pe care, o dată scos capacul, aburii se vălătucesc aberant.

Era firesc, imediat după. Dar să ţină atâta şi să se amplifice ?

Voi ştiţi ce este pe la voi, le-am zis prietenilor mei, fata asta care... mă iubea de când era studentă, mai ales după ce i-am zis, la prima ei... manifestare că să meargă la pedagogie (să mă ierte pedagogii, dar aşa am zis), deci fata asta (care acum, ia uitaţi-vă, ce mă fulgeră!) ştie ce a fost sau este în urbea ei de până mai un an. Acum, in treacăt, după ce i-am zis de pedagogie, Doamne ce s-a mai pus cu burta pe carte. Să nu mai glumesc însă, văd că începe să fiarbă. Cu structura ei muzicală (a făcut şi Conservatorul) are ştiinţa sau arta sau simţul nuanţei. Şi filozofia ca şi poezia, *rien que de la nuance...* Probabil, draga mea, că nu mă mai suspectezi de ştii tu ce sau ştiu eu ce...

Drept, vă spun, dragii mei, aşa este... Am zis... deci mai departe..., că vine ziua... deşi mai este şi mâine zi". Chiar am lăsat-o pe ziua următoare. Mai ales că se făcuse târziu şi a doua zi urma să mă reped până in satul meu. Am plecat de dimineaţă de tot; nu se trezise nimeni şi am apucat drumul atât de încărcat cu

amintiri. Am ajuns repede. Satul, aşa cum este acum, îmi este străin: nu mai cunosc case, nici oameni.

Locuinţe, ce-i drept, frumoase, dar cât mai „orăşeneşti", înconjurate de garduri metalice sau de beton. Nu vreau să spun că era mai bine cu gardul împletit cu nuiele sau cu case mici, neîncăpătoare. Doamne fereşte! De ce numai „orăşenii" s-o ducă bine, sau mai bine ? însă ce vedeam nu-mi aparţinea, sufletul meu trecea pe lângă toate acestea ca maşina pe şosea.

M-am îndreptat către cimitir... Era zi de pomenire... Câteva

60

bătrâne, dar şi femei mai tinere, aprindeau lumânări la morminte, aşteptând să vină preotul pe la cel al fiecăreia. Am pus şi eu lumânări la mormintele părinţilor mei, ca şi la acela alăturat al unui bătrân „boier". „Boier" e un fel de-a zice, de fapt aşa i se zicea, nu pentru că era bogat, ci că fusese director de bancă, odată, era mai altfel decât ceilalţi. Rămăsese singur, trăind mult, ingropându-şi fiica şi ginerele. Când a murit, tatăl meu se îngrijise de cele cuvenite. Şi mormântul i-l săpase lângă „groapa" pe care şi-o pregătise pentru sine. N-am mai aşteptat să vină preotul şi am plecat. N-o nimerisem bine. Aş fi vrut să nu mai fie nimeni prin cimitir şi să trec pe la fiecare dintre morţii „mei" şi să vorbesc cu ei, evocându-i. Cu bătrânul meu unchi care se odihnea împăcat alături de fiul care 1-a necăjit atâta, dar mai la bătrâneţe 1-a şi făcut să uite ceva; cu vârsta şi „smintitul", cum i se zicea, potolindu-se, devenind om de casă, chiar prea, nestându-i bine... burghez. Cu o mătuşă, femeie aprigă; era poreclită „Vijulia"; când mergea, parcă să se cutremure pământul. Şi vorba... chiar când era mângâietoare nu pierdea asprimea. Altfel, femeie de treabă, de pus la rană. Cu vecini de odinioară, până la urmă, mai cu toţi; satul meu fiind, de fapt, aici. Celălalt, din afara cimitirului nu-mi aparţinea, nu-1 cunoşteam, nu-1 recunoşteam. Străin! De altfel, când am intrat in cimitir, aud o bătrână, după obicei, punând mâna la gură, aşa, mai într-o parte, ca, vezi Doamne, să nu se audă, dar altminteri, aproape ca din goarnă, intrebându-şi suratele ca şi pe sine:

„Cine o fi, fa, străinul ăsta ?" Nu ştiu dacă i-a răspuns cineva; probabil că nici nu aştepta răspuns. Am plecat, apucând alt drum ca să mă intorc la prietenii mei.

61

N-am oprit pe „dealul viilor"; fusese pustiit. Ce primar neghiob sau

preşedinte de CAP sau şef local, mai mic, mai mare, cine a hotărât să se scoată viile ? O caricatură de Deceneu, imbecil sadea! Dealul ăsta, ca o coamă între păduri, era văzut de soare de dimineaţă până seara. Viţa de vie era la locul ei. A fost scoasă, ca să se pună porumb, in timp ce în luncă pământul rămânea nelucrat sau când da, venea Crăciunul şi nu se culesese tot porumbul. De mirare: vrând, nevrând, mai ales nevrând, oamenii mai ieşeau la câmp primăvara, vara... Dar nu prea mai ieşeau la cules. Probabil era protestul lor mut. Ne obligaţi să muncim pe degeaba; dar nu ne mai obligaţi să şi culegem, tot pe degeaba. Ne-am făcut datoria, în traistă băgaţi-vă singuri ce este de băgat. Poate, nu ştiu. Au pus, aşadar, porumb. Catastrofă !

Aşa că au lăsat pârloagă. Nemuncit, pământul crăpa vara, de să-şi rupă vitele picioarele. Nici de fâneaţă nu era potrivit. Numai de vie. Via părinţilor mei... Când le-a fost luată, abia dăduse pe rod.

Ieşea un vin rubiniu, puţin şampanizat. Demult, demult...

Acum oamenii începuseră să replanteze viţă; peste câţiva ani, dealul va arăta (cam) ca altădată, cât era de lung, numai cu vie, toamna cu miros de strugure copt şi zumzet de bondari şi de viespi. Nu-mi place deloc sămănătorismul, dar singurul eveniment peste care s-a aşezat poemul acesta cam contrafăcut, cu struguri mustind şi culegători fericiţi, este acela al culesului viilor.

Mi-afn continuat drumul trecând prin sate, văd că, intre timp şi ele schimbate şi, orice s-ar spune, in bine. în acestea, îmi spunea taică-meu, nu este bine să primeşti, dacă cineva iţi dă de mâncare (el stătea cu zilele pe aci) decât ouă fierte sau coapte în spuză (de altfel, acestea, o minunăţie!).

62

Sate de la „păduri" se zicea pe vremuri, cu oameni săraci, trăind aproape ca nişte sălbăticiuni. Unul dintre ele era aşa de uitat de Dumnezeu, că nici preot nu avea. Hristos nu s-a oprit doar la Eboli. Nici „Popa Tanda" n-ar fi admis să trăiască acolo. Se făcuse şi un fel de proverb. Cuiva, care râvnea la mai mult, dar nu-1 prea ajutau puterile, i se spunea: „O să ajungi popă la Culă" (Acesta era numele satului). Adică, se înţelege, că nimic.

Aveam, in drum către Râmnic, un vechi prieten, agronom într-o localitate, multă vreme director la o şcoală agricolă. Nu credeam că mai este, deja el trebuind să fie pensionat. Era prin curte: „— Femeie, ia ieşi să vezi ce n-ai văzut".

Femeia era femeia lui, medic veterinar (fusesem, cât fusesem colegi, întrucâtva chiar cu agronomul, numai că acesta era la „viticultură"). Una, alta; da, el se pensionase, acum, cultivându-şi, şi intr-un fel şi in altul, grădina. Ea mai lucra; dar ce să mai facă medic veterinar fără animale ?

Am stat până seara la ei depanând amintiri, făcând (făcând!) politică, ei interesându-se de una, de alta. Păreau mulţumiţi, dar prin resemnare. „- Fata ? Ei, fata, fata a plecat, este prin alte părţi ale lumii... Domne, ea tăcuse, probabil că-ţi mai aminteşti, liceul sanitar, îşi găsise aici în sat, la dispensar, post. Cum medicul era navetist, ea făcea şi desfăcea totul. Dar, nevoie mare, să dea la facultate, nu alta! Şi a dat, şi a reuşit, şi a terminat-o.

Şi să vezi drăcovenie. Sau ştii ? Este repartizată într-un fund de Dobroge, unde singurul neînsurat era un tractorist, zăletit şi el.

Cum ea nu se măritase, foc nevoie, cu acela. Am reuşit cu chiu cu vai s-o mut de acolo mai încoace, dar nu acasă... Rău inain-

63

te, rău şi acum. S-a hotărât să plece şi a plecat. Zice că e mulţumită. Nu ştiu. Maică-sa, care a fost pe la ea, zice că e bine. Ei, să dea Dumnezeu să fie bine. însă tare dor imi e de ea. Mi-1 mai omor cu grădina. Hai să ţi-o arăt". A făcut-o ca să scape de dor şi durere, îi simţeam lacrimile in gât. Ce să-i faci ? Noi, ce-i drept, nu prea suntem obişnuiţi cu acest mod de viaţă. Cine este prea sentimental vede numai partea rea a lucrurilor. Dar probabil că sentimentalismul ne va trece şi ne vom obişnui, ca fiul să fie în Canada şi fiica in Coreea de Sud. De ce nu ? Ce e rău ? Rău e numai că oamenii pleacă incă de rău.

Vom vedea ce va mai fi. Am ajuns „acasă" seara târziu. Erau cu toţii îngrijoraţi. Ea mai cu seamă; peste asta insă şi supărată.

„- Măcar să anunţi... Unde ai fost, totuşi ?" „- Pe la mine prin sat... Apoi, pe la nişte vechi prieteni, aproape de aici; drum lung, mai şi stai la taifas, la masă... Vedeţi, dragilor, că am in maşină ceva vin şi legume de la agronom şi...". „- Ce mai face nevastă-sa? Tot frumoasă?". „- Tot frumoasă?

Tot". Da, tot frumoasă, parcă mai frumoasă ca in tinereţe, când era prea sigură pe ea şi prea mândră de frumuseţea ei. Acum are trăsăturile aşezate, o lumină calmă in privire şi o unduire care te provoacă, tocmai pentru că ea nu vrea să mai provoace pe nimeni. De altfel, de când (şi de când... ?) e cu agronomul, chiar că n-a vrut să aţâţe pe nimeni. Cine şi-a pierdut minţile după ea, treaba lui. - Mi-a plăcut de când o ştiu, dar tocmai de aceea n-aş fi fost in

stare să mă "îndrăgostesc de ea. Da, oameni admirabili... De altfel, ne-au invitat pe toţi pe la ei, şi asta mâine... Haideţi...". Femeile, femei. Nu ştiu la ce privire a răspuns vâlceanca mea, dar aşa, pe negândite: „— Da, numai că

mâine noi trebuie să mergem la Râmnic. Neapărat. Şi (ei, isteaţă foc!) merg şi ele. Tu, treaba ta. Deşi nu cred că ar fi bine să nu te duci" „- Bine, dar eu de acolo vin. Le-am promis că vă aduc şi pe voi". „- Nnu! dar ne impărţim: noi, cu fetele, că oricum nu putem să le despărţim, mergem la Râmnic şi voi doi vă duceţi la agronom".

M-am întors către ea; se arăta preocupată tare de nu ştiu pe cer. (Ipocrit). „— Dar asta ar mai trebui. Auzind maică-sa ar fi în stare să mă invinuiască de hărţuire..." (Ea),,— A dat telefon, ee, este un poem: «te culci cu el ?»" „Nu, pentru că nici nu este aici. După ce am ajuns unde trebuia să ajungem, a plecat la el, în sat". Nemulţumită, de acum: „- Şi te-a chemat, ca el să plece? Ţi-am spus eu..." (Spunea toate astea, intr-un fel, să abată atenţia; mironosiţă!)

„Ei, zic si eu să schimb vorba, legumele agronomului trebuie făcute; draga mea (vâlceanca), o salată din roşiile şi castraveţii şi ardeii ăştia şi, alături, că mai am ceva, o oală cu nişte cârnaţi de astă iarnă, să meargă vinul, un vin roşu teribil (cum îmi zicea mie un vecin mai de demult, dacă bei un litru faci doi copii, dacă bei doi, nu mai faci nimic), ca vinul acela al lor să ne mai deslege mie vorba şi vouă să vă destupe urechile, că tot mai am a vă spune ceva".

Femeile au plecat. „- Nu-mi spune nimic", i-am zis prietenului. Ne-am mai făcut, fiecare, de lucru, până ce s-a pus de masă. Cât erau de bune legumele agronomului se vedea mai ales după chJţăitul celor mici care ba alegeau o roşie, ba alta, ba voiau un ardei, ba altul. Proaspete şi crescute cu dichis: „nu pun eu, domne, chimicale. Mai curând, dacă n-aş pune bălegar,

fiecare balegă o strâng, ţinea el să mă "încredinţeze, aş goli haznaua şi aş împrăştia pe-acolo ce e de împrăştiat, ei, şi dacă ar bate vântul către de-vale, ce m-aş mai râde de vecinul ăsta al meu, ăla de acolo care numai necazuri îmi face... Că i-am zis o dată, mâ, tu eşti cam tâmpit. Dacă s-ar pune lumea la mintea ta, ar putea să creadă că şi războiul din Iugoslavia tot eu 1-am făcut...

Dar ce, nu fac aşa, am auzit eu, chinezii ? Să mori de râs cum că fiecare chinezoi pune la rădăcina plantei câte un... mă înţelegi... dar nu făcea şi Victor

Hugo elogiul haznalei ? Ce minuni ar face in Franţa Parisul cel de dedesubt!"

Am ţinut să-i liniştesc pe toţi: nu, astea sunt doar cu balegă de vacă. Mâncaţi tară grijă şi să vă priască. Iar eu, cât voi vă hrăniţi, aşa din sudoarea mea de al doilea grad, eu doar v-am adus bucatele, să vă spun, că m-a întristat mult întoarcerea in sat.

Poate că n-am ales momentul potrivit. Nu eram pregătit... Ce mai, parcă m-aş fi întors într-un pustiu, deşi, altfel, satul frumos, curat, vital. Probabil pustiul era in mine, era starea mea de suflet.

Simţind că nu e ceva in regulă, prietenul a ţinut să schimbe vorba, nu însă prea meşteşugit: „— Pe la sorâ-ta n-ai trecut ?" „- Nu, pentru că nu era acasă. Ştiam că nu este acasă. Am ales, de altminteri, să trec pe acolo ca ea să nu fie acasă. Nu voiam: «— Ce mai faci ?» «— Ce să fac! ?» «- Cum o duci ?» «- Cum s-o duc!?» «- Tot singur ?» «- Tot singur». «— Dar la bătrâneţe ?» «— Ca la bătrâneţe...» «— Bine, dar singur...» «- Oricum, din doi rămâne unul, că n-or muri in acelaşi ceas. Şi atunci, nu tot singur?» Spuneţi şi voi (Ce să mai comentez ce spuneam arunci, acum când scriu toate astea ?

66

Vâlceanca mă fixa, parcă neştiind de unde să mă ia, ce este cu mine. M-a şi întrebat: „- Dragă, ce se petrece, ce ai, ce este in sufletul tău ? Te cunosc de mult... de când ne cunoaştem ? de 30, de peste 30 de ani, nu-i aşa ? Te ştiu pe toate feţele, dar acum este ceva cu tine... Ce ? Te duci in sat, nu mergi s-o vezi şi pe soră-ta, soră-ta!, te duci în cimitir, singur, fantomatic...

Pentru ce ?"

Se îndârjise; o ştiam prea bine şi, cum era cam meliţă, trebuia sâ-i curm elanul (ştiind mai ales că are dreptate).

„— Voiam să-rni iau loc de veci, cum se zice. Au/i, de veci...

(Bagatelizând). Chiar aşa, de veci, ca şi cum veşnicia in care intrăm este aşa, ne facem casă care să tot reziste". „- Şi ?" „- Şi n-am mai luat. Veşnicia nu mai e in sat, ori pe acela al meu 1-a ocolit.

Acuma să vorbesc totuşi cât de serios: am vrut aşa să trec, cam ca un duh prin satul meu, să-1 văd şi nimeni să nu mă vadă pentru că satul meu era cel de demult, cu alţi oameni, cu alte case, cu alte obiceiuri, cu alt pământ, cu alt cer... Nu, nu m-am pregătit destul; eu i-am văzut, m-au văzut şi ei, dar, înstrăinat eu, au zis: cine e străinul ? Aşadar, străinul nu mai are ce căuta acolo, nici măcar în pământul in care ar fi vrut să putrezească. Străinul... Şi unde sunt acasă ? în

Somalia ?"

„— Ei, cum facem mâine ? Noi plecăm, aşa, cam in jur de 10 la Râmnic. Voi când plecaţi la agronom? „- Hm! când ziceţi. Tot arunci. Şi când vă întoarceţi ?" „— Seara, da, seara.

Dacă nu a doua zi" (da, seara, dar, mai sigur, a doua zi!).

Daca veniţi inaintea noastră, cheia e la locul ei (ca la ţară, deasupra canatului uşii: asta era regula, toţi ştiau, dar nu mai

67

înţeleg de ce mai închideau uşa ?) „- Ei, poate cu agronomul sau, mai ales in compania frumoasei doctoriţe, poate iţi mai trec gândurile negre..." „— Dragă, nu mai trece nimic... gata... Aud clopoţelul, cum zicea un francez şi pricep că e ora de închidere dooomniloor! Nu mă tem de ea, nici n-o doresc mai devreme, nici neapărat mai târziu... Când s-o întâmpla... Şi, după ce s-o întâmpla, un potop de lacrimi azi, şapte lacrimi mâine, una răspoimâine, ca peste o săptămână să se găsească, vezi Doamne, că strică tenul şi aşa mai departe. Profesorul căruia eu i-am succedat la catedră, om admirabil altfel, era cam fără de haz: discuta numai foarte serios, nu bea deloc (şi era, parcă, din copilărie suferind „cu" ficatul, cum zic neamurile mele din Colentina) şi spunea cam aceeaşi glumă: moare Costică şi nevasta hotărâtă să rămână neconsolată pune sub fotografia de la nuntă, de deasupra patului (conjugal, neapărat), o hârtie cu «Nu te voi uita Costicâ!». Trece vremea, neconsolabila parcă reîncepuse să simţească. Şi ce să facă. Să dea jos hârtia ? Nu se cuvenea; o vedea Costică, de pe lumea cealaltă. Să nu se lase consolată ?

Doar, simţea. Deşteaptă (de a noastră, doar, din popor) şterge un cuvânt; aşa că, mulţumită şi cucoana, mulţumit şi Costică:

«Nu te (...) uita Costică!» Ce vreţi să fac ? Să citesc, duh rătăcitor, deasupra patului conjugal: Nu te uita cutare! ?"

„- Amărăciunea mea, dacă este, cât este, să ştiţi că ţine mai mult de fire. Să nu credeţi că sufăr metafizic de tot râul in lume sau că, vezi Doamne, vreau să par a ispăşi pentru tot răul cât a fost să fie. Nu, doar mă gândesc şi eu la toate acestea şi-mi zic, măcar atât să am dreptul, că n-au fost de-ajuns cei ce mi-au răvăşit viaţa; am pus şi eu zdravăn umărul. Numai starea mea...

68

civilă. Am tot ţinut să mă însor, şi încă de două ori, când ştiam că, parcă, mă

jupuiam (în fine, mă jupuia cineva) de viu. Ştiţi voi că "înainte de prima sau de a doua însurătoare (n-are importanţă) am fost intr-un cimitir ? Am stricat două vieţi; pe a mea, ce să zic, dar nu este acelaşi lucru. Şi acum ? Fata asta... Să sufere şi ea ? Dacă nu, ar fi cumva predestinată să le răzbune pe celelalte. Ssst! Ştiu, i-am zis ei, ce vrei să zici... Egoismul meu... Greşeşti. Nu sunt, n-am fost, aş putea să fiu, dar asta...

S-a făcut însă, bag de seamă, târziu şi vreau să mă culc, sunt obosit: îţi spun, în faţa lor, suflete lângă sufletul meu, că voi fi lângă tine cât vei voi tu, iar după ce..., doar viaţa merge înainte, tu o ai în faţă, mai trăind, când vei avea nevoie de mine mă vei găsi... dar, haide! Merg să mă culc, încep să plâng de câtă bunătate dă din mine!" (Am sfârşit aşa, ca să mai înmoi ceea ce era prea, prea dulce-sincer).

A doua zi, am plecat către agronom. Cred că toate cele spuse seara, bune-rele, o dumiriseră ceva. „- Să ştii că tot ce vreau este să-mi cresc fetiţa... Nimeni, nici tu, nici altcineva, nu-i va fi alt părinte. Doar eu sunt; vezi, n-am zis tată, nu zic mamă.

Părinte! Şi nicicând intre mine şi ea nu va fi cineva sau măcar alături... încă ceva apoi, schimbăm vorba ori tăcem: lasă-mâ ca «fata cu capra» să vin pe la tine, să mă aşez ca o cloşcă şi din când în când să zic: «Eu mă dezbrac ? Vrei şi tu... ? Da ?» Ne-am continuat drumul- in tăcere. Agronomul şi frumoasa lui femeie ne aşteptau. Oameni de treabă, trişti, uluitor şi umilitor cât de căzuţi din condiţie. Doar tristeţea ii mai păstra pe el ca agronom, pe ea ca medic. Tristeţea ca o întoarcere pe dos, mereu cu gândul la ceva pierdut sau imposibil. Oricum, multă tragedie.

69

îmi aduc aminte de o întâmplare petrecută cu ceva ani in urmă: apropiindu-se seara, am tras la o mănăstire, pe când aveam eu oarecari însărcinări, în atingere. Stareţa, o femeie incâ frumoasă, fusese până nu de mult in lumea noastră, aşa zicând.

Stăteam într-un balcon, la stăreţie, care dădea către un aeroport.

Un avion îşi începuse decolarea... deodată, călugăriţa, aproape fugind, îmi zice: „Veniţi". Am ajuns in partea cealaltă a clădirii, de unde se vedea avionul care lua înălţime. Ce era în sufletul femeii ? Ce era avionul care işi lua zborul, care pleca ? Pleca.

Prietenii mei, aceştia, nu-şi trăiau atâta de dramatic starea.

Dar, oricum, se simţeau căzuţi, împinşi in margine, înfrânţi. De aceea, în ce am vorbit am evitat temele-cuţit în rană. Le făcea bine, amintindu-ne întâmplări de demult şi glumind: „— Erai frumoasă foc, doctoriţe ! Nici nu te uitai la mine!" „— Doar, după ce ai plecat (când in II sau în III ?). M-am gândit la tine.

Ce curaj ai avut să renunţi la o facultate bună pe atunci..." „— Dar cât m-a costat renunţarea... Să vă spun..., ce nu ştiţi...

Plecând eu de la Veterinară, taică-meu care voia să mă vadă «om», ce m-a durut'mai mult e că nu m-a certat, ci doar: «Ai făcut bine, foarte bine. Ce era aia ? Te fac contabil ?». Şi m-a făcut; ei, contabil, acolo, un nimeni la URCC, să-i spun ei, că e tânără: Uniunea Raională a Cooperativelor de Consum. Ce făceam eu acolo: «operam» intrări-ieşiri (in nişte fişe) de produse alimentare şi industriale: ouă, băuturi, sape, târnăcoape.

Erau acolo oameni cu state vechi, cu una, cu două, cu şapte trepte deasupră-mi, in funcţie de ea, fiecare mai cu plinătate de sine, de cât de mare era. Nu am nimic, dar nimic, cu funcţionarii, dar de ce ţin să fie, fără să ştie insă, personaje gogoliene ?

70

Mai cu câtăva vreme, in urmă, ştiţi cu toţii, am trecut printr-o instituţie în care erau funcţionari: cu creier mic şi neted, in colţuri, intriganţi, puşi mereu pe harţă şi, de umilinţă, umilind.

Erau largi in gesturi şi zâmbet cu aceia care «mişcau» din urechi şi foarte legalişti cu aceia care, mai ales nu le aduceau, ce credeţi ? ţuica de toate zilele. Că ziceam câteodată: v-aş trimite pe toţi la fabrica de lapte!

Ei, da, revin, după un an am plecat de la URCC, dând examen de admitere la facultatea în care, după ce am absolvit-o, am început să lucrez ce lucrez şi azi". „- Da, ştii că ne întâlneam toţi trei (deci şi cu acela care avea să-i fie bărbat) şi ce te mai admiram... Eu eram sortită să fiu medic veterinar, el agronom (îi plăcea să precizeze: viticultor!)... Totuşi, îţi dai seamă că de gestul de atunci a depins tot destinul tău ? Dacă terminai veterinara ? La facultate nu aveai şansă, nu-ţi plăcea nimic din cele ce se făceau acolo, erai, de altfel, student mediocru. Ajungeai, băiete, veterinar, în cel mai bun caz în satul tău; deveneai beţiv şi făceai burtă... Aşa...!" (Aşa ? A fost cu siguranţă mai bine, deşi la „Veterinară" erau profesori mari, savanţi chiar, în deosebire de alte facultăţi, cu unii care aveau doctoratul (întrebarea nu e cum aceştia, ci cum de nu toţi, in situaţie), dar nu aveau liceul. Profesori, domne... Povestea unul dintre ei, se întâmpla că avea humor: va fi fost

trecut la munca de jos şi i s-a dat să aleagă dintr-o listă (munca de jos era învăţământul superior): asistent, lector, conferenţiar, profesor (la socialism ştiinţific, că nu doar la matematică). Ei, ce zicea ipochimenul:

asistent ? ce, adică asistenţi sunt la spitale, asistenţi medicali; lector, hm!: «am bifat»; conferenţiar, dar «când eram la Propagandă nu-i tot învârteam pe conferenţiari, care îşi tot băteau

71

gura ba că una, ba că alta ?». Profesor, dar nu erau atâţia, la licee ? Şi m-am hotărât: lector, îmi părea mai aparte, însă, după ce m-am dumirit, m-am schimbat repede şi m-am tăcut imediat profesor!". Ce !? «Nu zic că toţi aceştia erau şi ticăloşi sau tâmpiţi. Era un profesor de economie, adus de la «sindicate» să întărească munca in facultate. Şi asta, prin 1958 sau 1959. A salvat pe mulţi, fiind, intr-un fel, şi, poate, cel mai important, un om cinstit. Era insă şi un farseur, măcar insă cu farmec. Un student de al lui, ceva mai târziu (eu absolvisem) îmi spunea:

«domne, nu mă deranjează că acela, de fiecare dacă când se scumpeşte preţul la carne, vine (aşa era regula) să ne spună că măsura e menită să crească nivelul de trai; mă înnebuneşte că ne convinge, atâta de sofist (asta înseamnă că şi inteligent) este». Oameni de acest fel însă nu erau prea mulţi. Se întâmpla că impostura instituţionalizată atingea chiar «discipline» de profil. Iată, eram student. Tot apărea prin facultate un ins bine atins de sminteală. Şi acela ne tot spunea că a găsit „cheia" (nu „cheia" de azi, asta de acum e politică), esenţa realităţii sau realitatea esenţei, treaba lui, aceea fiind „gerul universal". Un coleg, băiat deştept, dar care a ratat, tare frumos fiind şi prea curtat de femei, s-a lăsat pe seama lor, acela, deci, jucând perfect rolul naivului, i-a cerut profesorului de „materialism" să-1 dumirească: am citit undeva că esenţa materiei este gerul universal. Stupefiant, „profesorul" ne-a mărturisit cu mânie că a citit şi el aşa ceva, dar că aşa ceva, ţinând de o vulgarizare a materialsimului, este idealism.

Dar să nu înţelegeţi că aceasta era facultatea aceea, pentru care eu am părăsit Veterinara. Erau, ca mai oriunde, şi neprofesionişti care in logica acelei lumi, din acel timp, mai şi hotărau

72

destinele altora. Erau insă şi alţii, cu timpul din ce în ce mai mulţi, care făceau carte. A fost să fie că la logică, s-a întâmplat că la filozofia veche, s-a

întâmplat că la estetică şi, credeţi sau nu, chiar la etică. Un fost activist şi incă, in „grad" mare, autodidact, chiar, făcea un admirabil curs de *etică*; zic de etică şi nu de morală. Cum erau peste tot, mai peste tot, profesori şi profesori-impostori, oameni şi ticăloşi, şi la noi. Ce, la veterinară nu era situaţia asta? Mai flagrantă însă, mai incendiară.

Doar ştii, doctoriţo, ce era profesorul de anatomie, cum ii plăcea lui sâ-i spună, comparativă. (Nu, comparată!). Era un savant, un mare savant, dar tot profesor era şi nimeni acela care (prin 1954-1955) ne citea, de fapt, *Cursul scurt de istorie a Partidului Comunist (b.) al Uniunii Sovietice.* Că de „spus" pe dinafară, nici de asta nu era in stare. Şi mă miram: cum, drace-diavole, tu nu eşti in stare să ridici nasul din carte şi nouă la examen ne ceri să ştim totul pe dinafară ?"

Ei, da... „- Hai prin grădină!" „- Hai prin grădină..." Ne-am dus până în „botul" dealului. Făcuse agronomul o minune, într-adevăr, îşi cultivase grădina, îşi pusese toată ştiinţa lui.

Era un *agronom.* Şi, pe „coastă-n vale", cum se spune pe acolo, făcuse minuni; minuni mici, de om care este atent cu toate, meticulos până la nebunie parcă, insă ca să uite, să uite de sine.

Făcuse un fel de terase... îmi spunea doctoriţa că agronomul se încrâncenase până la sminteală şi făcuse ceea ce făcuse; dar se salvase pe sine.

A doua zi, am luat drumul înapoi, dis-de-dimineaţă, ca să prindem ceva din târgul din zonă. Oamenii, ca şi târgul de altfel, nu mai erau ce fuseseră demult, ei cu portul şi fasonul lor,

73

iarmarocul cu ceea ce se vindea şi se cumpăra. Nu mai era ce fusese o dată, dar bine că era. Tot lume multă şi tot ca la târg:

unul stă, altul vrea să meargă, „ce încurci drumul, omule", „vezi-ţi de cale, bă..." Ţăranii ăştia, Doamne, ce oameni, şi cât de schimbaţi faţă de aceia din sufletul meu şi, totuşi, aceiaşi.

Unul işi tot chinuia pălăria, când boţind-o, când dându-şi-o pe ochi, când pe ceafă, când se făcea că o aruncă la pământ, gureş şi înţelept. Vorbea cam ca in „Povestea vorbei". Altul işi lăuda curcanul pe care voia să-1 vândă, într-un fel care ar fi umilit toate „publicitatea" de la posturile de televiziune. Te uitai la curcanul lui şi te gândeai: „dacâ-1 iau, mai trebuie să cumpăr şi ramă..." Dar merita să-1 asculţi şi chiar să plăteşti cu asupra de măsură pentru pasărea ca a 8-a minune a lumii: „când se înfoaie, nu mai încape nici in bătătură. Dă pe

dianafară, ca laptele. Cumperi unul, ai luat şapte".

Nu vorbeam decât de ocazie; in vacarmul acela nici că puteai s-o faci, altfel. Şi apoi totul era să vezi spectacolul şi să auzi „târgul", deopotrivă de auzit şi de văzut. La un moment dat, ea mă opri şi, parcă fascinată de „târg" ca spectacol, şi pe acest fond ca jucându-se: „Spune-mi, ce ar fi dacă ne-am lua ?"

în zgomotul acela: „- Cum ?". A crezut că n-am auzit şi tare: „— Ce ai zice dacă te-aş cere de bărbat ?". „— I-auzi, bă.

aud pe cineva râzând gros, aia ii vrea pe ăla de bărbat" „- Nu nene, ii zic, eu o vreau, dar ea nu mă vrea. Şi apoi, nu e târg ?". „- Chiar mă vrei... ?" „La târg, draga mea, se vinde şi se cumpără orice, dar cinstit, nu prea ca aiurea. Poate ne târguim şi noi, pentru... o noapte, pentru o viaţă. Mai demult, oamenii incheiau multe afaceri la târg. Mai cumpărau o vacă.

74

mai aranjau ceva cu o bucată de pământ, mai puneau de vreo nuntă. De ce nu şi noi... Da, măcar pentru pitoresc să ne punem la cale, in târgul ăsta. Şi să rămâi şi tu cu un bărbat şi, mai ales, cu un iarmaroc in suflet. Că eu imi am iarmarocul meu.

Nu-1 schimb cu ăsta. Vezi, draga mea, târgurile astea îmi aduc aminte de cum erau demult, demult, pe la mine, într-un câmp, un fel de pământ al nimănui, fiind între sate. Aici veneau oameni cu vite, cu oi, cai. Capre, nu."

Gorjenii erau ca spaniolii... Cum, un hidalgo, sărăcit, să facă ghete din nou ? Să fie cârpaci era altceva... Cum, vreun sătean să-şi cumpere capră, vaca săracului? Mai bine fără lapte. Cu câţiva ani în urmă, având nevoie de lapte pentru maică-mea, bolnavă rău, săraca de ea, soră-mea s-a gândit să ia o capră. Cât era de sfârşită, bătrâna, care apucase şi alte vremuri, s-a ridicat in capul oaselor şi cu îndârjire a bătut in podea cu bastonul in care îşi mai sprijinea neputinţele: «- Cât trăiesc eu, nu voi să văd capră in curtea mea." Şi n-a văzut, dar nici lapte n-a mâncat. Vezi, dragă, oameni, chiar, că oameni... Bine că erau aşa; rău, că nu erau altfel? Nu ştiu... Poate de la aceia am învăţat să fiu aşa cum sunt... Nu prea mătasă... Câteodată, chiar stau şi-mi zic: cui i-am ţinut de cald, cui i-am ţinut de răcoare ?

Fetiţei tale vrei să spui ? Da, ei, da, dar până la ea ? Câteodată, mă învinuiesc de moartea maică-mi. Era bolnavă, bolnavă rău.

Am rugat pe cineva de la spital să o ia pentru cele de cuviinţă.

S-a- dus un medic acasă, în ruptul capului insă ea n-a vrut să meargă la spital. Că vrea să moară pe căpătâiul ei, in casa ei.

Dacă mă duceam eu, poate o convingeam. Nu mi-am făcut timp... dar să mergem mai departe şi aşa, din vorbă in vorbă ne

75

încheiem, poate, şi noi târgul nostru. Dar vezi, acum noi cei interesaţi, noi intre noi. Că mai demult, uneori mirele până in ziua nunţii nici nu-şi văzuse prea bine mireasa şi chiar dacă, nu el hotăra, îmi povestea taică-meu o scenă nu ştiu - dacă de râs ori de plâns. Sau şi de una, şi de alta. Un flăcău, cam tomnatec şi cam slab de minte, deşi nu cine ştie ce, hai să fie însurat. I-au găsit o fată, nici mai frumoasă, nici mai deşteaptă decât el, doar că mai tânără ceva. Cum se obişnuia, s-au făcut «peţitoriile», s-a stabilit zestrea, s-a stabilit şi nunta şi, aşa, a pornit nunta.

S-au dus dis-de-dimineaţă «conăcarii» să aducă mireasa; era din alt sat, apropiat însă. Şi au adus-o, ca, apoi, să se meargă la biserică, să se cunune cei doi. Cu lăutari, cu cântec, cu joc..., ploştile de rachiu treceau din mână in mână, se chiuia, se bătea, în horă, pământul cu opinca, de se lăsa in jos, ce mai, ca la nunta de ţară, de pe vremuri. Lucru frumos, ceva am mai apucat şi eu. S-au cununat, s-au întors acasă, s-a pornit masa, măcar la nuntă cât de sărac era românul, nu ştiu dacă bogată, dar, oricum, cu mâncare destulă. Ei, nu se începea cu «intrările» (de la o vreme, nu se mai zice «antreuri» şi e mai bine, că se încurcau oamenii cu «antreuri de intrare» sau «antreuri la intrare», cum se încurcă, şi chiar dintre cei şcoliţi, cu «mujdei de usturoi»). Deci nu se punea ce se pune azi, de unde, bieţii de ei? Se începea cu varză; varză fiartă, cu tot dichisul, o bunătate. Avea zeamă, dar puţină, aşa că se mânca, de altfel în afară de friptură, ca toate celelalte, cu lingura de lemn. Furculiţe nici nu erau. Şi încă ceva, nu avea fiecare dinainte măcar un castron, ci luau, aşa, tot patru-cinci, din unul şi acelaşi. După varză, se punea ciorbă, apoi piftie, cum nunţile se făceau, de re-

76

gulă toamna, când dăduse deja bruma. Cam aici se oprea; la unele ceva mai bogate, se dădea şi friptură, şi cozonac, în fine, s-a pornit masa, s-a terminat şi nuntaşii s-au dus care încotro.

Aceasta era «masa mare», urma însă aceea «mică», seara, pentru mire şi mireasă, care, nefericiţii, erau opriţi tot timpul zilei să mănânce. Şi uite aşa, s-au

aşezat românii la masă, după ce mireasa se dezbrăcase de veşmintele de ceremonie şi îmbrăcase altele, de gospodină. Mirele, săracul, hămesit, s-a năpustit asupra unei străchini, asupra alteia, cu una cu alta. îşi potoleşte foamea şi işi aduce in sfârşit aminte de mireasă. Ei, să glumească şi el cu ea, că de văzut apucase s-o vadă de cu dimineaţa. Şi Mitru, ăsta era numele lui, luă din castronul cu ciorbă un picior de pasăre (se zicea cotoi) şi se făcu, măre, că îi dă cu el miresei pe la nas... Şi, peltic, peltic bine şi prost, şi mai bine, zice: «Uşă (ea se numea Rusa, de la Ruxandra, probabil), beee !» La care ea, nici ea mai ca el, scurt şi tot peltică, a tunat şi i-a adunat: «Mite, târt!» (Ceva, ca hai sictir!). Am plecat către casă...

„- Când eram copil, cam ca fiică-ta sau mai mic, mă duceam cu ai mei la târg. Nu la cel de vite, că mai era şi altul, la care se vindeau şi se cumpărau de toate. Târgurile acelea erau ca nişte bazaruri, numai că ele se ţineau o dată la trei, la şase luni, la un an... Prima dată când am fost, nu mai ţin minte, dar am o dovadă, mai sigură decât un certificat. Suntem duşi, sorămea şi cu mine, la târg. Acolo, hai să ne fotografieze, să fie de amintire. Pe atunci «se trăgea in poză» cu un aparat cu magneziu. Bagă fotograful capul în... nu ştiu cum ii zice, un fel de sac de pânză neagră ataşat la instrumentul acela, mişcă ce va fi

77

mişcat el pe acolo şi pe soră-mea lumina a inspăimântat-o de a făcut nişte ochi mai mari decât ea; pe mine, in schimb, nu m-a impresionat deloc. Am poza: mă uit calm la lume, cu îngăduinţă şi a iertare; dar..., tăcusem pe mine. în fotografie se vede pe pantalon, ceva mai întunecat..., dar ce nu se iartă copilului ? Fie şi aceluia din poză ?

Mai era ceva. Acolo ne dădeam în «tiribombă» (nu era mişcată mecanic), beam limonada, din sticluţe cu bilă in gât, mâncăm turtă dulce, alviţă şi cumpăram (ne erau cumpărate) bricege şi «şuiericiuri» ca acelea ale «cheferiştilor» (aşa li se zice), de pe vremuri, poate şi de azi, numai că dintr-un material prost. Doar, cum, copil fiind, să n-ai briceag şi «şuierici», purtate la brâu, legate de «brăcinar» ?

Nu le păstram multă vreme; şuiericele se stricau repede; bricegele le pierdeam. Ce era pe bietul păgubit... După ce toate căutările se arătau zadarnice, se recurgea... la „magie". Se scuipa in palma stângă şi, in timp ce se bolborosea vrăjitoreşte că intr-acolo unde «se îndreaptă» acolo trebuie să fie obiectul, se dădea cu palma dreaptă, cum să-ţi spun, cu muchia... .Unde «zbura» cea mai

mare parte a scuipatului, acolo trebuia să fie briceagul. Ei, nu întotdeauna şi era. Principalul insă era să crezi, nu şi să-ţi găseşti obiectul. De altminteri, trăiam intr-un univers, cum aveam să aflu că i se zice, magic. Problema nu era dacă a văzut cineva sau nu draci, dacă a pătimit cineva sau nu în urma unei vrăjitorii, dacă erau sau nu ursitori, iele, moroi. Ce-ţi spun eu nu e din auzite, fiind trăite. Când eram copil, şi eu şi toţi, de la cei mici la vârstnici, eram atât de siguri de autenticitatea reprezentărilor, încât fiecare era gata să jure că lui însuşi i s-a

78

întâmplat una, alta, că el însuşi a văzut una, alta. Aşa, intr-un loc anume, cam la jumătatea drumului dintre râu şi sat («la Ieşi», Ieşi, duhuri ?, nu ştiu) toţi, copii fiind, vor fi văzut, dacă se amurgise, cum printre oile pe care le duseseră la păscut pe Câmpul Mare, se încurcau iepuri ciudaţi sau curcani cât mai mari şi mai infoiaţi, de bună seamă, diavoli. Dar, probabil, glumesc acum (pentru că pe atunci dacă treceam pe acolo mi se făcea părul măciucă, pielea de găină şi iuţeam-iuţeam pasul) erau din aceia mai jucăuşi, eventual «drăcuşori». Ce să mai zic, de vechiul cimitir. Când ajungeam in dreptul Gruiului (Grui se numea dealul ca apoi, cuvântul să treacă în nume pentru acel cimitir, şi dacă nu pentru cimitir, generic. Aşa că in mod curent se zicea, la ceas de mare supărare, «vedea-m-aş in Grui» sau «duce-te-ai in Grui», înţelegeţi că la cimitir), când treceam pe lângă cimitir, aşadar, întorceam capul in partea cealaltă să nu (mai) vedem lumini stranii care jucau pe deasupra mormintelor.

De altfel, se înţelege, că fiecare văzuse luminile ca nişte flăcări albe, sau ca nişte scântei mai mari, un fel de stele care pulsau intr-un dans frenetic in spaţiul cimitirului, noaptea şi mai întunecat, dacă şi ziua părea ca o.pată mare de Umbră groasă. Şi deci, nici unul nu mai voia să le mai vadă. Doamne fereşte să nu fie pociţi, să rămână cu gura strâmbă, cu vreo mână moale sau, cu câte şi mai câte. în fine, ultima «vamă», cea de a treia, era «sub gardul popii», ceea ce era pronunţat intr-un singur cuvânt, un toponim in toată regula: «Sugardupopii». Peste drumeagul care urca din luncă, din grădina popii se aplecau salcâmi mulţi, intr-o încâlceală ca de leasă de măceş. Ei bine, seara, dintr-unul in altul, de pe o creangă pe alta, săreau «michiduţii» cărora nu-

79

mai ochii strălucitori li se vedeau. Cine nu văzuse spectacolul, măcar o dată? Şi cine, dintre cei mici, cel puţin, trecând pe acolo, nu-şi fixa privirea în jos

şi nu-şi tot făcea cruce, cu limba pe cerul gurii? Copii proşti, aţi putea zice voi, orăşenii.

Chiar vicioşi, minţindu-se fiecare pe sine şi laolaltă. Auzi să crezi aşa ceva! Sau asta mai treacă meargă, dar să fie în stare să şi jure (copiii aveau jurământul tare în «zău, peste casa lui Dumnezău») că au văzut pe Aghiuţă ca iepure sau ca un curcan ori sărind de colo-colo prin salcâmii popii. Da, nimic adevărat în reprezentările lor şi totodată cât se poate de adevărat. Trăiam în acest sistem, la coerenţa vieţii noastre participând şi reprezentările. Sau trăiam in reprezentările noastre. Fără ele ceva s-ar fi strâmbat sau schilodit. Oricum, viaţa ar fi fost cu mult mai săracă, iar sărăcia de acest fel era departe de a fi alături de adevăr, însă nu numai cei mici trăiau intr-un asemenea univers.

Era în capul satului, către pădure, o femeie rămasă singură după moartea omului ei, fierar de meserie, I se şi zicea Lina Iu[1] Pătru-fieraru'. Singură, pe deasupra era şi ocolită mai de toţi.

Ceea ce era şi uşor având ea casă, casă ?, o cocioabă, in marginea satului. Parcă soarta ii hărăzise locul. Pentru că, aproape in afara satului era mai lesne, de ocolit şi in aceiaşi timp se putea intra mai pe neobservate. De aceea, femeia putea fi şi căutată de unul, de altul fără a fi văzut. Era simplu, din pădure, aceasta intinzându-se până în gardul casei, se sărea gardul mic, de nici vântul, nici pământul nu aveau să ştie. Mai la tinereţe, după ce-i murise omu' (se pare insă că şi mai înainte, aşa din când in când), de amorezi, că deşi de frumoasă la chip nu era cine ştie ce, avea in rest toate cele cu asupra de măsură chiar, şi ar fi

80

fost focoasă şi aprigă din cale afară. Când era mai tânără, nevestele o ocoleau cu ostilitate îndârjită. Mai târziu, după ce a cam trecut de prima tinereţe şi se ducea şi a doua, aşa, tot peascunselea, de acum n-o mai cercetau bărbaţii, ci nevestele.

Acum făcea farmece după cum se dusese vestea, ca nimeni alta.

Mai ales de dragoste, de ce altceva, doar?, şi spre bună amintire a ei, nu să despartă, ci să împace. Femeie care iubise, nu glumă, la viaţa ei, n-ar fi fost, cum să spun, moral ? Nu, nu moral, ci estetic. Pe vatră, în tuciuri atârnate de cârlige sau in mari oale aşezate pe pirostrii, se zice că fierbeau tot soiul de licori (alchimie şi aceasta la urma urmelor) şi că era vizitată de duhuri, noaptea. Cei mai înverşunaţi impotrivă-i vorbeau de duhuri rele, ba un gură mare, încă înverşunat împotrivă-i, că ar fi fost, cândva respins, a încercat să răspândească

vorba că trăieşte cu diavolul, nici mai mult, nici mai puţin. «Vă spun eu, îşi căsca el gura, o gură mare cum n-am mai văzut, o gură chiar că până la urechi, şi care, deschisă cât se putea (şi se putea!) de mult, parcă ţinea loc de cap; un fel de om, cu o gură enormă pe umeri... Vă spun eu, care mă ştiţi, eu nu m-am dus noaptea la ea (strugurii cei acri, deh!) aşa că n-am nimic nici de bine, da' nici de rău cu ea. Am văzut într-o seară târziu când veneam eu de la pădure o arătare neagră cu coarne şi păr ca de ţap negru intrând pe horn...» «Da' prost mai eşti bă, râdeau, probabil cei care nici măcar nu-l prea ascultau, darmite să-i dea crezare.

Prost mai eşti bă Gogă, da ce căutai tu noaptea să vii din pădure, că vrednic nu prea eşti şi cum ai văzut aşa de bine, că avea şi pâr ca de ţap negru... Că doar, noaptea toată vaca-i neagră». Insă vorba aruncată o dată, de două ori, a început să

prindă. Şi mai in şoaptă la început, femeile, cu mâna stângă la gură şi cu dreapta făcându-şi cruce, puţin şi-aţâţate, totuşi femei:, auzi fa, că aşa şi pe dincolo... Ptiu, bătu-1-ar toaca... Şi ea... de la bărbaţii noştri trecu la ducă-se in pustii. Azi aşa, mâine aşa, gata, hotărât lucru... Dar femeile tot mai intrau prin spate, venind prin pădure... Mai aveau şi ele câte un necaz, una cu fata că nu ştiu ce s-a întâmplat, sau că nu s-a întâmplat, alta cu vaca şi câte şi mai câte. Vă repet, nu răspundea rugăminţilor sau îndemnurilor de a face rău, mai ales în dragoste. Că noaptea îl primea pe Necuratul, asta era treaba ei.

Personaj straniu şi pitoresc, aşadar, atrăgea şi respingea, respingea şi atrăgea. Şi când într-un fel şi când în altul, oricum, trezea teamă. De altfel, putea fi năprasnică. Şi iată cum au mâniat-o nişte flăcăi într-o noapte de era să se aleagă praful şi pulberea de ei. De Sânziene, era obiceiul ca în miez de noapte cete de flăcăi din două sate învecinate despărţite de «Hududoi» să se strângă, unii de o parte a acestuia alţii, de alta. «Hududoi»-ul ăsta, acum doar o râpă pur şi simplu, o alunecătură de teren, în fine, un fenomen natural, era pe atunci parte a universului magic de care vă vorbesc. O alunecătură ca o imensă spărtură în pământ care pe măsură ce se alungea se adâncea pierzându-se privirilor; de acolo de jos, de departe, dintr-un ţinut umbros, parcă şi umed, asociat cu borta de unde se trecea pe tărâmul celălalt, de acolo trebuie că şi ieşeau noaptea duhurile cele rele (Când mai târziu, mult mai târziu luând-o pe «vale» am ajuns să văd capătul celălalt al «Hududoiului», ei bine, abisul ăsta înspăimântător se termina cu o padina de *Mioriţa...* Am avut o deziluzie...). Aşa ne părea deci a fi

«Hudu-

82

doiul» in partea obscură, nevăzută. Mai incoace, dinspre capătul luminat, «pereţii» erau sterpi şi uscaţi, din pământ roşiatic, în ei, in nişte adâncituri, îşi cloceau ereţii ouăle, în cea mai deplină siguranţă. Cuibarele nu erau nici prea jos, nici prea sus.

Cine se încumeta să ajungă la ele? Când voiam să-i vedem cum zboară, ca ireal, în spaţiul abisului, ne apropiam de Hududoi, de la câţiva metri, de-a buşilea. Nu îndrăzneam să stăm pe marginea lui in picioare. Avea râpa aceea o fascinaţie teribilă:

te atrăgea, simţeai că te soarbe.

Aşa, deci de o parte şi de alta, se adunau flăcăii din cele două sate şi suflau intr-un fel de tulnice sau in câte o ţeava de aramă de la cazanul de făcut ţuică. Şi ce era, Doamne ! Cele două cete urmau un ritual anume, păreau a se înţelege, suflând când unii, când alţii, o dată mai scurt, altă dată mai lung. în acest timp, îmi povestea un moşneag, unul dintre tulnicari, tânăr, tânăr pe arunci, «nu-ş ce am avut că m-am dat un pic mai la o parte pentru unele nevoi. Şi văd deodată cum iarba înaltă din poieniţa din marginea pădurii era culcată de parcă se rostogolea cineva prin ea. Măi, să fie! Mă duc la ceilalţi şi le zic, că mă cam apucase frica. Vin câţiva şi ce vedem ? Lina, 'neică, goală puşcă se rostogolea prin iarbă bolborosind, ce numai ea ştia». După cele ce-mi povestea unchiaşul, spectacolul trebuie să fi fost straniu, chiar aţâţător sexual, in acelaşi timp, de presimţire a unui râu nedefinit, a unei spaime ca in faţa a ceva, de ceva neştiut, şi care se transmitea instinctual. Că «mi se făcuse pielea ca de găină». Un trup gol rostogolindu-se parcă in chemare a ceva... «Noi atunci ce crezi că făcurăm, păcatele noastre ? Am găsit o tufă mare de mărăcine şi nici una nici alta 1-am aruncat asupră-i. Ce am tras eu şi ceilalţi după asta a tre-

83

cut; dar şi acum mă doare sufletul că mare rău i-am făcut bietei femei. A ţipat scurt, de durere, ca apoi să strige nişte vorbe pe care noi nu le înţelegeam, dar care parcă ne loveau, ca bolovanii. Şi, uite ca începe să se întunece cerul şi să trăsnească şi să fulgere. Noi, care mai de care, care încotro, rugind de mâncăm pământul. Povesteau alţii că fulgerele alea erau ca nişte şerpi, care coborau, urcau, se înnodau pe cer, îşi prindeau coada şi parcă aşa, se dădeau de-

a dura din cer. Altele se prindeau ca intr-un lanţ unul de coada altuia, acesta de a altuia. Ce mai, treabă vrăjitorească. Şi noi, noi după asta ce am păţit. Vai de noi şi de noi şi de mumele noastre. S-au dus ele la diavoliţă să-i ceară să ne dezlege. Cu greu, dar a făcut-o». „Şi apoi ?" «Apoi a dispărut. S-a dus in pădure, unde a trăit până când i-a venit sorocul, în vreo adâncitură de pământ. Am şi acum sufletul greu. Au mai văzut unii, zic ei, treaba lor. Da' eu sigur.

Eram cu vitele tocmai dincolo de Ponoare când am zărit-o. Era ca o sălbăticiune. Când m-a văzut a rânjit ca o lupoaică. Parcă ii şi dăduseră colţii. Am dat să-i zic ceva, dar a dispărut tot cum a apărut, ca de nici unde. I-am lăsat pe o buturugă bruma de mâncare ce-a aveam cu mine. A doua zi, ce-i lăsasem nu mai era acolo. O fi luat-o ea ? Am bănuit că da. Am tot făcut aşa mereu. Câteodată mă mai duceam şi iama şi mai lăsam câte ceva pe acolo şi de mâncare şi de îmbrăcăminte. Le lua. Tot mai mult eram sigur că ea le lua. Până când, o dată am găsit bucatele, unde le pusesem. Murise pe semne. E, Dumnezeu s-o odihnească şi s-o ierte, că noi am prigonit-o şi am omorât-o.

Biata de ea!»

Că arunci va fi făcut ea ce zicea moşneagul acela că a făcut, adunând mari nori negri pe cer, contează mai puţin sau intră

doar in ceea ce ii interesează pe istoricii pentru care adevărul este numai în funcţie de document. Scrie că Ştefan cel Mare s-a născut în..., s-a urcat pe tron in..., a purtat atâtea războaie şi după fiecare a ridicat tot atâtea mănăstiri după care a murit in pace în anul... ? Scrie. Dar Ştefan in «mitologie»... Ei, acesta este al mitologiei... Şi mitul este, nu-i aşa, poveste (cam) mincinoasă, sau oricum poveste. Ce să însemne ele pentru istoria noastră ştiinţifică, mereu şi de fiecare dată, ştiinţifică, indiferent dacă ştiinţifică de înainte sau de după, pentru o asemenea istorie, este clar că ceea ce nu se putea întâmpla nu avea cum să fie. Şi totuşi putea să fie şi încă şi mai adevărat decât documentul. Zic eu. Mai adevărat pentru că oamenii trăiesc într-un univers, sau, mai curând, îşi fac universul, urmând o paradigmă.

Ne putem întreba (mira): cum de trăiau oamenii in epoca homerică într-o lume cu cerul de bronz sau de fier şi sprijinită de stâlpi tot asemenea ? Cum de trăiau şi până târziu-târziu şi de mai trăiesc poate şi azi oameni care îşi organizează întreaga viaţă geocentrist ? Că pământul se învârteşte in jurul soarelui sau invers nu e o chestiune doar de ştiinţă, este o problemă de viaţă,

poate mai ales. întregul spaţiu de civilizaţie medievală este în referenţial geocentrist. De altminteri, şi noi mai gândim aşa: doar zicem, a răsărit soarele, a apus soarele. Trăiau oamenii aceia in eroare ? Sau poate că nici nu vor fi existat, dacă intr-un spaţiu construit după un model contra firii nu se putea trai. Totuşi aceia au trăit, au câte o «Summa», vreun roman cavaleresc, au ridicat Notre Dame de Paris, au iubit, s-au războit intre ei, au mai căzut şi la pace. S-au dus, ce-i drept, dar ce noi, heliocentriştii, n-o să ne ducem ?

85

Dar până atunci, hai noi către casă. Aceia vor fi venit deja.

Dar nu veniseră. Aşteptându-mă la oarecari „comentarii" din partea prietenilor mei, vâlceni, ca să nu le dau prilejul, m-am făcut că trebăluiesc ceva prin bucătărie. Dâhdu-ne doctoriţa şi agronomul nişte pui (când ai ce sau cu ce, cine ştie ce pricepere mai că nici nu-ţi mai trebuie) am pregătit ceva repede şi bun.

Când au apărut, mulţumiţi de primire şi înfometaţi, s-au cam năpustit, mici şi mari, peste bucate. Şi aşa, am vorbit mai puţin Când işi astâmpăraseră foamea, ei, acum, zic, trebuie să .plătiţi deci să mă ascultaţi, pentru că vreau să spun ce am de spui până la capăt. (Era şi un mod de a nu-i lăsa să mă întrebe unaalta. Ea mi-a şi clipit din ochi a complicitate). Ei, asta dacă mă stăm un pic. Sau vreţi să vă culcaţi. Dacă da, pe mâine. Chiai este mai bine. îmi mai pun şi eu ordine în cele ale mele. Numa că ea, m-a provocat: „Da, că am şi să-ţi dau o soluţie. Dar *x* ştiu mai întâi dacă între timp n-ai schimbat proiectul. Că altfel 1-ai făcut varză..." „Păi, sunt singurul care face varză dir proiecte... ? De ce aş face excepţie ? Deşi, in treacăt fie spus, ni e chiar atât de varză". Nu s-a lăsat. „-Poate nici măcar..." „— Ei, o să vedeţi voi toţi că lucrurile nu stau aşa. Că nu est< nici o varză aici; 'cel puţin in intenţie... Dacă voi simţi că m merge, voi renunţa... Şi o s-o iau ca fiind o distracţie de va cântă, un joc stricat, dar joc... Vă ziceam, că nu mă intereseaz; nici o metafizică a răului. Asta o tot fac la cursuri, de am ince put să mă acresc, cum să spun, bine. Că asta este ca in avertis mentul «Câine rău», acela fiind însă bun, dacă muşcă. Zicem doar: «a murit de-a binelea», «a sărăcit de-a binelea». Cun «de-a binelea» ? Aşa şi mie cu răul, căruia metafizic nu i-an prea găsit nici o explicaţie. De fapt, cine a gâsit-o ?

86

Am impresia că nici nu este; mai important este să găseşti mijloacele să-1

înlături din lumea noastră câtă este ea şi cum este. Or, măcar să-1 micşorezi, să-1 atenuezi... La noi insă, neam... Vă mai ziceam, mă miră ca şi pe voi, ca pe oricare, ca şi pe aceia ce-1 provoacă sau îl poartă, cum de ne-am trezit deodată în starea asta ? înainte (al doilea..., da...) mai înainte, deci, păream a fi cu toţi solidari şi intr-un fel eram, deşi in modul masificării. Amestecaţi, egalizaţi, reduşi la somatic (să ne amintim de întrebările pe al căror tragic nu-l mai percepeam: «ce se dă ?» (la o coadă), «ce au băgat ?» intr-un magazin). Era însă aparenţa solidarităţii: dedesubt, cine ştia, ce ? Iată ce. Ştim acum, mai era şi altceva, poate: în învăţământ, de pildă; dacă nu se mai făceau promovări, la ce bun să se mai uite unul la altul, cum pe alocuri, se uită acum ? Fenomenul, patologic, nu încape îndoială, în genere în sistem neputând fi ceva sănătos.

Toate erau atinse. Torul era bolnav, îmi scapă multe, nu ce a fost mă interesează insă. Nu pentru că ar trebui să uităm; nu este vorba de asta. Nu trebuie să uităm, dar să ţinem seama şi de faptul că din «greşelile trecutului», mă rog, se poate învăţa şi să nu le faci dar şi să faci altele mai bine. Ideea de «crimă perfectă» care stă in fiecare «policier» (film, carte) este o cumplită pedagogie a crimei, în primul rând, ideea însăşi: teoretic este posibilă crima perfectă, în al doilea rând, şi acesta foarte grav: in ordine practică se lucrează după regulile impuse de idee. Crima cât mai bine plănuită (vedeţi, iar: crima plănuită *bine',* nu zici rău; dacă ar fi plănuită rău, ar fi rău pentru criminal, dar bine pentru victimă), şi, in urmare, răul este făcut cât mai bine. Ce vrem, prin crima perfectă, să facem din răul cel mai rău, bine, in perfectă logicitate ? Se va fi vorbit de altmin-

87

teri, ca, in aceeaşi ordine de idei, de călăul care mărturisea de a nu fi in stare să ucidă nici măcar o muscă, de ofiţeri care trimiteau cu gesturi plictisite oameni la gazare, cântând la vioară Bach. O problemă, cel ce cânta, Heydrich, mi se pare, unul dintre ei. Da, mă intreb, dacă acesta ar fi fost un interpret desăvârşit al lui Bach, dar trimitea oameni la moarte, am mai avea dreptul, am mai avea puterea de a spune că era un bun violonist ?

Să fim, dar, mai atenţi la «trecutul ca pedagogie». Asta cu atât mai mult cu cât parcă «legile imitaţiei», sunt acelea ce ne prezida. Cu şapcă, după '45, cu pulover după '89 (dar a trecut repede), cu sindromul Agamiţă înainte, cu sindromul Agamiţâ şi acum (se găseşte câte un «coledzi», celui voit de conducerea partidului dacă nu să reprezinte judeţul pe care nu-1 reprezentase,

atunci pe altul; ce contează, Gorj sau Mehedinţi ?). Zic eu, că suntem intr-o relaţie parcă de tip platonician cu personajele caragialiene, acestea ca nişte prototipuri la care se participă: nu vezi, central şi local, ca intr-o ierarhie a «îngerilor» căzuţi, decât umbre ale lui Trahanache, ale lui Costache Gudurau, ale lui Tipătescu..., de Caţavencu ce să mai zic, de atâta «participare» la el a devenit ca un simbol, de pus in stemă. Mai grav, cu mult mai grav însă este faptul că încă se mai gândeşte in (i) logica lui *homo homini lupus.* Dar nu a omului unei clase faţă cu omul altei clase, ci altfel, mai perfid şi mai periculos. A omului de partid care gândeşte politicianist (cuvânt care a dat fiori şi somatic descoperitorilor; luat din timpul său şi pus în alte semantici, pe de o parte a devenit berbec de luptă contra celuilalt partid, iar pe de altă parte, mod de a ascunde comportamente

care sunt ca acelea din partidul unic, centru vital ş.a.m.d. multiplicat de 10, 20, de 30 de ori câte «formaţiuni politice» vor fi fiind). Direct, insă politicianismul rămâne ce a fost, cum ii socotea încă Motru: un gen anume de activitate politică, mai exact o practicare meşteşugită a politicii, prin care unii transformă instituţiile publice, din mijloace pentru toţi şi ale tuturor in mijloace pentru ei şi ale lor. Nu acelaşi lucru, de principiu, îl făcea şi partidul unic ?

Apoi, în (i) logică etnică-etnicistă (ce se întâmplă, bunăoară, în câteva judeţe din Transilvania). Stupefiantă este replica unui mai mare local: dacă nişte biete maici care voiau să se dedice îngrijirii unor copii nefericiţi nu cedează stabilimentul, construit prin purtarea lor de grijă, să şi-1 ia şi să plece in altă parte de «pe pământul nostru». Ce înseamnă *al nostru* într-o ţară, dincolo de relaţiile individuale de proprietate? Să răspundă cei ce au făcut să se ajungă aici. Deşi mă tem că or să răspundă (cu altă nuanţă, dramatică) tot aceia care s-au obişnuit să pătimească şi să plătească pentru toate şi uneori pentru toţi. Chiar în (i) logică bisericească. La limită, cuvântul «conflict» şi cuvântul «biserică» sunt ca apa cu focul. Sau ar trebui, pentru că bisericeşte, aşa zicând, după un teolog, *homo homini Christus.* în fine şi aici voiam sa ajung in (i) logica eliminării, in aparenţă aberantă, nepredeterminată facţionist şi necontrolată politic, în realitate... ştim mai toţi cum stau lucrurile, dar ne facem că nu ştim, a eliminării deci a unuia de către celălalt, adesea, sub pretextul unui rigorism moral care i-ar fi umilit până şi pe primii creştini, şi al unei «criteriologii» atât de drastice şi de ştiinţific pusă la punct incât mă tem că nici Platon n-ar fi trecut prin sita atât de deasă a unor

Robespierre-i de (nouă) ocazie. N-am nimic de zis; este nevoie de ordine, de criterii. Sunt însă două probleme: aceea a maşinaţiunii politice şi aceea a celor ce fac eliminările (epurările mai de demult, tot imitaţiunea). Ce vreau să zic ? Toţi cei de acum, de la 30 de ani in sus (cu largheţe) vin din aceeaşi lume. în absolut, puri, puţini vor fi fost. Mai degrabă, aceia, nu mai trăiesc. Drept este, unii sunt atât de vinovaţi că numai Dumnezeu ii mai poate judeca, aceia infruntându-1 de fapt, ucigând făpturile lui. Dar cei mai mulţi? Sunt şi aici vinovăţii mai mari, mai mici. Se tot făcea în urmă cu câţiva ani comparaţia, noi, ca dalmaţienii. Unii cu mai mult negru, alţii cu mai mult alb. Dacă aşa stau lucrurile, sau fie şi foarte aproximativ aşa, mă întreb şi eu ce se tot întreabă mai fiecare, până şi cei în cauză: de unde atâţia disidenţi, rezistenţi ? în sufletul lui, fiecare era şi deci mai toţi, ca in anecdota cu activistul la Congres. Răcind, omul îşi pierduse vocea şi, atunci când se făcea gimnastica de partid: sus-jos, sus-jos şi se striga „Trăiască" şi „Uraa" şi aşa mai departe, acela doar deschidea gura. Un vigilent, îl cheamă la ordine: de ce nu strigă Ura! «Pentru că sunt răguşit, altminteri, am ura in suflet!»

Dar una este una, alta-i alta. Una să te. revolţi in tainiţele sufletului tău şi alta, fie şi doar atât, să strigi «jos cutare»!

întrebându-mă de unde atâţia disidenţi, o fac pentru că încep să fie mai mulţi judecători decât popor. Este riscul, glumesc, să avem numai judecători. Dar unde mai sunt ceilalţi ? Care ? Problema începe să fie serioasă, deşi inedită nu este. Tot mimetismul... Nu vor fi trecut legionari la comunism? Povestea cu pătlăgica verde care se înroşeşte. Şi nu vor fi fost, dintre ei unii mai roşii decât cei «roşiţi» la Moscova? Pentru un suflet de

torţionar ce mi-e «dreapta» ce mi-e «stânga», ce mi-e «verdele», ce mi-e «roşul».

îmi spunea un neamţ, acela care nu putea să doarmă de linişte, că de la cei mai de sus la cei obişnuiţi, compatrioţi de ai lui îşi exprimă neîncrederea in noi pentru a-i fi trădat de două ori: o dată in primul, altădată in al doilea război mondial, în acesta chiar dacă ne vom ii desprins de Hitler, tot armata germana se cheamă că a fost trădată. Un mareşal al lui Hitler a şi scris o carte despre bătăliile trădate. Trădând o dată, trădând de două ori, aşa cum este posibil să dea ei sens cuvântului (pentru că altfel, ce e trădare dincoace de Pirinei, dincolo este patriotism), oricine simte nevoia să fie precaut: dacă o fac şi a treia oară... (un profesor de al meu, lucru amuzant, încerca să ne facă să înţelegem cum de a

ajuns Descartes la îndoială exemplificând aşa: «Te inşală nevasta o dată, te înşală de două ori,... ei, mai poţi avea încredere in ea ?» «Nu mai poţi». Femeile lunecătoare şi îndoiala lui Descartes aşadar).

Gata, merg să mă culc. Pe mâine".

A doua zi m-am trezit ceva mai târziu ca de obicei. Toţi se pregăteau să meargă din nou la râu. Am spus că vin şi eu, de indată ce fac ochi. A rămas şi ea cu mine. Pe drum : „Iar a telefonat mama! Mai Cănuţă ca tine. Acum: «tot n-a venit omul ăla ?» Mi-am luat curajul să-i spun că, intr-un fel sau altul, toată treaba astă mă priveşte pe mine. Scurt! Surprinzător, am auzit-o admiţând că, da, şi că afară de câteva mici lucruri, ce altceva ar avea impotrivă-ţi ? De fapt, nici n-a fost vreodată impotrivă-ţi.

Doar a cârtit, zice ea". „- Dragă, este de înţeles şi cârteala, ar fi de înţeles şi împotrivirea. Care mamă ar voi ca fiica ei să aibă

parte de aceeaşi soartă ? Despărţită şi ea de timpuriu, rămasă şi ea cu o fată... ce vrei ? Dar noi intre noi am convenit şi cred că nu ai fie şi o fărâmă de nemulţumire... Dacă ai, spune-mi..." M-a oprit in loc şi s-a uitat lung în ochii mei. Nu ştiu ce a văzut ea, dar eu într-ai ei am văzut ce era de văzut. „Dragă fată, atunci când păsările călătoare pleacă spre locuri mai calde, nu sunt de vină, nici ele, nici ţinuturile peste care urmau să vină gerurile.

Ţine minte asta şi haide la... joacă".

Joaca mea... „— Mă oprisem la nemţi, aseară... Poate că nu mai au, pentru că nu mai pot să aibă încredere in noi... De asta, ne dau viză cu greutate şi, când da, se uită la noi, cum mergem noi la piaţă: mai atenţi la buzunare să nu fim buzunâriţi, decât la tarabe... Cred că ne ascundem după deget când ne explicăm atitudinea, fie şi precautā, prin ţigani. Că, vezi Doamne, ţiganii care fac, ţiganii care dreg... Nu mâncaseră, tot ţiganii, lebedele şi raţele din Prater? (Proastelor! le-am zis, când am fost pe acolo. Le vedeam, se apropiau de mal, să le dai ceva... Aparent să mănânce... dar cred că nu de mâncare aveau nevoie, ci de...

căldura omenească, de asta erau proaste, că voind căldura omenească ajungeau in frigare).

Nu ţiganii... Ţiganii îmi par ca drapaj, din «cauză ia ţigani», cum aud tot mai des de-mi vine să mor şi să inviu de plăcere, «din cauză la ţigani», aşadar, toate acestea? Nu ne dau viză, este învinuit Consulatul român de acolo pentru te miri ce ? Nu investesc! Şi tot aşa, nu una, nu alta... Poate că au dreptate...

Mai mult ca sigur că au... Să nu mai fim atât de îndrăgostiţi de noi!... îmi zicea un turc, şcolit, altfel, cu facultate şi doctorat la Bruxelles, fiindu-mi oaspete: «Ce bucătărie aveţi voi, bre?»

92

Am luat-o, cu sarmale, cu chiftele, cu ciorbă, cu umpluturi de tot felul... Nimic, la toate avea turcul, replică! Bătuţi de toate vânturile, aici, cam amestecaţi de nu mai ştim ce suntem, aici amestecul nu s-a făcut «aliaj». Şi de asta suntem când aşa, când aşa...

Credeţi voi că este încurajator faptul că, probabil in afară de emigraţia somaleză, ca să zic aşa, doar aceea românească era, şi este încă, poate, cea mai împărţită ? Ba unii mai sunt încă «în exil» ceea ce, socotesc ei, le dă dreptul de a fi ca instanţă de supremă judecată, politică şi morală. Uneori, căzând in păcatul omenesc al pârei, pe la foruri ale lumii, de... monitorizare. Nu este vorba în ceea ce-i priveşte de a fi plecat din ţară fie şi pentru o burtă de mâncare. Ce-i râu, la urma urmelor in asta ? Nici de faptul că mulţi nu s-au întors. Ar fi prost pusă problema şi nu mai este o problemă, chiar, dacă cine vrea, poate să vină oricând fără a trebui să dea socoteală cuiva. Doar atât, zic eu: nici cei ce aii «rămas» (doar a trecut vremea migraţiei popoarelor) nu trebuiau neapărat să se sinucidă, pentru a face ca Gheorghiu-Dej sau Ceauşescu să nu mai aibă peste cine domni. Aceştia nu sunt culpabili că au rămas, nici aceia că au plecat. Dar, lăsând asta şi intorcându-mă la ţigani, pe care tot dăm vina. Nu ne'vedem însă bârna din ochi! Nu ţiganii ne-au făcut (sau contrafăcut) istoria.

Ei, vai! sunt încă victime, în secolul trecut mai erau robi. în veacul al XIX-lea ii mai ţineam în robie, ca apoi să-i umilim, într-atâta că faţa lor a început să semene cu aceea a câinelui:

aşteptând «bucătura» sau «sburătura». De toate relele, îi învinuim pe ei...

Pe vremuri, înainte de război, i-am mai apucat, trăiau nişte ţigani pe lângă satul meu, intr-o văgăună, de şi soarele se imbi-

93

ba cu apă şi noroi. Bulibaşa al lor era un oarecare «Patru», sau cum ii ziceau românii «Patru ţiganul». Dispăruţi între timp şi ai lui, parcă fac dreptate amintindu-1. Măcar atât, că probabil nimeni nu mai este să-1 pomenească şi să-i aprindă o lumânare, Dumnezeu să-1 ierte şi să-1 odihnească pe acolo pe unde veşniceşte sufletul lui! Era un hoţ de mare dibăcie...; în veacul trecut ar fi fost

numit haiduc. Urmărit, până în cele din urmă, este prins. La proces... La proces era şi taică-meu, acolo ca oarecare «oficialitate». Ţiganul se apără singur. Până şi banii lui, avocaţilor le miroseau... Trist, urât, urât mirositor, gestul lor. Pur şi simplu n-a vrut nimeni să-1 apere, ca şi cum era blestemat, ciumat, un demon. Avea clopoţelul leprosului (din veacuri trecute) de picior... Leprosul nu era om... Ţiganul nu era om. Prin urmare, cu o parafrază la Blaga, celor ce-I judecau ori nu le rămânea decât să-1 omoare, ori ţiganului nu-i rămânea decât să se sinucidă. Nu s-a omorât (aşa se zicea, la ţară: cutare *s-a* omorât) dar a fost omorât, în timpul procesului, Patru i-a zis tatălui meu: «Domn' Cutare, arunci când veneai noaptea de la Bârzei sau de la Licurici, cu foncierul, prin pădure, n-ai simţit niciodată că cineva te însoţeşte, fără să vrea să fie văzut ?... Ei, da, domn' Cutare, eu eram; voiam să te apăr să nu te fure alţii, că tot eu aş fi fost de vină, una la mână, şi apoi că, cine ştie, tot nenorociţii ăia de pădureni trebuiau să mai plătească o dată». Pentru judecata în instanţa superioară l-au dus dintr-o localitate in alta. Pe drum, a fost împuşcat, că a vrut să fugă de sub escortă. Să-i ierte Dumnezeu, pe ucigaşii lui! Că n-au ştiut ce fac. Hai să închei...

Prezum că suntem suspectaţi ba de trădare, ba de versatilitate, poate... de ce nu, chiar de degenerescentă rasială (dacă sun-

tem ţigani!) sau de toate la un loc, ceea ce este mai bine, ca să ştim o socoteală. La toate astea fie şi o câtime, contribuie, de ce nu, şi schimbarea la faţă, mai voită, mai nevoită, oricum cu iz de oportunism. Nu am nimic cu aceia care s-au schimbat cât s-au schimbat şi s-au pus in slujba obştei, pentru propăşirea ei, pentru propăşirea personală, nu mai contează... Cine face ceva, e una; cine doar judecă, e alta. Sunt printre cei, ciorchine, sus de tot, oameni care n-ar trece prin urechea acului judecăţii totale, însă, dincolo de- asta se zbat, chiar dacă, prezumând moralitatea afacerilor, cât in afaceri este morală, numai pentru sine. Dar pe lângă ei mai trăiesc, zece, douăzeci, o sută. Dar, prinde unul cheag, dacă se întâmplă să fie din opoziţie (oricare), dă-i la cap.

Nu vedeţi că problema corupţiei la noi se repune de fiecare dată de către Saint-Just-i de val electoral în momente de criză politică ? Atunci când unii au părăsit o coaliţie, li s-a strigat ameninţător : «Scoatem dosarele!» (ca săbiile). Păi, dacă erau cu dosare, de ce au fost acceptaţi alături de către catharii noştri de ocazie ? Se face vreun guvern şi primul criteriu este cel de partid. Azi! La noi! Când acum, să nu vă pară vorbă mare, dar ţara-i în pericol. Primul criteriu, deci.

Acela profesional urmează, când nu este făcut pierdut. Se nominalizează ca ministru careva, cu aparenţă de specialist; ei bine, este şters de pe listă găsindu-se că a mai fost într-un partid ceva mai înainte. Păi, asta interesa ? Şi apoi era singurul ? Şi este mai bun acela, foarte consecvent din punctul de vedere al birocraţiei de partid?

N-ar fi mai bine ca profesionalitatea activă, eficientă adică, să prezide ? însă la atâţia ani «după» (cel de al doilea «după»), «hai la deal ca la vale». Or, acum fiecare gest se adună şi fie-

95

care cedare sau respingere se scade. Aşa încât, nu pe aceştia îi am in vedere, deşi abstract este de discutat morala inginerului care şi-a tăcut meseria şi «înainte» şi-o face şi «după», a profesorului, a medicului, a scriitorului, a pictorului, a omului de ştiinţă, chiar a celui amator de înregimentare politică. Comunist «înainte», «fesenist» şi «pedeserist» «după»; ca după alt «după» să fie ţărănist de când încă nu venise pe lume. Situaţia asta ţine de oportunism s-ar putea zice, şi, este drept, provenind, adesea din teamă, din nesiguranţă. Dacă se va fi. întâmplat să fie, cum se zice, o «pedeserizare», firească era «depedeserizarea», dar în forma politică a «cederizării». Aşa că, la PDSR când sus e PDSR, la PNŢCD când acesta... Mai departe, să vedem. Care dintre partidele de azi, ori,-poate, se iveşte unul nou, ne... erodat (nu, nu, compromis. La noi nu există compromitere ci doar erodare, eroziune. Fenomene geologice, ce mai. Dar cam ca în gelatină!)

Pernicios este însă oportunismul activ şi agresiv, exclusivist, el ţinând de bătrânul nostru politicianism, deşi pe la începutul veacului, acesta ne pare blând, dulce, încântător de sămănătorist şi, astfel, ca o vârstă de aur. înnobilăm şi răul, când e mai mic sau trecut. Aici este buba. Pentru că aceşti oportunişti sunt pericolul mare. Shakespeare zicea că banul face din hâd frumos, din negru alb, viteaz pe laş. în continuare aşa stau lucrurile, cam pe oriunde. La noi, deocamdată, ca să se adune bani se caută puterea. Lupta pentru putere ca selecţie naturală. Aşa încât, ea face şi desface totul, trecând în idol «bătrâna lepră», legând şi dezlegând credinţe, aducând smârcul să pară mai alb decât floarea de nufăr. Ceilalţi ? Dacă nu ne revenim şi nu prea văd cum,

96

ascensiunea oportuniştilor «activi» nemaiputând fi oprită, vom intra în

structurile politice ale Europei, dar vom ieşi din cele spirituale. Semn este acoperirea, când nu eliminarea *celuilalt,* pentru care în istorie s-a murit, cândva. Piere celălalt, măcar însă, cu dulce ipocrizie, in prohodire moralizatoare. Sunt pe lumea asta, nu numai pe la noi, oameni pentru care morala este doar moralizare şi moralizarea drapaj pentru nimicnicia lor de dinăuntru, dacă au şi un lăuntru. Oameni-manuale ale bunului inchizitor, notari cu greşelile făcute şi mai ales nefăcute de toţi... Ei culpabilizează... Cel mai adesea în decor, aş zice apotropaic; pun ceva magic, ca toţi să fugă şi să nu tragă cu ochiul la ceea ce se întâmplă în spatele intransigenţei lor... Şi asemenea specimene pot sau ar putea intra în calcul...

Aşa stând lucrurile, inii tot închipui un scenariu cu scop, să zic, aşa de *katharsis* individual. Nu vreau să moralizez, cine mi-ar da dreptul, de unde şi puterea ? Nici să propun soluţii politice ; sunt mulţi dintre aceştia care de cât se calcă pe picioare, se uită numai pe unde merg. Să ne admitem, dar, intr-o situaţie ca din ea să începem să reflectăm asupră-ne, pentru a vedea încotro să ne îndreptăm. Zic mulţi, că au apărut moralişti şi moraliste, dau pe dinafară de pe metrul pătrat, care tot predică reforma morală, unii mirându-se şi ei, cât de adânc gândesc şi ce reformatori dormeau în ei. Noroc cu «decembrie '89» că altfel nu mai primeam noile revelaţii, îşi tot bat gura, iiî-ind, şapte iii-uri şi un cuvânt, ca să spună ce? Să începem cu reforma morală, să ne purificăm, să..., să... Da, este nevoie insă nu cumva, adaptând fabula lui Esop, trebuie să ne remoralizâm, dar să dăm şi din mâini ? Dacă avem cele ce ne sunt necesare, pu-

tem fi şi buni şi răi. Dar dacă, nu, mă tem că ispita răului este irepresibilă. De fapt, se iese din limitele moralei. Jean Valjean era dincolo de bine de rău când fura o pâine. Nu făcea ce a făcut ca să agonisească; făcea ce a făcut ca să mănânce. Atunci când ne stăpâneşte trapul, elementar chiar, ce mai morală, ce mai estetică, ce mai politică ? Uneori, ce mai şi credinţă... Alungaţi de oameni, toţi Jean Valjean-ii se gândesc cu teamă şi la Dumnezeu... dacă şi Dumnezeu... ?

Vedeam la un post de televiziune o anchetă printre şmenari.

Unul dintre aceştia, isteţ foc sau doar sincer, se apăra cam aşa:

«- Am greşit, nu e legal... dar ce să fac, am 5 copii, copiii trebuie să mănânce, să aibă ce pune pe ei. Leafă n-am că sunt şomer, copiii cer de mâncare... Să-i las să moară de foame?

Păcatele mele! Să fur? Ferit-a sfântul. Cum să fur? Dar copiii trebuie să

mănânce... etc. Aşa că am ajuns aici: nu fur de la nimeni, nu dau in cap la nimeni...». Omul, in fond, avea dreptate..., copiii lui trebuind să mănânce, iar el să-i hrănească, dacă încălca legea, urma ce urma. Aşa că se situa la limita dintre legalitate şi moralitate.

El, vezi Doamne, voia să fie moral, poate chiar că voia, dar nu avea cum să fie moral. Moralitatea lui era preţ pentru viaţa copiilor lui. în editoriale şi in voia bună de la «dezbaterile în direct» se pot scrie şi spune multe. Ce se îndreaptă ? Nu cumva toată povestea asta cu moralizarea este ca o perdea de fum ?

Deci nu vreau să moralizez, Doamne fereşte. Ci vreau, încă odată, să îndemn pe fiecare să se pună în situaţia: ce ar fi dacă ? Ce ar fi dacă ţările din preajma Utopiei, mai ales cele două mari puteri, au hotărât să-i pună la încercare loialitatea?

98

Ele îi hotărâseră soarta cu 50 de ani in urmă şi tot ele, după 50 de ani, ii schimbaseră destinul... Toate păreau că merg bine, numai că oamenii..., oamenii locului îi nelinişteau pe stăpânii lumii aceleia, din insula Pierduta. Să aibă sau nu încredere in aceia ? Pentru că, ce e tocmeala în târg, şi negocierea in cabinete diplomatice; s-au tocmit (au negociat) stăpânii şi au hotărât să-i mai pună pe nefericiţii din Utopia la o încercare. Le instalaseră, credeau ei, un guvern, politic, cam ca al ţărilor lor, urmăriseră reacţiile, evoluţiile... «Prea repede Srau schimbat», ar fi hotărât ei (ca să scurtez, le-am zis, prietenilor, povestind ce voiam sa povestesc, cu amănunte, în ceea ce urma să scriu).

Prea repede, neconvingător de repede. Şi motive cam aveau, slavă Domnului. Aşa încât, au hotărât ei ca, experimental, să le schimbe din nou cursul istoriei, reîntorcându-i de fapt la ceea ce fusese. Voiau să urmărească reacţiile, evoluţiile, cum ziceam.

Au plănuit experimentul şi 1-au făcut. Ce nu le era la îndemână să facă? Ei, toate astea, nu ştiu, cu detalii, fără... Mă gândeam, la un moment dat, să întocmesc ceva acte de cancelarie, protocoale, pentru a da aparenţa realului... Dar, cred că renunţ.

Totuşi, nicicând nu trebuie să se piardă din vedere că recurg la un artificiu. Un scriitor adevărat, nu-i aşa, vrea ca romanul lui să fie ca substitut al realului: dacă plângi la moartea cuiva care a existat fizic, ce roman ar fi acela in care să nu plângi când piere vreun personaj ? Nu am ştiinţa, arta romancierului aşa că imi .construiesc tot ce vreau să-tni construiesc în limitele logicii, convenţiei. De

aceea şi intenţionez ca să recurg la o structură «ştiinţifică»: istoria, geografia, diplomaţia complotului (puciului, experimentului, mai curând a experimentului). Da, voi vedea. Prin urmare, cum au făcut «revoluţia», au făcut şi «con-

99

trarevoluţia». «Jos Cutare», atunci, «Sus Cutare», acum. Lozincile ! Ca in strategia şi tactica P.C. (b.) al Uniunii Sovietice, care stabilea in fiecare moment «lozinca», aşa cum ne învaţă profesorul (aşa trecea) de socialism ştiinţific, personaj cam de infern dantesc. Auziţi, când vorbea, nu deschidea şi el ca omul gura; fălcile, încleştate, abia dacă lăsau să iasă cuvintele, strivite, mutilate.

Nu prea ştiu ce avea, de parcă erau şi ele «duşmani ai poporului». Câteodată, aievea, îl vedeam scoţând Kalaşnicov-ul.

Nu inventez nimic, de circumstanţă, că aşa se purta. Şi nu-i leg comportamentul de faptul de a fi predat «socialismul ştiinţific».

Acesta era omul... Ce, Nicolschi, nu i-aţi văzut figura ? Lombroso n-avea imaginaţie. Fac o paranteză; să mai treacă timpul, pentru mine, că pentru voi, oricum, toropiţi de soare cum sunteţi, nu mai contează. Acel «Socialism ştiinţific» care trebuia să fie un fel de «ştiinţă a politicii» (chiar începuse un om al timpului, vezi Doamne, cu dezlegare, să fie mai liberal) sau o «politologie». în fine... dar nu era, la noi, cei puţin, fiindcă aceia care îl predau cu sârguinţă şi devotament erau ca «impiegatul» sau ce era acela care[1] ieşit la pensie şi felicitat, a îndrăznit şi el să întrebe: de ce tot ciocănea roţile trenurilor când opreau in staţie. Cei care şi gândeau (şi vor fi fost câţiva) nu făceau «socialism ştiinţific». Tu, m-am adresat ei, iţi mai aduci aminte că în timpul când erai studentă, mi se pare că in anul tău, chiar, când vă porniserăţi să faceţi un top al profesorilor, pe locul prim era acela de socialism... Şi nu pentru că vă preda «Socialism ştiinţific». Se folosea de acesta ca să vă facă să gândiţi.

De aceea, zic, nu trebuia să condamnăm aşa totul, eventual şi

100

stihiile, pentru că şi ploaia, şi zăpada, şi soarele vor fi participat la... construirea socialismului. Amatorii de aşa ceva, Robespierre-ii aceia, altfel rotunjiţi, de bună stare şi tot transpirând «din cauză la osânză» deşi ei vor să pară ca transpirând din efort şi îngrijorare: «Piere ţara!» «Arde ţara!» «Săriţi!», săriţi pe ceilalţi să rămânem doar noi, ei, vitejii aceştia de acum, dacă şterg tot, îşi şterg oare şi «zecele» din foaia lor matricolă de la «Socialism ştiinţific» ? Nu

zic să se fi redus la 4 (patru); dar dacă erau atât de disidenţi, eventual cam de la o zi şi jumătate de viaţă, când nu făceau pe ei ca să facă in ciuda regimului, de ce n-au răspuns numai de 5 (cinci) ca să treacă ? De ce ? Ei, de ce, n-are ursul coadă şi vulpea abia o duce. De asta.

Cum zic «neo-oratorii»: «închid paranteza». O închid ca să revin la experiment. Au făcut cei ce au făcut «revoluţia» şi «contrarevoluţia» şi, cu ochii pe ei, drept să vă spun era cât p-aci să zic «pe noi». Dar «pe ei» (locuitorii Utopiei, adică).

Aveam, am in gând (vreau şi părerea voastră) ca să păstrez acelaşi stil de «cancelarie» să «reproduc», vezi Doamne, o seamă de rapoarte privitoare la comportamente. Toate acestea cam, (vag) asemenea *Caracterelor* lui Teofrast. Grupate însă in jurul a două «linii de forţă» ca în *nov langue:* 1. Cei ce s-au convertit (fiind activi şi înainte, dar şi in noua condiţie de *conversos)* şi revin la ceea ce părăsiseră, nu neapărat pentru că aşa credeau (nu credeau nimic) ci «din cauză la» posterior. Că, vorba unui englez, ne gândim mai mult la posterior decât la posteritate. 2. Cei ce s-au convertit şi nu s-au mai întors. Fişele (caracterele): politicieni (vechi - noi), filozofi (cu «incă o confirmare»), profesori, scriitori, pictori, oameni ai bisericilor, ge-

101

nerali, economişti (iar la hozrasciot!), politologi («centrul vital»), sociologi, cercetători de opinie: dacă trebuie să dovedim că nivelul de trai, «calitatea» vieţii, mai încoace, a crescut, dovedim că a crescut. Ce, stăm noi in loc din cauza unor chestionare ? Nu vedeţi, cum se fac şi acum sondajele ? Comandă partidul x un sondaj, iese el cu liderii lui pe primul loc; comandă y, ies ai lui. Şi aşa in aceeaşi zi, eventual, 100 de partide de-ar fi, şi 100 ar comanda anchete, 100 de partide ar câştiga alegerile.

Trăiască victoria in alegeri! Trăiască, au strigat toţi, pe plajă; cu ei şi cele două copile care in entuziasmul lor şi-au stricat castelele de nisip. Vai! Totuşi, trăiască!

Ei, cam asta este!

Mai departe ?"

„- Mai departe, iubitule ? Dar e de ajuns să pui pe hârtie povestea poveştii". Da, să povestesc povestea. Este de ajuns.

Ceea ce am şi făcut... Fără să fie insă de-ajuns.

în 5 aprilie 1998, duminică.

Tehnoredactare computerizată : **CODRA electric SRL**
Tel. : 337.24.17
Tipărit la Atelierele Tipografice METROPOL

Ce-ar fi dacă ţările
din preajma Utopiei,
mai ales cele două mari puteri,
au hotărât să-i pună la-ncercare
loialitatea?
Ele îi hotărâseră soarta
Cu 50 de ani în urmă
Şi tot ele, după 50 de ani,
Îi schimbaseră destinul…
Toate păreau că merg bine,
Numai că oamenii…
Oamenii locului
Îi nelinişteau pe stăpânii
Lumii aceleia.
Din insula Pierdută,
Să aibă sau nu
Încredere în aceia?

ISBIN 973-9368-40-9